

PERESTROYKA-GLASNOST-PERESTROYKA

- Güvenli Bir Dünyanın Gerçekliği ve Garantileri *M.S.GORBAÇOV*
- Gerçeğin ve Gerçekçiliğin Konumlarından *T.MENSIKOVA*
- Barış Savaşımında Genel İnsani Olan ile Sınıfsal Olan *Y.A.KRASIN*
- Günümüzde Lenin NE YAPMALI? Çağımızda bize yönelen sorunlar *Yegor YAKOVLIEV*
- Lenin'in Yapıtlarını Okuyarak *Dmitriy KAZUTIN*
- Demokrasiyi Öğrenmek *Fyodor BURLATSKIY*
- Demokrasiyi Sonuna Kadar Geliştirmek..." *E.KUZMIN*
- Antonio GRAMSCI'nin Görüşlerinin Güncelliği *B.L.POPOV
G.P.SMIRNOV*

Herausgeber
ERMIS Verlag
Postfach 10 10 16
4300 ESSEN 1

ÇEVİRİ SERVİSİ
Aralık 1987

Güvenli Bir Dünyanın Gerçekliği ve Garantileri

M.S.GORBAÇOV

Bu günlerde Birleşmiş Milletler Örgütü (BMÖ) Genel Kurulunun 42. toplantı dönemi açıldı. Bu olay böyle bir yazıyı kaleme almak için gereke-
çe oldu.

Objektif süreçler, karmaşık ve çeşitlilik taşıyan dünyamızın giderek daha fazla birbiriyle ilişkili ve birbirine bağlı özellikler kazanmasına yol açıyor. Bununla birlikte dünyamız, sorunlarını yetkili bir düzeyde ve sorumlulukla ele alabilecek, çağdaş devletler ve uluslar topluluğunun farklı, çelişkili, ama gerçek çıkarlarının dengelenebilmesi için ortak bir arayış yeri olabilecek bir mekanizmaya giderek daha büyük gereksinim duymaktadır. BMÖ, amacı ve kökeni açısından böyle bir mekanizma olmakla yükümlüdür. Biz onun bu rolü oynayabileceğine eminiz. İşte bu nedenle tatil dönemi-
nin bittiği ve uluslararası politik yaşamın hız kazandığı, silahsızlanma alanında önemli kararlar alma olanağının bir kez daha gözden geçirildiği sonbaharın bu ilk günlerinde biz, Sovyet yönetimi olarak 20. yüzyılın sonunda dünya politikasının en temel sorunları üzerine düşüncelerimizi dile getirmeyi uygun gördük. BMÖ Genel Kurulu oturumunun dünya po-
litikasının çok önemli sorunlarını tartışmaya ayrılması böyle bir açıklamayı daha da gerekli kılmıştır.

Bu konuda SBKP 27. Kongresinden bir buçuk yıl sonra, kongrede öne sürülen *kapsamlı bir uluslararası güvenlik sisteminin* yaratılması fikrinin

(*) Bu yazı 17 Eylül 1987 tarihli Pravda gazetesinden çevrilmiştir.

şimdi ne aşamada olduğunu anlama isteği bizim açımızdan kuşkusuz ilk planda geliyor. Bu fikir pek çok devletin desteğini almıştır. Dostlarımız, yani sosyalist ülkeler ve bağılantısızlar hareketi üyeleri bu fikrin aktif yaratıcısı durumundadırlar.

Bu yazı herşeyden önce böyle bir sistemin oluşturulmasıyla ilgili yaklaşımlarımızı konu almaktadır. Bu aynı zamanda BMÖ üyesi devletleri ve dünya kamuoyunu görüş alışverişine çağıran bir davettir.

I

20. yüzyılın son çeyreği içeriği ve önemi bakımından maddi koşullarda devrimci değişikliklerle doludur. İnsanlık, tarihinde ilk kez yüzyıllardır gelişmesini frenleyen pek çok sorunu çözebilecek bir güce kavuşmuştur. Milyarlarla ölçülen dünya nüfusunun karnını doyurmak eğitim vermek, konut sağlamak ve sağlıklarıyla ilgilenmek için şimdiye dek yaratılmış ve bugün yaratılmakta olan kaynaklar ve teknoloji açısından bir engel yoktur. Şu ya da bu halk ya da ülkenin farklı yapıları ve olanakları bir yana, genelde dünyamızın tüm sakinleri için insanca yaşama koşulları yaratma perspektifi belirmiştir.

Bununla birlikte insan türünün ölümsüzlüğünü tehdit eden tehlikeler ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı ortak gezegenimizde, yeni gereksinimlere ve değişen koşullara uygun nitelikte birlikte yaşama kuralları yaratmak zorunludur.

Yazık ki, pek çok önemli çevre ulusal güvenliğin sağlanmasıyla ilgili olarak hâlâ eski görüşlerini sürdürmektedir. Sonuçta dünyanın, onu uçurma götüren yolun en doğru yol olduğuna inandırılmaya çalışıldığı saçma bir durum ortaya çıkmaktadır. Nükleer silahların dünya savaşını önlediğini ileri süren görüşü başka biçimde değerlendirmek zordur. Bu görüş hiçbir kanıtı dayandırılmadığından onu çürütmek de pek kolay olmuyor. Bir aksiyom olarak ortaya koyulanı çürütmeye çalışmak zorunda kalıyoruz. Madem nükleer silahların ortaya çıkmasından sonra dünya savaşı olmadı, demek ki savaşı önleyen bu silahtır deniliyor. Oysa bize öyle geliyor ki, nükleer silahların varlığına rağmen dünya savaşı çıkmamıştır demek daha doğru olacaktır.

Bir zamanlar tarafların sahip oldukları atom bombaları onlarla ölçülürdü. Sonra yüzlerce roket ortaya çıktı. Sonunda silah birikimi birkaç bin nükleer patlayıcıya ulaştı. Geçenlerde Sovyet ve Amerikalı bilim adamları stratejik dengeyle nükleer silah birikiminin karşılıklı ilişkisini özel olarak incelediler ve dengeyi hiçbir şekilde bozmadan ABD ve SSCB'nin nükleer silahlarının % 95'inin yokedilebileceği ortak sonucuna vardılar. Bu akılsızca bir mantığı doğuran "nükleer caydırıcılık" stratejisine yönelik

ölümcül bir argumandır. Biz ise % 5'in bile bırakılmamasını savunuyoruz. Ancak o zaman nitel olarak yepyeni bir istikrar olacaktır.

Biz, salt uyarılarla yetinmek istemediğimiz ve yalnızca dünyada tehlikeli bir durum olduğu saptamalarıyla bir yere gelinebileceğini anladığımız için, dünya çapında bir felaket tehlikesi doğurmayacak bir ulusal güvenlik modeli olup olmadığı sorusuna yanıt aramaya başladık.

Bu tür bir yaklaşım yeni politik düşünce tarzının yaratılmasında rol oynayan görüşlerin temelinde yatmaktadır. Yeni politik düşünce tarzı çevreye, çevrede olup bitenlere ve kendine karşı gerçekçi bir bakışı simgeliyor. Onun ayırtedici yönü başkalarına karşı önyargısız yaklaşım ve kendi sorumluluğun ve güvenliğinin bilincinde olmaktır.

Yeni düşünce tarzı aynı zamanda söz ile iş arasındaki ayrılığın ortadan kaldırılmasıdır. Biz işe başlamış bulunuyoruz. Nükleer silahın büyük bir bela ve en korkunç tehdit olduğunun bilinciyle nükleer denemeleri tek yanlı durdurduk ve bu uygulamayı, açık konuşmak gerekirse, yapabileceğimizden de daha uzun süre devam ettirdik. Ardından 15 Ocak 1986'da nükleer silahın aşamalı olarak yok edilmesi yolunda somut bir program açıkladık. Reykjavik'te Başkan Reagan'la görüşmemizde tam bir nükleer silahsızlanmanın gerekli ve olanaklı olduğu anlayışına oldukça yaklaştık. Daha sonra iki nükleer silah sınıfının, yani orta manzilli roketlerin ve operatif-taktik roketlerin yok edilmesi yolunda bir anlaşmayı yakınlaştıran adımlar attık.

Bunun olanaklı ve gerçekçi olduğunu düşünüyoruz. Bu konuda FAC hükümetinin sorunun çözümüne belirli ölçüde yardım edebilecek bir tavır aldığını belirtmek istiyorum. Sovyetler Birliği böyle bir anlaşmanın bu yılın sonuna dek yaratılabileceği kanısındadır. Bu anlaşmanın sahip olacağı üstün yönler üzerine çok söz edildi. Tekrar etmeyeceğim. Yalnızca şunu belirtmek istiyorum ki, böyle bir anlaşmayla nükleer silahların sınırlı kullanılabilmesi ve nükleer çatışmanın sözüm ona "kontrol edilerek ırmandırılabilmesi" konseptlerine önemli bir darbe indirilmiş olacaktır. Hayali ara çözümler söz konusu değildir. Durum daha istikrarlı bir hale gelmektedir.

Orta menzilli ve operatif-taktik roketler üzerine bir anlaşmaya varılması, roketlere karşı savunma anlaşmasının kesin olarak uygulanması koşullarında stratejik saldırı silahlarının büyük ölçüde -% 50 oranında- sınırlandırılmasıyla ilgili görüşmeler için iyi bir başlangıç olabilir. Karşılıklı olarak çaba sarfedilirse gelecek yılın ilk yarısında bu konuda da bir anlaşmanın gerçekleştirilebileceği kanısındayım.

Nükleer silahsız bir dünya yaratmak üzerine düşünülürken, daha şimdiden silahlanma sürecinde, onun her aşamasında güvenliğin nasıl sağlanacağı üzerine de düşünülmelidir. Hem yalnızca bu konuda değil nükleer

olmayan silahların önemli ölçüde sınırlandırılmasıyla barışı koruyabilecek bir mekanizma üzerine anlaşma yapılması konusunda da düşünülmelidir.

Tüm bu sorunlar bizim diğer sosyalist ülkelerle birlikte BMÖ'de ileri sürdüğümüz kapsamlı bir uluslararası barış ve güvenlik sisteminin yaratılması önerilerinde yer almaktadır.

Biz böyle bir sistemden neyi kastediyoruz?

Önerdiğimiz güvenlik projesi herşeyden önce barışın korunmasıyla ilgili olarak var olan kurumların etkinliklerini sürdürmesini ve onlarla uyum içinde kalınmasını öngörüyor. Sistem BMÖ tüzüğü temelinde ve örgütün bünyesinde işlev görebilecektir. Sistemin yasal işlerliğinin tüzük istemlerinin kesin olarak uygulanmasıyla, devletlerin ek olarak üzerlerine alacakları tek yanlı yükümlülüklerle ve her alanda -askersel, politik, ekonomik, ekolojik, insan hakları ve diğer alanlarda- alınacak güven ve uluslararası işbirliği önlemleriyle gerçekleştirilebileceğini düşünüyoruz.

Burada kapsamlı bir güvenlik sisteminin son aşamada nasıl bir yapı kazanabileceği üzerine tahminlerde bulunmayacağım. Ama kesin olan birşey varsa, o da bu sistemin ancak tüm yığınsal kırım silahlarının yok edilmesiyle bir gerçeklik olabileceğidir. Biz tüm bu sorunları denetleyicilerden ve uzmanlardan oluşan bağımsız bir komisyonun incelemesini ve sonuçlarını BMÖ'ye iletmesini öneriyoruz.

Şahsen ben uluslararası güvenlik alanında bağımsız devletlerin daha şimdiden yükümlülük alabileceklerinden kuşku duymuyorum. Pek çok devlet bu yönde tavır almış durumdadır. Bilindiği gibi Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti nükleer silaha ilk başvuran ülke olmayacaklarını açıkladılar. Diğer bir örnek ise nükleer silahlar konusundaki Sovyet-Amerikan anlaşmalarıdır. Bu anlaşmalar SSCB ve ABD arasındaki ilişkilerin en hassas alanında ölçülü davranma ve kendini sınırlama yararına bir seçimdir. Nükleer silahın yaygınlaştırılmaması anlaşması ne anlama gelmektedir? Bu, devletlerin yüksek sorumluluk duygusunun eşsiz bir örneğidir.

Geleceğin güvenlik sistemini örneğe başlamak için kullanılabilecek "tuğlalar" günümüzde artık mevcuttur.

Uluslararası ilişkilerin akılcı, sorumlu ve rasyonel biçimde örgütlenmesi alanı yavaş da olsa gözlerimizin önünde gelişen bir süreçtir. Samimilik, açıklık, üstlenilen yükümlülüklerin karşılıklı gözetiminin ve kontrolünün boyutları ve derinliği konularında eskiden olmayan standartlar ortaya çıkmaktadır. Amerikan denetim grubu Sovyet askersel birliklerinin tatbikat yaptığı bir bölgeyi ziyaret ediyor. ABD kongre üyeleri Krasnoyarsk radar istasyonunu inceliyorlar. Amerikan bilim adamları bir Sovyet nükleer deneme alanında cihazlarını yerleştiriyor ve ölçüm yapıyor. Sovyet ve Ameri-

kalı gözlemciler birbirlerinin askersel tatbikatlarında bulunuyorlar. Helsinki süreci kapsamındaki anlaşmalara uygun olarak yıllık askersel faaliyet planları yayınlanıyor.

Durumun değiştirilmesi yolunda bir nükleer devletin gönüllü olarak nükleer silah kullanmaktan vazgeçmesinden daha önemli ve etkili bir tavır bilmiyorum. NATO ve Varşova Paktı arasında sıradan silahlar alanında Varşova Paktı lehine bir dengesizlik olduğunu ileri sürerek sıradan silahı nükleer silahla değiştirme çabaları haksızdır. Eğer dengesizlik ve oransızlık varsa, gelin bunları ortadan kaldıralım. Biz bunu her zaman söylemekten yorulmuyoruz, bu sorunun çözümü yolunda somut yöntemler önerdik.

Sovyetler Birliği sözü ile işinin birbirinden ayrılmadığını göstererek tüm bu konularda ilk adımları atmaktadır.

Savunma harcamalarının karşılaştırılması konusuna gelince. Bu konuda biraz daha çalışmak gerekecek. Sanıyorum, eğer gereken çaba harcanırsa iki-üç yıl içinde hem bizi, hem de karşı tarafı ilgilendiren her iki tarafın harcamalarını simetrik olarak yansıtabilecek sayıları karşılaştırabileceğiz.

Eminim ki, nükleer ve uzay silahları konusundaki Sovyet-Amerikan görüşmeleri ve karara bağlanması yaklaşmış olan kimyasal silahların yasaklanması anlaşması yumuşama ve silahsızlanma hareketine güç katacaktır.

Bu yönde "savunma stratejisi" ve "askersel yeterlilik" üzerine bir anlaşma yapılması da güçlü bir itki yapabilir. Bu kavramlara göre devletler saldırganı geri püskürtmek için yeterli, saldırı eylemlerine geçmek için yeter-siz düzeyde silahlı kuvvetlere sahip olacaklardır. Buna yönelik ilk adım, potansiyel olarak karşıt diyebileceğimiz ülkeler arasında nükleer ve diğer saldırı silahlarının denetim altında sınırdan çekilmesi, ardından da sınır boyunca seyrekleştirilmiş silahlanma kuşakları ve demilitarize edilmiş bölgeler yaratılmasıdır. Genel olarak ise askersel blokların dağıtılmasına, yabancı ülkelere üslerin kaldırılmasına ve yurtdışında bulunan tüm askersel birliklerin geri çekilmesine yönelik bir politika izlenmesidir.

Nükleer çatışma çıkmasını önleyebilecek bir mekanizmanın nasıl olabileceği sorusu daha karmaşıktır. Bununla ben kapsamlı güvenlik fikrinin en hassas noktasına geliyorum. Bu konuda gözden geçirilecek, yeniden düşünülecek ve geliştirilecek pek çok şey vardır. En azından uluslar topluluğunun nükleer silahları kullanmama ve yoketme yolundaki kapsamlı anlaşmaya uyulmaması veya bu anlaşmayı bozma yolunda çabalar harcanması durumunda kullanabilecek ortak önlemler hazırlaması gerekmektedir. Nükleer korsanlık yapılmasının önlenmesine yönelik olarak da kolektif önlemlerin önceden tartışılıp hazırlanması olanaklı ve zorunludur.

Böyle bir sistem ne denli etkin olursa, nükleer olmayan bir saldırganlığın önlenmesi ve yokedilmesi yolunda da o denli geçerli olabilecek garantiler yaratılacaktır.

Biz, önerdiğimiz sistemin güvenli bir düzeyde tutulması için temel evrensel güvenlik organı olan BMÖ'nün kullanabileceği önlemlerin belirlenmesini öngörüyoruz.

II

Dünyanın nükleer silaha sahip olan ve olmayan ülkeler olarak ikiye ayrılması güvenlik kavramının ikiye ayrılmasını da beraberinde getirdi. Ancak insan yaşamı açısından güvenlik tektir. Bu anlamda güvenlik yalnızca politik, askersel ve hukuksal değil, aynı zamanda da ahlaksal bir kategoridir. Ve yaklaşık yarım yüzyıldır savaşın olmadığı yolundaki görüşler ahlaksal denek taşıda hiçbir sınavdan geçemez. Savaşın olmadığı nasıl söylenebilir? Ya dünyamızın çeşitli yörelerinde alevler içindeki onlarca bölgesel savaş?

Buna, sanki ikinci planda gelen bir şey gibi yaklaşmak ahlaklı bir tavır olmaz. Sorun yalnızca hiçbir şekilde izin verilmemesi gereken nükleer kibirlilik değildir. Nükleer silahın yokedilmesi aynı zamanda devletlerarası ilişkilerin gerçek anlamda demokratikleşmesine, devletlerin eşitliğine ve aynı ölçüde sorumluluk taşımalarına yönelik büyük bir adımdır.

Genel güvenliğin zorunlu koşulu BMÖ tüzüğüne ve halkların devrimci ya da evrimci her türlü gelişim yol ve biçimini bağımsızca seçme haklarına saygılı kalmaktır. Bu, sosyal statüyü seçme hakkını da içermektedir. Bu da tümüyle bir iç sorundur. "Yabancı" ülkelerin gelişmesine etki yapmak ve karışmak yolunda dolaysız ya da dolaylı her türlü çabaya son verilmelidir. Mevcut hükümetleri dışardan istikrarsızlaştırma çabaları da aynı ölçüde kabul edilmezdir.

Dünya ülkeleri topluluğu devletlerarası anlaşmazlıklara karşı da kayıtsız kalmaz. Bu konuda BMÖ Genel Sekreterinin, BMÖ bünyesinde çok taraflı bir askersel tehlikeyi sınırlama merkezi kurulması yolundaki önerisinin gerçekleştirilmesiyle işe başlanmalıdır. Herhalde BMÖ genel merkeziyle Güvenlik Konseyinin daimi üyesi olan devletlerin başkentleri ve bağlantısızlık hareketinin liderliğinin bulunduğu yer arasında dolaysız bir bağlantı hattı kurulması fikri de dikkate değerdir.

Bizce güvenliğin ve karşılıklı anlayışın pekiştirilmesi amacıyla, uluslararası gerginliğin azaltılması ve silahlanmanın sınırlandırılması anlaşmalarının uygulanmasının ve çatışma bölgelerindeki askersel durumun uluslararası ölçüde geniş bir denetimin sağlanması yolunda BMÖ'ye bağlı bir mekanizmanın oluşturulması mümkündür. Böyle bir mekanizma denetimin, bil-

gi toplamanın ve bilgiyi operatif olarak BMÖ'ye iletmenin değişik biçim ve yöntemlerini kullanabilir. Böyle birşey gelişmelerin objektif bir tablosuna sahip olunması, savaş hazırlıklarının zamanında ortaya çıkarılması, ani baskın düzenlenmesinin zorlaştırılması, askersel anlaşmazlıkların, onların yayılmasının ve büyümesinin engellenmesi için önlemler alınabilmesi yolunda olanak yaratacaktır.

Biz BMÖ askersel gözlem kurumlarının ve BMÖ'nün barışçı askersel güçlerinin, düşman tarafların ayrılması, ateşkes durumunun ve anlaşmalarının denetlenmesi yolunda daha etkin olarak kullanılması gerektiği sonucuna varıyoruz.

Kuşkusuz çatışmaların her aşamasında devletler arasındaki tartışmaların ve anlaşmazlıkların barışçıl olarak çözümlenmesi yolunda tüm araçların daha geniş olarak kullanılması, ateşkesin sağlanması için arabuluculuk yapılması ve başka olumlu çabalara başvurulması da zorunludur. Biz, şu ya da bu anlaşmazlık durumunun, nedenlerinin ve çözüm yöntemlerinin analiziyle uğraşacak hükümetlerüstü komisyonlar ve gruplar kurulması yolunda ileri sürülen fikir ve inisiyatifleri verimli buluyoruz.

Güvenlik Koseyinin daimi üyeleri, güce ve güç tehdidine başvurma bölgelerde açıkça askersel kuvvet bulundurulmasından vaz geçme yükümlülüklerini üstlenerek bölgesel güvenliğin garantörü olabilirler. Çünkü tüm bunlar bölgesel anlaşmazlıkların körüklenmesinin etkenleridir.

Devletler arasındaki işbirliğinin köklü biçimde güçlenmesi ve genişlemesi uluslararası terörizmin kökünün kazınması için de son derece önemlidir. Bu işi BMÖ çerçevesinde örgütlemek uygun olacaktır. Bizce BMÖ'ye bağlı olarak uluslararası terörizmin araştırılması yolunda bir mahkeme kurulması yarar getirecektir.

Uluslararası istikrarı bozan önemli bir etken olan ırkçılıma karşı savaşımında daha büyük bir uyum sağlanması da yerinde olacaktır.

Tüm bu belirtilen önlemler, kanımızca, kapsamlı bir barış ve güvenlik sistemine organik olarak girebilecek niteliktedir.

III

Son onyılların gelişmeleri ve eğilimler kapsamlı bir barış ve güvenlik kavramını genişletmiş, ona yeni çizgiler ve özellikler kazandırmıştır. Bunlardan biri de ekonomik güvenlik sorunudur. Koskoca bir kıtanın açlıktan ölümün eşiğine geldiği, dev insan yığınlarının hemen hemen sürekli olarak besin yetersizliği içinde olduğu bir dünya güvenli bir dünya değildir. Pek çok ülke ve halkların borç ilmiği içinde boğulmakta olduğu bir dünya güvenli bir dünya değildir.

Ülkelerin ve ülke gruplarının ekonomik çıkarları gerçekten de öylesine farklı ve çelişkilidir ki, yeni bir uluslararası ekonomik düzen konsepti üzerine genel bir anlaşmaya varmak zor görülmektedir. Ancak biz bu konuda da kendini koruma içgüdüsünün işleyeceğini umuyoruz. Eğer öncelikler zinciri kavranabilir, geri dönülemeyecek düzeyde tehlikeli durumların sözkonusu olduğu görülebilir ve dış dünyaya geçmişten miras kalmış eski politik bilinçle bakmaktan kurtulma zamanının geldiği anlaşılabilirse, böyle bir içgüdü işleyecektir. Artık dünya büyükler ve güçlüler arasında paylaşılan bir çiftlik ya da “yaşamsal çıkar” bölgeleri değildir.

Zamanın gerekleri günlük yaşamdaki pek çok sağduyu normunu politika düzeyine yükseltmemizi dayatıyor. Bizim, en az gelişmiş ülkeler için banka faizi oranlarının azaltılması ve onlara ek avantajların tanınması önerimiz kesinlikle bir hayırsızlık ürünü değildir. Bu herkese, başıçı bir gelecek denilen ortak bir çıkar vaat etmektedir. Eğer kalkınmakta olan ülkelerin borç yükü hafifletilirse böyle bir gelecek için şansımız artacaktır. Bu konuda kalkınmakta olan ülkelerin gelişmesine zarar verilmeden, borç ödemelerinin onların yıllık ihracat gelirlerinin belirli bir kısmıyla sınırlandırılması, ödemede ülkelerin ihracat ürünlerinin kabul edilmesi, kredi veren ülkelerin korumacılık engellerini kaldırması ve ödemelerin ertelenmesi durumunda ek faiz getirilmesinden vaz geçilmesi söz konusu olabilir.

Bu önerilerimize farklı yaklaşımlar gelebilir. Ancak uluslar topluluğunun çoğunluğunun kalkınmakta olan ülkelerin borç yükünün hafifletilmesi yolunda hamen harekete geçilmesi zorunluluğunu kavrayacağından kuşku duymuyorum. Eğer böyleyse hep birlikte bir program hazırlanmasına başlamak mümkündür.

Bu hep birlikte “sözü günümüz dünyası açısından çok önemlidir. Eğer güçlü ve zengin olanlardan hiç biri vurdumduymaz davranmazsa, silahsızlanma ve gelişme arasındaki -geçenlerde New York’taki uluslararası konferansta da vurgulanan- karşılıklı ilişki partide yaşama geçirilebilir. Daha önceki konuşmalarında da belirttiğim gibi Güvenlik Konseyi üyesi devletler en yüksek temsilcileri düzeyinde bu sorunu ele alıp, ortak bir yaklaşım ortaya koyabilirler. Bu öneriyi bir kez daha tekrarlıyorum.

Gelelim ekolojik güvenliğe. Nehir yataklarından zehir aktığı, havadan zehir yağdığı, kentlerin ve köylerin endüstri ve ulaşım artıklarıyla dolu bir atmosfer içinde boğuldukları, atom enerjisinin gelişmesinin kabul edilmez bir riski beraberinde getirdiği bir durum, kelimenin tam anlamıyla “tehlike” yaratmaktadır.

Üstelik bütün bunlar pek çokları açısından soyut olarak değil, pratikte, birdenbire, kendi deneyimleri temelinde kavranılabilir oldu. “Bu iş bizi etki-

lemez” türünden alışılmış yaklaşım kayboldu. Bir dikenden edinilen tek bir deneyimin bir orman dolusu tavsiyeden daha değerli olduğu söylenir. Bizim için Çernobil böyle bir diken oldu.

İnsanla doğa arasındaki ilişkiler tehlikeli bir nitelik kazanmıştır. Ekolojik güvenlik sorunları zengin yada fakir olduğuna bakmadan herkesi ilgilendirmektedir. Çevreyi korumanın ve kaynakları akılcı kullanmanın evrensel stratejisinin yaratılması zorunludur. Biz BMÖ özel programı çerçevesinde böyle bir stratejinin hazırlanmasına başlanmasını öneriyoruz.

Bu konuda devletler bilgi alışverişine başlamışlardır ve gelişmeler üzerine uluslararası örgütleri bilgilendirmektedirler. Biz bu işleyişin yasallaştırılması gerektiğini, hükümetlerin doğayı koruma etkinlikleri ve ayrıca ülkelerinde ortaya çıkan veya önlenen ekolojik kazalarla ilgili yıllık rapor vermesi ilkesinin yerleştirilmesini savunuyoruz.

Ekonomik ve ekolojik alanda ortak bir cephe açma zorunluluğunu kavramak ve onun oluşturulmasına başlamak, insanlık yaşamının içine tarih ve insanların kendileri tarafından yerleştiren saatli bombanın tehlikesiz bir hale getirilmesi demektir.

İnsan hakları konusuna gelince. Nükleer silah kullanacağını söyleyerek insanlığı tehdit etmiş olan günümüzün bazı yüksek dereceli devlet adamlarını isim isim belirtmek mümkündür. Tehdit etmek başka, kullanma başka diye bana itiraz edenler çıkabilir. Doğru, kullanmadılar. Ama insan hakları konusunda kaygı duymakla yığınsal kırım araçlarını kullanma tehditleri savunmak asla biraraya gelemmez. Bize göre insanların tepesinde uzayla egzotik silahlardan oluşan bir “avize” asmaya niyetlenerek insan hak ve özgürlükleri üzerine fikir yürütmek kabul edilmez bir şeydir. Bu “egzotik” görüntüde güncel olan yalnızca tüm insanlığı potansiyel ölümü olasılığıdır. Geriye kalan herşey göz kamaştırıcı bir ambalaja sarılmıştır.

Eğer dünyada insan hakları çiğneniyorsa güvenli bir dünyadan söz edilemeyeceği görüşüne katılıyorum. Ancak şunu da eklemek istiyorum: Eğer bu dünyanın önemli bir bölümünde insanca bir yaşam için en temel koşullar bile yoksa, eğer milyonlarca insana açlık çekmesi, başını sokacak bir çatısı olmaması, işsiz kalması ve tedavi olmaya yetecek olanaklara sahip olmadığı için istediği kadar hastalanması yolunda tam bir “hak” tanınmışsa, ve nihayet eğer insanın en temel hakkı olan yaşama hakkına saygı gösterilmiyorsa bu güvenli bir dünya sayılamaz.

Herşeyden önce insan hakları alanında ulusal yaşama sistemleri ve yönetim ilkeleri her yerde uluslararası yükümlülüklerle ve normlara uygun bir hale getirilmelidir.

Aynı zamanda pratik adımlardan oluşan geniş kapsamlı bir anlaşmaya gitmek mümkündür. Örneğin BMÖ’ye bağlı olarak halkların birbirlerinin ya-

şamalarını - gösterilmek istendiği gibi değil, olduğu gibi - öğrenmeleri için uluslararası bir enformasyon programının hazırlanmasına başlanabilir. Bu amaçla hazırlanacak proje, "düşman tipi" klişelerinden önyargılardan, kör inançlardan, asılsız uydurmalarından, kasıtlı çarpıtmalardan ve gerçeğin vicdansızca tersyüz edilmesinden vazgeçilmesini öngörmelidir.

Ailelerin birleşmesi, evlilikler, insanlar ve örgütler arasında ilişki kurulması, vize rejimi v.b. konularda hümanist bir yaklaşımla uluslararası genel geçer hukuk ölçütlerinin ortaya konması görevi oldukça perspektifli bir görevdir. Bu konuda Avrupa süreci kapsamında elde edilenler bir başlangıç noktası olarak alınmalıdır.

Biz silahlı harcama harcamalarının azaltılması temelinde gönüllü devletsel ve özel bağışlara dayanacak bir BMÖ insan hakları işbirliği özel fonu kurulmasını öneriyoruz.

UNESCO'nun kültür alanındaki anlaşmalarına, bu arada dünya kültür mirasının korunmasını, öngören ve kültür değerlerinin yasadışı bir şekilde taşınmasını ve mülkiyet hakkının eldeğıştirmesini yasaklayan anlaşmalara tüm devletlerin katılması yararlı olacaktır.

Son zamanlarda tehlikeli sinyaller tıp alanında uluslararası bir işbirliği ağı fikrini gündemin ilk maddeleri arasında sürmüştür. Böyle bir işbirliği ağı AIDS de içinde en tehlikeli hastalıklara, uyuşturucu tutkunluğuna ve alkolizme karşı savaşımları içermelidir. Dünya sağlık örgütünün sahip olduğu yapı böyle bir ağına göreceli olarak kısa bir sürede yaratılmasını olanaklı kılmaktadır. Bu konuda dünya doktorlar hareketinin yöneticilerinin büyük önerileri vardır.

İnsan haklarıyla ilgili olarak diyalog, şimdiye dek yapılan görüşmeler biçiminde yapılabilir: Ayrıca biz bu konunun Moskova'da yapılacak bir uluslararası konferans çerçevesinde geniş biçimde ele alınmasını öneriyoruz. Bu öneriyi geçen yılın Kasım ayında Viyana görüşmesinde yapmıştık.

Kültür, tıp ve insan hakları alanlarında çabaların birleştirilmesi kapsamlı bir güvenlik sisteminin önemli bir bileşeni oluşturmaktadır.

V

Önerdiğimiz kapsamlı güvenlik sistemi BMÖ'nün, onun Güvenlik Konseyinin ve diğer uluslararası kurum ve mekanizmaların etkin bir şekilde işlev görmesi ölçüsünde geçerlilik kazanacaktır. BMÖ'nün ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının otoritesini ve rolünü kesinlikle yükseltmek gerekiyor. Gelecekte BMÖ'yle sıkı bir işbirliği içinde onun sisteminin özerk bir parçası olarak çalışabilecek olan dünya uzay örgütünün kurulmasına duyulan gereksinim ortadadır. BMÖ'nün özel kuruluşları da uluslararası süreçlerin düzenleyicisi durumuna gelmelidir. Cenevre Silahsızlanma Konferansı ise nükleer olmayan ve şiddete dayanmayan bir dünyaya geçişte çabaları enternasyonalleştirecek bir foruma dönüşmelidir.

Uluslararası Adalet Divanı'nın olanakları da unutulmamalıdır. Tartışmalı uluslararası hukuk konularında Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi onun fikirlerine daha sık başvurabilir. Adalet Divanı'nın kesin yargı yetkisi herkes tarafından ortaklaşa belirlenmiş koşullarda kabul edilmelidir. Bu konunun taşıdığı sorumluluk açısından bu yönde ilk adım Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinden gelmelidir.

Eminiz ki, kapsamlı bir güvenlik sistemi aynı zamanda uluslararası hukukun politikada egemenliğini gerçekleştiren genel bir hukuksal düzendir.

BMÖ tüzüğüne göre Güvenlik Konseyi büyük yetkilere sahiptir. Gerekli olan, onun bu yetkileri etkin olarak kullanabilmesi için ortak çaba harcanmasıdır. Bu amaçla Genel Kurulun olağan oturum döneminin açılışında, uluslararası durumun ortak bir değerlendirmesinin yapılması ve durumun iyileştirilmesi için hep birlikte etkin yollar aranması amacıyla dışişleri bakanları düzeyinde bir Güvenlik Konseyi toplantısı düzenlenmesi yararlı olacaktır.

Güvenlik Konseyi toplantılarının yalnızca BMÖ genel merkezinin bulunduğu New York'ta değil, sürtüşme ve gerginlik bölgelerinde ve sırayla Konsey daimi üyelerinin başkentlerinde yapılması da yararlı olacaktır.

Konseyin fiili ve potansiyel çatışma bölgelerine yönelik özel girişimlerde bulunması da onun otoritesinin güçlenmesine ve alınan kararların etkinliğinin artırılmasına yardım edecektir.

Biz BMÖ'yle bölgesel örgütler arasındaki işbirliğinin önemli ölçüde genişletilebileceği kanısındayız. Burada amaç kriz durumlarının politik çözümünün aranmasıdır.

Bizce Genel Kurulun çalışmasını daha etkin bir hale getirmek için en erelenmez politik sorunlar ve kimi silahsızlanma konuları üzerine özel oturumlar yapılması uygulamasının daha sıklaştırılması gerekli idi.

Genel sözleşme temelinde BMÖ'de kabul edilen önemli politik belgelerin statüsünün ahlaksal-politik yönden geçerliliğinin yükseltilmesini kesinlikle zorunlu görüyoruz. Bunların arasında BMÖ Genel Kurulunun silahsızlanma konusundaki ilk özel oturumunun sonuç belgesinin, devletlerin ekonomik hak ve yükümlülükleri belgesinin ve başka belgeleri olduğunu hatırlatmak isterim.

BMÖ'ye bağlı olarak dünya seçkinlerini birleştiren bir uluslararası danışma konseyinin kurulmasının zamanı bizce çoktan gelmiştir. Büyük bilim, politika ve toplumsal çalışma adamları, uluslararası toplumsal örgütlerin temsilcileri, kültür edebiyat ve sanat adamları, bu arada Nobel ödüllü ve uluslararası çapta başka ödüller kazanmış kişiler ve önde gelen din adamları çağdaş dünya politikasının ruhsal ve ahlaksal potansiyelini önemli ölçüde zenginleştirebilirler.

BMÖ ve onun özel kuruluşlarının tam kapasiteyle çalışabilmeleri için, finans kaynaklarını kullanarak baskı yapımının söz konusu olamayacağı anlayışı egemen kılınmalıdır. Sovyetler Birliği BMÖ'nün bütçe sorunlarının çözümünde aktif bir şekilde işbirliği yapacaktır.

Ve son olarak BMÖ Genel Sekreterine. Uluslar topluluğu bu yüksek göreve herkesin güvenini kazanmış saygın bir kişiyi seçiyor. Genel Sekreter örgütün her üyesinin temsilcisi olduğuna göre tüm devletler ona azami desteği vermeli, sorumlu görevini yerine getirmesinde ona yardımcı olmalıdır. Uluslar topluluğu BMÖ Genel Sekreterinin yararlı girişimlerinde, arabuluculuk ve ateşkes çabalarında onu teşvik etmelidir.

xxx

Bizim kapsamlı bir uluslararası barış ve güvenlik sistemi sorununu böyle inatla ortaya koymamızın nedeni nedir?

Bunun nedeni dünyamızın üçüncü binyılın eşiğinde içine düştüğü duruma razı gelinemeyeceğine dayanıyor. Dünyamız dev kaynakları, milyonların emeğini ve yeteneğini karşılıklı güvensizliğin ve korkunun büyümesi yolunda harcayarak yokolma tehlikesiyle karşı karşıya kalmış, kendini sürekli bir gerilim ortamında ve kuşkular, geçimsizlikler atmosferinde bulmuştur.

Silahlanma yarışının durdurulmasının, militarizmin kökünün kazınmasının ve işbirliğinin zorunluluğu üzerine ne kadar konuşulursa konuşulsun, eyleme geçilmedikçe hiçbir şey değişmeyecektir.

Sorunun politik ve ahlaksal özü devletlerin ve halkların birbirlerine karşı güven duymaları ve uluslararası anlaşma ve kurumlara saygı göstermeleridir. Biz ayrı ayrı alanlarda güven önlemlerinde, süreç için de kapsamlı bir güvenlik sistemini yaratacak olan büyük çapta bir güven politikasına geçmeye hazırız. Ama böyle bir politika politik açıklamalarla gerçek konumların uyum içinde olması temelinde kurulabilir.

Kapsamlı bir güvenlik sistemi fikri hepimizin ortak evi olan gezegenimizde olanaklı yeni bir düzeninin ilk tasarısıdır. Bir başka deyişle bu herkesin güvenliğinin tek tek herbirimizin güvenliğinin garantisi olacağı bir geleceğe geçiş kartıdır. Umarız BMÖ Genel Kurulunun oturumunda bu fikir hep birlikte geliştirilir ve somutlanır.

Gerçeğin ve Gerçekçiliğin Konumlarından

T.MENSIKOVA

Moskova Tarih ve Arşivcilik Yüksek Okulu Rektörü
Yuri Afanasyev ile söyleşi

Toplumumuzu kaygılandıran görüntüler arasında toplumsal pasiflik de var. Bu hastalığı aşmak için tarihçiler ne yapabilir?

Bu ve başka uğursuz görüntüleri aşmak için yaşadığımız toplumun gerçeği gerekli. Bu, herhalde sosyalist geleceğimizi kavramanın en belirleyici çıkış noktalarından biri. Geçmiş, diğerlerinden ayrı bir sorun değil, sorunlardan biridir. Geçmiş olmadan benlik bilincine varmak mümkün değildir; yoksa modern içeriklerin alanı da, saçmalıklar, karabasanlar, umutlar ve planlar da anlaşılmaz olur. Yaradılışımız böyle: Geçmişe veda edebilmek için bile geçmişini tanımamız ve onda bir destek aramamız gerekiyor. Temel bir ilke bu.

Ama tam şimdi, toplumumuz yeni sorunları çözerken, Sovyet tarihimizin iki düğüm noktasını tanımak özel bir önem taşıyor: 1917 ile 1929 yılları arası -"Lenin dönemi ve sonrası" ve 1956'dan 1965'e kadar geçen dönem- "Stalin sonrası, 20. Kongre ve reform planları". Bu, dinamik ve çelişkilerle dolu zaman dilimlerinin başarı ve yenilgilerini dikkatle incelemekte yarar var.

Soruna daha yakından eğilelim ve şunu soralım: Lenin zamanında ve ondan sonra geliştirilen fikirler, toplumsal projeler, sosyalizm "modelleri"

(*) Bu söyleşi "Sovetskaya Kultura" dergisinden çevrilmiştir.

arasındaki mücadeleyi gerçekten iyi tanıyor muyuz? Parti kongreleri ve konferanslarının belgelerini yeniden incelemek ve demek ki bunların yeniden yayınlanmasını tamamlamak gerekiyor; arşiv çalışmasının da niteliğini temelden değiştirmek gerek. Ve o zamanlar çarpışan, doğru görüşlerin, ama aynı zamanda yanlışların da üzerinde, bunların toplumsal kökenleri, iç mantıkları üzerinde olabildiğince derinliğine düşünmek gerekiyor.

İkincisi, Stalin karşısında bir çok insanın tutumu açık değil. Tüm bunların yanı sıra, onun konuşma ve makaleleri hiçbir zaman gözden kaçırılmamalı. Gerekli olursa belki onları da yeniden yayınlamak gerek. Bugüne dek televizyonumuz onu zaman zaman bir bilgelik ve güçlülük halesi içinde gösteriyor. Genç kuşaklar onunla Lenin ve savaş arkadaşlarının yapıtlarını karşılaştırıp onun hakkında objektif bir görüş edinme olanlığına kavuşmalıdırlar. Sorun, 20 kongreye geri dönme sorunu değildir, daha derin bir analiz yapmak gerektiriyor.

Bu düşüncenin bir başka yönü. "Çağdaşların" adlı televizyon filminde, genç Gagarin yeryüzüne dönüşün ardından kırmızı, bir halı üzerinde ilerliyor. Merak ediyor insan, kime rapor verecek, elini kim sıkacak diye. Genç insanlar için bir bilmece olarak kalıyor bu. Eski kuşak insanları anlamlı anlamlı bakıyorlar. Gerekli miydi Kruşçov'u tablo dışında tutmak? Karmaşık, ama tek yönlü olmayan bir insandı o. Onun toplumumuzun savaş sonrası tarihindeki rolünü daha açık tanımlamak gerekecek. Daha ne kadar sanki o hiç var olmamış gibi davranabiliriz? Halı üzerinde ilerleyen Gagarin bir yere varmış olmalı herhalde -boşluktan gelip yine boşluğa! Her şeyi belleğinde saklaması gerekli insanın!

Son 15-20 yılda durgunluktan söz ediyoruz. Benim yaşitlarının yaşamının en güzel, olgun yıllarının durgunlukla bağlı olduğunu bilmek acı. Geri çağrılmaz ki bu yıllar! Bu yüzden de unutulmamaları gerek. Ağır-lıklı ve öğretici yıllar onlar. Hiç unutmayacağız, bir 10. ve bir 20. Kongre vardı diye. Unutmayacağız ki, önümüzde 28. ve 29. Kongreler var daha. Olumsuzlukları hatırlayacağız; başarılarımızı ve tarihimizdeki çelişkileri, onda cesur ve dürüst ne varsa her şeyi, gerçekleştirmiş, ama bunun yanı sıra gerçekleştirilmemiş planları hatırlayacağız. 60'lı yılların ortasındaki ekonomik reformun başlangıcını ve başarısızlığını analiz etmeliyiz.

Ama bir şey daha var. Partimizin tarihinin düzenli çıkan, iyi belgelendirilmiş ve cesur bir dergisine gereksinim var. Mihail Şatrov'un(*) işini hafifletmenin bir yolunu bulmalıyız herhalde, değil mi!

(*) Mihail Şatrov (1932), asıl adı Marşak, Rus-Sovyet tiyatro yazarı, tarihsel, devrimci belgesel oyunlar yazar.

Bu henüz elimizde olmadığından da efsaneler doğuyor. Özellikle son yıllarda bu tür pek çok efsane doğdu. Günlük yaşamda çok yaygın tarihsel efsanelerin nedeni nerede yatıyor acaba, örneğin: "Çar 2. Nikola(**) hiç de aptal değildi" ya da "Kolçak(***) şahsiyet sahibi adamdı" gibi. Bunları besleyen toprağı nerede aramalı?

Sizin "efsane" dediklerinizi bir ölçüde anlaşılır şeyler belki: Tarihsel hikayecikler, söylentiler, rezonanslar. Kaygı verici olan şey efsaneler değil, batıl inançlar üzerine kurulmuş görüşler değil. İnsana tuhaf gelen bunların ciddi araştırmaların ürünü olmadan, tarih yapıtlarının yerine oluşmaları. İnsanların ucuz hikayeciklere kapılmayıp etraflı ve derin kategorilerde düşünmeyi öğrenmeleri gerek. Böyle olsaydı, Çar 2. Nikola'nın yalnız kalın kafalı, budala ve yarı okumuş, hatta belki tümüyle cahil olmakla kalmayıp aynı zamanda hilekar, inatçı ve zalim de olduğu biliniirdi; ki bunu çevresindeki insanlar da anlatıyor.

Tarihteki gerici tarihsel şahsiyetleri efsaneleştirmenin bulduğu bir besleyici toprak da, aslında bundan 50 yıl önce aşılmış olan, onları karikatürize etme geleneği oldu; elbette Sovyet insanının kültürel gelişmesinin bugün vardığı düzeye uygun değil bu artık. Ama tarihteki gerici şahsiyetlerin ve gerici dönemlerin çevresinde, bu tür problemleri ele almak pratikte yasak olduğu için oluşan boşluk da hissedilmiyor mu?

Aynı zamanda devrim tarihi de yüzeyselleştirildi, somutlaştırıldı ve zorla insanların, herşeyden önce genç kuşağın yaşamıyla ilgisi olmayan sosyolojik şemalara sığdırıldı. Toplumun tinsel yaşamında ahlaksal değerler çarpıklaştı. Kimi yazarlar açıkça gerçeklerin ve tek tek tarihsel şahsiyetlerin sınıf bilinciyle değerlendirilmesini tümüyle bir yana bırakma yolunu tuttular.

Tüm bunlar toplumsal bilincimizdeki demokratik gelenekleri duyulur ölçüde sarstı. Bazı çevrelerce aktif desteklenen ve temelinde güçlü şahsiyet denen kimselere yönelen bir eğilimin yattığı bir ideoloji geliştirdi. Bu, çok ciddiye alınması gereken bir görüntüdür. Geçmişteki kişilerin ve olayların anlatımının sınıf bilinçli ve hatta basitçe demokratik bir değerlendirilmesinden vazgeçilmesi özellikle 70'li yıllarda güçlendi.

Kimi yazarlar Rus halkının kültür hazinesini Çarlığın ve Rusya'daki egemen sınıfların faaliyetinin ürünleri ile özdeşleştiriyor ve 30'lu yıllarda, Marksist tarihçilerin mutlakiyetin tarihinin toprak beylerinin ve burjuvazinin tarih anlayışından miras kalmış tutucu yorumunu reddettikleri yılların "katı dogmatizmden" vazgeçilmiş olmasını heyecanla anıyorlar. Kimi tarih, gazete ve edebiyat yazarları tarih yazımında yalnızca "karanlık dönemler"

(**) Son Rus Çarı (1868-1918)

(***) Aleksandr Kolçak (1873-1920) İç savaşta karşıdevrimin baş örgütleyicilerindendi.

üzerine “dar ufuklu gözlemlerle” yetinilmemesini savunuyorlar ve hiç de orijinal bir görev olmayan, Çarın ve yüksek aristokratların “tüm ulusal” bir misyonundan söz etme, onları tüm toplumun ve bütün sınıfların çıkarlarının temsilcisiymişler gibi popüleleştirme görevini üstleniyorlar. Ne yazık ki, oldukça yaygın bu tutum basında. Bunlar da besleyici toprak oluşturunca o sözünü ettiğiniz “efsanelere”.

Batının tarihçileri Rus devletinin gelişmesinde mutlakiyetin rolünü övüyor ve 1917 Ekim devriminin tarihsel olayların doğal akışını kesintiye uğrattığını ileri sürüyorlar. Böylesi değerlendirmelerin değeri nedir?

Mutlakiyetin savunmasını yapmak demek, Rus aydınının geleneğinden vazgeçmek demektir. Hem de yalnız sosyaldemokrat geleneğinden değil, tüm ilerici, demokrat geleneğinden. Burjuvazi kampından mutlakiyete karşı yükselen eleştiri dalgasını görmemek, yine o günlerde olup bitenler hakkında pek zayıf bir görüşü olmak demek. Bir devrimin geleceğini herkes duyuyor ve biliyordu, belki de devrimden korkanlar bile biliyorlardı onun kaçınılmaz olduğunu.

Ama Ekim devriminin olayların doğal akışını etkilemesi sorununa gelince, burada herşey daha bulanık ve karmaşık. Ekim’u bu şekilde değerlendirenler haklı aslında. Bu görüşün kaynağı onlar değil, bu görüşün kaynağı -ve bunu önce iyice bilince çıkarmak gerek- Lenin. Ekim devriminin tarihsel gelişmenin alışlagelmiş gidişini temelden değiştirdiğini sap-tayan o olmuştu. Döşenmiş rayları her devrim terkeder. Ama insanların yarattığı her şey de olayların doğal akışını demektir? İnsanlar yaratıcılıklarıyla çoğu kez belirleyici ölçüde değiştirirler yaşamın akışını. Nisan 1985’de olmasaydı, “olayların doğal akışı”, durgunluk, yolsuzluk, akraba kayırma olacaktı.

Yeniden Ekim devrimine dönersek, Menşevikler, bunlar arasında Plehanov ve Martov(*) Rusya’da sosyalizmin zamanının henüz gelmediği, Rusya’daki kapitalizmin daha olgunlaşması gerektiği görüşündeydiler. Lenin bunun yanlış bir değerlendirme olmadığını biliyordu. Bu “olgunlaşma eksikliği” o de Menşevikler kadar, hatta belki onlardan da fazla görüyordu. Ama buna verdiği yanıt biliniyor.

Lenin’e göre Ekim devriminin diyalektik paradoksu da, durumun “doğal” ama dayanılmaz hale gelmiş olan gidişini durdurmak ve sonra proletarya iktidarının kaldırıcıları yardımıyla ve bir kültür devrimiyle Rusya’nın sosyalizm için olgunlaşmasını hızlandırmaktı. Biz de şimdi muazzam

(*) Georgi Plehanov (1856-1918), Yuri Martov (asıl adı Zederbaum, 1873-1923) Rus sosyaldemokrasi hareketi içinde oportünist, küçük burjuva akımının temsilcileri. Rus Sosyaldemokrat İşçi Partisi’nin 1903 yılında Londra’da toplanan 2. Kongresinde yönetici organların seçiminde azınlıkta -Ruşçası menşinstvo- kalmışlardı.

güç ve paradoks bir görevle karşı karşıyayız: Ülke-deki yönetimi öylesine güçlendirip iyileştirmek ki, sosyalizmin konumlarını en yüksek derecede sağlamlaştırsın ve öz yönetime geçişi hazırlasın.

Devrim öncesi Rusya’nın tarihi üzerine bir çok ilginç kitap çıkıyor, ama okur-muz Sovyet döneminin tarihi üzerine aynı ölçüde popüler kitap gösteremez-anırım. Tarihçilerin toplumsal bilinç üzerine etkilerini kaybettiklerini düşünmüyor musunuz?

Ne yazık ki, doğru bu. Bizde -çok sık olmasa da- çıkışları toplumsal ve kültürel bir olay haline gelen tarih kitapları yayınlanmıştı. Ama Sovyet tarihine gelince, bu tümüyle nadir rastlanan bir olaydı.

Sorun koyarak, boyutlu ve somut konuşabilmek için, tarihinin moral bir hakkı olması gerekli buna. Bu da ancak tarihi bir bilim olarak toplumsal pasifliğe ve ona eşlik eden hastalıklara -tembelliğe ve uşaklığa- mah-kum eden karşıtlarla mücadele içinde değerlendirerek kazanılabilir. Ama biz tarihçiler kenardan bakarak toplum üzerinde hüküm veriyorsak, onun karşısına doktor önlüğü ya da beyaz frak içinde çıkıyorsak, bunun övü-nülecek yanı yok. Bu hastalığı aşmak ve üstelik belki de günahımızın kefareti-ni ödemek zorunda olanlar bizleriz. Kendi mesleğimizin çatısı al-tında bir yeniden biçimlendirmenin, umalım ki, zamanı geldi. Aslında tartışma çağrıları ve teorik sonuç çıkarmalar hiç eksik olmadı. Ama tüm bunları yaparken herkes biliyordu ki, tarih biliminde teori ve yeni vargılar ancak “genel geçerli” görüşlerden ayrılmıyorsa destek görürler. “Norm”dan uzaklaşan tarihçi bunun sonuçlarını da -bilim sahnesinden kaybolmaya varıncaya dek- göze almak zorundaydı.

Birçok yetkiyi üzerinde toplamış bir grup insan, teorik problemleri yorumlamak ve gözden geçirip değiştirmek hakkını kendi kendine tanı-mış-tı. Örneğin 70’li yılların başında, devrim öncesi Rus toplumunda birden fazla sosyal ekonomik formasyonun varlığı teorisini konu alan analiz-lerle uğraşan bir yönelimin tümüyle yokedilmesi örgütlenmişti. Bunlar ay-nı zamanda Rusya’nın tarihsel gelişme yolunun özgüllükleri üzerine pro-jeler hazırlamaktaydılar. Ama aradan 15 yıl geçtikten sonra tüm bunları reddedenler, eskiden Marksizmden döneklik diye kınadıkları bu görüş-leri kendi buluşlarıymış gibi yinelemekten utanmıyorlar.

Pasiflikten ve aktiflikten söz ediyorsunuz. Ama sizce bir tarihçi nasıl aktiflik gösterebilir? Yetkileri ellerinde toplayan aynı kişiler bilimsel dergileri de tekellerine almışlardı. Bilimsel bir derginin yazı kurulunun masasına, “yardımcı” resmi dairenin yönlendirmeleriyle tümüyle örtüşmeyen bir yazı geldimi, o, materyali baskıya vermeden önce ilgili dairenin onayını so-ra-caktır. Başına dert açmak istemiyorsa. Bizde bilimsel dergilerin kapıları yeni düşüncelere bürokratik buz kalıplarıyla kapanmıştır.

Bu yüzden meslekdaşlarımdan çoğu toplumsal hastalıkların tedavisini herşeyden önce tarih bilimi yazımı önündeki bürokratik engellerin kaldırılmasında görüyorlar. Ama buna erişmek kolay değil. İnsan kendi eksiklerini kolay kolay itiraf etmez. Örneğin bizim adresimize, bilimdeki yerimiz üzerine eleştirel hüküm verme yeteneğini kaybettiğimiz yolunda bir suçlama yöneltildi. Buna yanıt verdik: Yanlış adrese yöneliyorsunuz, siz herhalde parti tarih yazıcılarını arıyorsunuz, biz ise tümüyle akademik bir bilimciyiz. Ve hemen ardından karşı bir istem: Eleştirinin bir sınırı olmalı. SSCB Bilimler Akademisi Tarih Bölümü Akademik Sekreteri Sergey Tişvinski "yenileme görüntüsü altında tüm tarih bilimine kara çalınmasına izin verilmemeli" diyor. Hayır izin verilmemeli. Ama burada sorun başka.

Ve burada açık yürekli olmalı insan. Kendiniz hüküm verin: Yirmi yıl boyunca düşüncede her türlü gelişme engellendi. Elbette yüzde yüz değil. Düşünceyi kimse durduramaz. Ama bu yapay engelleme uzun yıllar boyunca sürdü. Bugün moda oldu içini çekerek tüm ülkedeki genel durumdan geçen yılların çaresizliğinden yakınmak. Herhalde bunun üzerine de düşünmek gerek. Elbet somut adresler vardı. Raslantı değil Mihail Gorbaçov'un bunları sürekli açıklaması, ki bunlar arasında SBKP MK ve ülke yönetimi de var. Ama herkes yapmalı bunu. Adresi belirsiz eleştiri, değişiklikte iyi bir yardımcı değildir. Somut insanlar vardı ve bugün de var, durgunluğun dolaysız "yaratıcıları". Hiç değilse bu insanlar gizli kalmamalı, üstelik bunların düşünce ve eylem biçimleri bugün de hala aynı yönde işliyor. Tarih bilimi araştırma çalışmalarında durgunluk kampanyasını yetmişli yılların başında Sergey Trapeznikof(*) açtı. Denetimsiz hareket ediyor ve etki alanındaki bütün yetkileri kendine bağlı insanların üzerinde topluyordu. Bunlardan kimileri bugün de hala tarih biliminde yönetici konumlardadırlar. Ve "Cesur eylem ve polemik" çağrılarını yapmaktan geri durmuyorlar. SSCB Bilimler Akademisi tarih bölümünün 9 Mayıs'taki bir oturumunda aday üye Pavel Volobuyev bu insanlardan bazılarını isimleriyle belirtti ve bizdeki tarih biliminin durumunu keskin sözlerle eleştirdi. Ama tek kaldı. Öte yandan yönetimin temsilcileri "yenilemede acele etmemeye" çağırıldılar. Bu alanda kutuplaşmanın güçlenmesi gerektiğine inanıyorum. Bu yaşadığımız yeni bir çağın başlangıcıdır, yoksa yeni bir kampanya değil.

Bilime ve tarih bilimine ilgi duyanlara eyyamcıların verdikleri zarar nedir? Gerçeğe uygun şekilde yeniden yorumlanması gereken dönemler hangileridir?

Ne diyorsunuz siz! Eyyamcı yok artık bizde! Bakın, kimileri eskiden de düşünen insanlardı zaten. Diğerlerinin düşünmesi ya olanaksızdı ya da tümüyle unutmışlardı düşünmeyi. Hayatları boyunca direktiflere göre hareket

(*) Sergey Trapeznikof (1912) Sovyet parti ve devlet sorumlusu, tarihçi, SSCB Bilimler Akademisi aday üyesi.

ettiler. Ve şimdi verilen direktif: Başına buyruk olmak öz bilince sahip olmak. Demek şimdi "Direktiflerle hareket etmeye hayır" emri verildi. Şahane bir durum değil mi?

Ama ciddi konuşursak, birçok insan çıkarlarına uymadığı için değişmeyi istemiyor. Ve istese bile bunu yapmaya yeteneği yok. Taze güçler gerekli. İşte bunun için 27. Kongreden sonraki MK 2. Plenumunun konusu kadro politikası olmalıdır diye düşünüyorum.

Hangi dönemlerin gerçeğe uygun olarak yeniden yorumlanması gerektiğine gelince. Bilimin mantığından çıkarsak tümüyle araştırılmış ve gelecekte yeniden yorumlanması gerekmeyen sorun yoktur. Şimdiki durumda tarihçiler için önemli olan şey değişimi hayata geçirmek ve olanağınca bu süreci geri dönülmez hale getirmek olduğuna göre, görüşümce bazı ağırlık noktaları var. Stalin'in kişisel putlaştırılmasıyla ilgili sorunlar kompleksinin incelenmesini somut temellere oturtmanın zamanı geldiğine inanıyorum. Bu önemli sorun üzerine bir tek araştırma yapılmamıştır. Marksizm dışı tarih yazımında ise bu konuda yüzlerce ve binlerce yayın vardır. Yine de hala bu konuyu görmemezlikten geliyoruz biz.

30'lu yıllarda ülkesine bağlı Sovyet insanlarına karşı yığınsal baskılar uygulanmasının bir "hata" ya da "sosyalist yasallığa yeterince uymamak" -kimi zaman bunlar "hizmetler alanındaki yetersizlikler" ile bir arada anılıyor- ya da hatta "Sınıf mücadelesi ve toplumun devrimci değişimi sırasında kaçınılmaz ölçüsüzlükler" olduğu yolundaki iddialara katılmam imkansızdır. Partinin her bilinen kararları başka türlü adlandırıyor bunları: "Kanserleşme", "keyfilik", "yasadışılık", "kişi putlaştırılması döneminde iktidarın kötüye kullanılması", Beria'nın "haydut çetesinin" eylemleri. Halkın bilincine yerleşenler bunlardır. 1956'dan sonra bu değerlendirmenin revizyonu yolunda bilimsel eklemeler yapılmamıştır. Parti kararları kaldırılmış değildir. Demek bunların revizyonu politik ve ahlaksal açıdan temelsizdir.

Günümüzde giderek Marks ve Lenin'i yorumcuların aracılığı olmadan okumak yeğlenir oluyor. Bunlar niçin bir yardım değil de Marksizmin yolunda bir engel haline geldiler?

Retorik bir soru bu, itiraf etmelisiniz bunu. Çünkü olağan olanı böyle olmalı.

İnsan Marks'ı ve Lenin'i açmalı, öğrenim kitaplarını ve onların kopyalarını değil. Öğrencilerimizin yazıları nadiren okumaları ve onları ancak çalışmalar için ek olarak görmeleri dehşet verici bir şey.

Marks ve Lenin'le yüzyüze olduğumuz zaman, onlar bizim için "öğretici" olmaktan çok -onlara bu adı vermemizden kimbilir ne kadar "sevinç" duyarlardı- sürekli diyalog ortağı olurlar. Onları incelemek düşünmeyi özendirir, bununla sorunlar ortadan kalkmaz, yalnızca daha belirginleşirler. Birer aydın olarak düşünme yeteneğimizi kırbacırlar. Tarihin, Marksizmin kuru-

cularının, önceden kestiremeyeceği dönüm noktalarında onların düşüncelerini kavramayı öğrenmeliyiz. Ne yazık ki, bütün öğrenim kitaplarında onlar çoktan ve kesin çözümlenmiş olarak anlatılırlar. Düşünceleri sorun değil de yanıtmış gibi gösterilir.

İşte dogmatizm bu demek.

Görünüşte uzmanca hazırlanmış yorumlar neden engel olarak çıkıyor karşımıza? Çünkü acemice yapılmışlar da ondan. Ve bunlar şöyle bir ön hükümden (postuladan) çıkıyorlar: Klasikler her zaman ve tümüyle haklıdır, gerçek daima onlardan yanaydı ve onların karşıtları daima gerçeğe uymayanın yanındaydılar. Klasikler şu ya da bu durumda eski kendi görüşlerinden vazgeçseler bile, bu süreç yorumda izlenmez ve bunun tinsel arayış, ufku genişletme ya da başka bir canlı düşünce hareketi olduğu ortaya konmaz. Yalnızca değişen gerçekliğin gereklerinin yapıldığı ileri sürülür. Gerçek değişmiştir, ama onlar kendileri değişemezler! Klasiklerin karşısında çok kültürlü, yetenekli ve bazen dahi karşıtlar vardı, örneğin Prudhon (*), Bakunin(**), Lasalle(***), Kropotkin(****), Plehanov gibi. Onların karşıtlarını budalalaştırıyoruz ve böylece onların kendi değerini düşünüyoruz. Marks, Engels ve Lenin'in düşüncelerinin kapsamı tarih boyunca genişliyor; tüm kültür değerleri gibi, içeriği başta kendisi için de önceden kestirilemez olan kültür değerleri. Onların düşünceleri geleceğe yöneliktir.

Kuşkusuz, ciddi filozoflar ve tarihçiler çalışmalarında bu sorunu dogmatiklerden başka türlü ele alırlar, ama bu tür çalışmalar bugüne dek azdır.

Ve bir şey daha. Her dönem Lenin'de kendi sorunlarına yanıt arar. Bugün, sanırım, bizim için üç nokta özellikle ilginç. Sosyalizmin ekonomik temellerinin kuruluşunun başlangıç dönemleri. Politik değişimleri ele almada Leninci sanat. Ve yine ayrıntılarda değil ama politik düşüncenin bazı genel ilkeleri açısından. Kişisel sonuçlar çıkarmadan en sert polemik. Elbette Lenin değerli ve yetenekli, devrim için önemi olan insanlarla polemik girmişti.

Tarih bilimizdeki boşluk ve eksiklikleri sanat dolduruyor-örneğin Şatrov'un yapıtları gibi. Buna duyulan ilgi raslantı değil. Devrimin ve iç savaşın tek yönlü anlatımından bıktık -ama onun kovboy filmi anlayışıyla yorumlanmasından da. Sizce tarihsel süreçlerden hangileri, "Don nehri durgun akar" gibi insanları sürükleyecek sanat yapıtlarına konu olabilir? Siz tarihsel romanlardan ve genellikle sanattan ne beklersiniz?

Sanat elbette tarihçilerin çalışmasının, politik ve toplumbilimsel yansıtmanın yerini tutamaz. Mihail Şatrov'un metinleri dikkatle ele alması, on-

(*) Pier Joseph Prudhon (1809-1865) Fransız küçük burjuva sosyalisti.

(**) Mihail Bakunin (1814-1876) Rus devrimcisi ve anarşizmin teorisini.

(***) Ferdinand Lasalle (1825-1864) Alman küçük burjuva sosyalisti.

(****) Piyotr Kropotkin (1842-1921) Rus devrimcisi, anarşizmin teorisini.

ları sanatla birbirine bağlaması çok başarılı ve çok değerlidir, ama bu aynı zamanda tarihçilere yönelmiş acı bir suçlamadır da, bizim çalışmamızın eksikliğini dolduramaz o. Ama tarih de sanatın yerini dolduramaz. O, bize zamanın özgüllüğünü, çok yetenekli ve dürüst bir tarihçinin bile yapamayacağı bir sentezi verir. Hiçbir tarihçi örneğin edebiyattaki Isak Baabel, Vse-

volod Ivanov gibi, Gleb Panfilov'un "Ateş geçit vermiyor" filmi gibi, ya da soyluluğun, zalimliğin, heyecan ve düşlerin mükemmel bir sentezini veren bir Pavel Filonov, Aleksandr Deyneka ve Kusma Petrov Vodkin(*) gibi anlatamaz iç savaşı. Bir şairin sözüyle, onlar tarihin "nabzını atar damarda" duyma olanağını verdiler.

Sorunuzun biçimini tümüyle kabul edemeyeceğim: Sanatın ödevi "ne" vermek midir? Sanatın hiçbir "ödevi" yoktur. "Dostum Ivan Lapşin" filminde 30'lu yılların başı öyle gösteriliyor ki, insanların bugünlerde neler duydukları ve bundan öteye, filmin kahramanlarının kendileri ve gelecekleri hakkında bilmediği, ama bizim bugün bildiklerimiz de tümüyle yansıtılıyor. Ve bir mucize oluyor: Tarihin uzaklarda kalmış bir dilimi, tüm bir çağ boyunca -iç savaştan günümüze dek- geçen zamanın yoğunlaştığı genel bir odak noktasına dönüşüyor.

Ben sanattan sanat kalmasını bekliyorum... Bu yüzden de beklentilerimi daha somutlaştırmak istemiyorum. Sanat bana ne vermeli -bunu bilseydim sanata ne gereksinimim kalırdı ki o zaman? Ama ille de bir "ödevi" olacaksa- sanat beklenmeyi çizmeli ve geçmişi derinliğine kavramalı. Örneğin eskiden düşününüzde bile göremeyeceğimiz filmler gibi. Aleksey German ve Tengis Abuladse'nin, ya da Andrey Tarkovski'nin(**) "Ayna"sı ve çevresinde kızgın tartışmalar yürüten "Andrey Rublyov"u gibi. Ben, neyi bilmiyorsam onu bekliyorum.

Ekim 1917 ve Ekim 1987... O çağın hangi unsurları günümüze ve sorunlarımıza ışık tutuyor?

Sık sık şöyle bir soru üzerine kafa yordum: Lenin niçin "durgun" dönemin son anında -kelimenin tam anlamıyla Ekim fırtınasının arifesinde- "Devlet ve Devrim" yapıtını hazırladı? Hepimiz bu yapıtı tekrar tekrar yeniden okumalıyız. Proletarya iktidara el koymanın eşiğindeydi ve iktidar sorunu -iktidarın nasıl kullanılacağı- ana sorun oldu. Sosyal demokrasi için sorun şöyleydi: Devlet ya da devrim. Lenin için her şey "ve" bağlacına bağlıydı: Bu "ve" nasıl gerçekleştirilecekti.

(*) Isak Baabel (1894-1941), Vsevolod Ivanov (1895-1963) Sovyet yazarları; Gleb Panfilov (1934) Sovyet film yönetmeni, Pavel Filanov (1881-1941), Aleksandr Deyneka (1899-1969), Kusma Petrov Vodkin (1878-1939) Sovyet ressamları.

(**) Aleksey German (1938), Tengis Abuladse (1924), Andrey Tarkovski (1932-1987) Sovyet film yönetmenleri.

Lenin'in düşüncesinin ana konusu budur ve zaferleri ve yenilgileriyle bizim deneyimlerimiz, değerlerimizden edindiğimiz deneyim bunu doğruluyor. Devrim, devlet biçimleri içinde gerçekleşiyor, ve devlet devrimci bir devlet olmalı. "Devrimci bir devlet" -bu paradoks (çelişkiliymiş gibi görünen) bir sıfat tamlaması ve devlet ve devrim arasındaki içeriğin kapsamı herşeyi kavıyor. Bu "ve" içinde her şey var. Neden? Örneğin "bürokrasi ve devrim" diye bir sentez düşünülebilir mi? Lenin'in temel düşüncesi, bir Sovyet bürokrasisinin oluşmayacağına yönelikti. Biliyordu ki, devletsiz olmayacak ve bürokratik bir devlet de devrimin çökmesi demek. Öyleyse sorunların sorunu şudur; Bürokrasisiz bir devlet.

Belli bir süre için sözcüklerden biri tinsel görüş açımızdan kayboldu: Devleti biliyorduk ve devrimi unutmuştuk. Bugün yine aynı sorun çıkıyor: Devlet ve devrim. Ve bir raslantı değil, Mihail Gorbacov'un SBKP MK Ocak Plenumunda okuduğu raporda bir kızıl şerit gibi bu sorunun izlenmesi ve raporun merkez bölümünün "sosyalist demokrasiyi derinleştirmek, halkın öz yönetimini geliştirmek" başlığını taşıması.

70 yıllık yolun değerlerinden söz edersek altını çizmeliyiz ki, başarı raporlarımızda acele ettik ve unuttuk ki dünya tarihindeki dönüşümün henüz başındayız ve bu dönüşüm her halde yüzyıllar ve binyıllar alacak. İlk yüzyıl henüz geçmedi, ilk gün henüz bitmedi. Eriştığımız her şeye, hatta tüm bu memnuniyetsizliğimize günümüzün ölçüleriyle bakmak zorundayız. Hâlâ biz öncüleriz. Ve bizim biriktirdiğimiz deneyimler, işte tüm dünya tarihine verdiklerimizdir, çetin bir mücadele, acılar ve umutlar pahasına tüm bu eriştiklerimizdir. Lenin olsa, kuşkusuz bugün kimi şeyleri daha kesinleştirir ve gözden geçirirdi. Bizi sarsan başka bir şey: Onun temel düşünceleri yalnızca henüz aşılmamış olmakla kalmıyor, dahası bize bugün de yol gösteriyor ve bunları daha gerçekleştirmemiz gerekecek. Lenin Marks'a böyle bakardı. Biz de Lenin'in yapıtlarına Lenin gibi bakmalıyız.

Değişme, bir yüksekokul yönetmeni, gençliğin ve yeni bir tarihçiler kuşağının eğitimi olarak sizin için ne anlam taşıyor? Sizde bunların hangi özellikleri olmalı?

Rektör ve tarihçi olarak çeşitli hedeflerim var elbet. Bunlar arasında mutlaka erişilmesi istenenler de var. Söz konusu olan yüksekokulda uzmanların yetiştirilmesinin temelden iyileştirilmesidir, bu insanların ilgi alanı alabildiğine geniş olmalı ve ondan hiçbir zaman eyyamcılar, genel gerçekleri yineleyen çömezler haline gelmemeliler. Onların arşivlerde birer bürokrat olarak değil, tarihçi olarak çalışmalarını ve kültürel misyonlarının tümüyle ve eksiksiz bilincinde olmalarını diliyorum.

Sonra gün geçtikçe daha fazla sevdiğim Tarih ve Arşivcilik Yüksek Okulunun Nikolskaya caddesindeki Slav-Yunan-Latin Akademisinin tarih-

sel odalarında kalmasını, binanın yapısının değiştirilip Kıtai-Grod'un diğer bölümünün Lenin müzesine verilmesi planlarından vazgeçilmesini diliyorum. Lenin, Zaikonospasti manastırının Kurtarıcılar katedralini kendisine müze yapmak istediklerini bilse ne derdi acaba? Düşünemiyorum bile bunu.

Tüm bunları belli bir amaçla söylüyorum. Çünkü değişme değişmedir, ama bizde ancak basının projektörleri ile aydınlanan projelerden -ama bu durumda bile çetin bir mücadeleyle- vazgeçilebilir. Budalılıklar ise, ışığa çıkarılmazsa sorgusuz sualsiz gerçekleştirilirler.

Geçmişimizi barbarca aldırmaçlık ile kör tapınmanın antitezi çerçevesinde görüyoruz. Dün Saryatyeyi yıkıp orada "Otel Rossiya"yı kurduk, bugün ise orada sağlam kalan ne varsa müze yapılması öneriliyor. Hayır! Geçmişin kültür hazinesini ne buldozer ve traktörlerle, ama ne de onları tümüyle müze haline getirerek ve yavanlaştırarak yoketmeye hakkımız var.

Kültür geleneklerine bugün yaşayan insanların bilincinde anıtlar kurmakla değil, geçmişin günümüzde yaşamını sürdürmesiyle koruyabiliriz.

Bariş Savaşımında Genel İnsani Olan ile Sınıfsal Olan

Y.A.KRASIN

İşçi sınıfı çağımızdaki yönlendirici devrimci güçtür. Fakat kapitalist ülkelerin çoğunluğunda işçi sınıfı barış savaşımındaki potansiyelini tümüyle kullanamamaktadır. İşçi sınıfının dünya çapındaki tarihsel rolü ile barış savaşımına katılma düzeyi arasında bir çelişkinin bulunduğu söylenebilir. Komünistler, işçi sınıfını daha aktif olarak savaşa karşı mücadelenin içine çekme göreviyle karşı karşıyadır. Bu görevin çözülebilmesi için, yeryüzündeki uygarlığı ve hayatı sürdürmek için gerekli olan kalıcı ve bilinçli olarak düzenlenmiş bir barış uğruna mücadelenin teorik sorunlarının açıklığa kavuşması büyük önem taşıyor.

Günümüz koşullarında işçi sınıfının tarihsel misyonu bir ölçüde ikinci bir boyut kazanmıştır. İnsanlığın sosyal ve ulusal boyunduruktan kurtarılmasının da ötesinde, işçi sınıfı insanlığı termonükleer bir felakette yokolmaktan kurtarmakla yükümlüdür. Hayat teorisinin önüne, işçi sınıfının tarihsel misyonunun bu iki boyutunu birbiriyle bağlama gibi zor bir görev koymuş bulunuyor.

Alman Sosyal Demokrat Parti Başkanlık Divanı üyesi Egon Bahr, bir yerde şöyle demişti: "Barış olmadan her şey bir hiçtir". Bu formül, nükleer-uzay çağının korkunç gerçeğini ve aynı zamanda barışı savunan güçlerin dünya çapındaki işbirliği platformunun özünü çok iyi yansıtıyor. Fakat bu formülle

(*) Bu yazı, "Raboçii klass i sovremennı mir" dergisinin 2/1987 sayısından çevrilmiştir gramsci'nin notu

her şey anlatılmış olmuyor. Bu formül global sağ kalma sorunuyla karşı karşıya bulunan günümüz dünyasını yansıtmakla birlikte, dünyanın çelişikliğinden farklı sınıfların ve farklı toplumsal sistemlerin dayandığı farklı değer sistemlerinden söz etmiyor. Bahr'ın formülü, bir başka formülle tamamlanmalıdır: "Barış da her şey demek değildir." Elbette barışın korunması önceliklidir. Bu görev çözülemezse, tüm değerler anlamlarını yitirir. Bunu vurgulamak, ABD'nin en gerici çevrelerinin "Barıştan daha önemli şeyler vardır" formülüyle araya çizgi koymak için önemlidir, kategorik olarak şu ilan edilebilir: Barıştan daha önemli olan bir şey yoktur, çünkü insanlığın varlığının ve bunun sonucu olarak da sosyal ilerlemenin sürmesinin önkoşulu barıştır. Fakat çağın yönlendirici sınıfının faaliyeti bununla bitmez. Barış savaşımının yanı sıra insanlığın aydınlık geleceği için mücadelenin yüksek amaçları, emekçilerin yaşamsal çıkarlarının ve haklarının gerektirdiği mücadelenin günlük talepleri olduğu gibi durmaktadır.

Barışa giden yolun yalnızca şu andaki uluslararası ilişkiler sistemindeki adım adım değişimlerden geçtiği düşünüldüğünde manzara daha da karmaşıklaşır. Barut fıçısının üzerindeyken kalıcı ve garantili bir barış yaratılamaz. Uluslararası sistem yenilenmelidir. Dönüştürülmesi gereken, örneğin sosyalist topluluk ülkeleri arasındaki ilişkilerin oluşturduğu sosyalist uluslararası ilişkiler sistemi değildir. Bu, ancak bütün ülkeler sosyalizme geçtiklerinde mümkün olacaktır, yani gelecek çağın sorunudur. Şu anda söz konusu olan ise, geçiş çağının çelişkili ve heterojen uluslararası ilişkiler sistemindeki değişikliklerdir.

Bu bağlamda 1922 Şubatında Sovyet delegasyonunun Cenova Konferansına hazırlandığı sırada Lenin tarafından ortaya atılan derin anlamlı bir fikri hatırlamak gerekir. Lenin, uluslararası ilişkiler sisteminde "reformist tipten önlemler" in' gerekli olduğunu söylemiştir. Eğer sağ kalmak istiyorsa, insanlığın, uluslararası ilişkiler sisteminde radikal bir reform yapması olmazsa olmaz haline geldiği günümüz koşullarında, Lenin'in fikrini izlemek gerekiyor. Bu reformun içeriği, SBKP 27. Kongresinde ortaya konulan geniş kapsamlı bir uluslararası güvenlik sistemi programında belirtilmiştir.

En büyük zorluk, barış için ve uluslararası ilişkilerin demokratikleştirilmesi için mücadelede sosyal-sınıfsal ile genel insani bakış açılarının buluşması ve birbiriyle sıkı sıkıya iç içe geçmesidir.

Barış mücadelesinin sosyal-sınıfsal yanları ya da parametreleri günümüz koşullarında iki temel noktadan oluşmaktadır.

Birincisi militaristleşmenin ve savaş tehlikesinin kaynağı, sürekli olarak uluslararası gerginlikleri keskinleştiren militarist eğilimlere ve silahlanma yarışına yol açan emperyalizmdir. Militarist eğilimler, uluslararası politikada emperyalist güçlerin yayılma çabalarıyla bağlıdır, zor kullanan emperyalizmin öz doğasından kaynaklanmaktadır. Kapitalist tekellerin şimdiye kadar

sağladıklarını kat kat aşan askersel sanayi kompleksinin kar motifi de önemli, belirtilmesi gerekli bir rol oynamaktadır. Nihayet emperyalist ülkelerin gerici egemen çevrelerinin izledikleri, sosyalizmi ekonomik bakımdan zayıf düşürmek, onun karşısında askersel üstünlük sağlamak ve bunun sonucu olarak dünya politikasında kendi isteğini dayatma olanağını elde etmek amacıyla işaret etmek gerekir.

İkincisi, sosyalizm dünyaya barış armağan eden bir güçtür. Bu onun bağrında savaşta, silah karlarında ve yayılmada çıkarları olan sınıfların ve sosyal grupların varolmamasından kaynaklanmaktadır. Sosyalizmin barış armağan etme enerjisi, onun dünya halklarının yürekten duydukları hasreti yansıtan ve bütün devletlerin güvenliğini dikkate alan birbirini izleyen bir çok barış girişimde kendini göstermektedir. Bu enerji, Sovyet devletinin dünyada gerçekleştirdiği dev çalışmada ifade buluyor.

Fakat barış mücadelesi uluslararası gerginliklerde “süper güçlerin eşit sorumluluğu” teorisini geçersiz kılan sosyal-sınıfsal yanlarının yanı sıra genel insani yanlar ve öğeler de taşır.

Dünyada örneği görülmedik bir tarihsel durum ortaya çıktı. Friedrich Engels o zamanlar diyalektiğin yasalarını, özellikle de niceliğin niteliğe dönüşmesi yasasını anlaşılır bir biçimde ortaya koyarken, arpa tanesi örneğini kullanmıştı. İnkarın inkarı belirli ölçülerde başlangıç noktasına götürür, ama helezonun daha üst bir halkasında bir tek tanenin yerine, artık on kat, yirmi kat arpa tanesi söz konusudur. Fakat iç diyalektik gelişmeyi durduran koşullar da mümkündür. Bu, arpa tanesinin inkarıdır. Tekrar toprağa düşmeyebilir ve öğütülür. Dış durumlar iç diyalektik gelişmeye son verir. Bugün insanlık “arpa tanesinin inkarı”, başka bir deyişle, uygarlığın yok olması tehlikesi ile karşı karşıya değil midir?

“Komünist Partisi Manifestosu”nda Marks ve Engels sınıf mücadelesinden söz ederken, bunun her defasında ya devrimci bir yenilenme ile ya da tüm toplumun yok olmasıyla sonuçlandığını söylemişlerdir. ² Bugün ilerici bir toplum düzeninin kendisini gerçekleştirmesine yol açması gereken sınıf mücadelesinin sınıfların ve toplumların karşılıklı olarak birbirlerini yoketmeleriyle sonuçlanmasını önlemek ne kadar önemlidir!

Günümüz dünyası çelişkilerin bir birliğidir ve bu birlik kendini yoketme tehlikesine sıkı sıkıya zincirlenmiştir. SBKP MK Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov bu gerçeği defalarca belirtti. İki toplumsal sistemin ya birlikte sağ kalabileceğini ya da birlikte yokolacağını söyledi. Bu fikir, Perugia -Assisi barış yürüyüşüne katılanlara gönderdiği mesajda da yer alır. Burada, söz konusu olanın yeryüzündeki hayat olduğu zaman, ideolojik ve politik ayrılıkların geri plana geçtiğini belirtmiştir.

Bu görüşler, belirli geleneksel şemalara uymaz, bu nedenle de daha belirginleştirilmeleri gerekmektedir. Marksistler arasında alışılmış olarak

geçerli olan, çıkarların ve ihtiyaçların altyapı ilişkilerinde ortaya çıkmasıdır. Toplumun ekonomik düzeninin çıkarları insanların görüşlerini belirler. Bugün, elbette, çıkarlar için bir başka kaynak daha vardır: İnsan toplumunun sağ kalma ihtiyacı. Bu da aynı şekilde bilinci belirler, çünkü insan türünde kendini kurtarma çıkarını ve çabasını uyandırır. Bu temelde, yeni bir politik düşünce, militarist eğilimlere karşı çıkan, insan uygarlığının geleceği için çağrıda bulunan ve bu arada tüm ülkelerin ve halkların güvenliğini düşünen barışın yeni bir kültürü oluşur. Yığınların savaş karşıtı hareketleri bu genel insani temel üzerinde uyanmış ve harekete geçmiştir. Bu hareketlerde burjuvazinin, bu arada gerçekleri soğukkanlılıkla değerlendirebilen ve barış içinde yanyana yaşama politikasını destekleyebilen tekeldi burjuvazinin bir bölümü de faaliyetlere katılmaktadır.

Şu andaki tarihsel aşamada insanlık, çelişkili sınıfsal devletlerin güvenlik çıkarlarını dikkate alan istikrarlı, bilinçli olarak düzenlenmiş bir barışı yaratma sorunuyla karşı karşıyadır. Çağın paradoksu, sistemlerin çelişikliğinde ve bir tanesinin savaş tehlikesini kaynağı olarak varolduğu koşullarda sağ kalma genel insani ihtiyacından hareket ederek uluslararası ilişkilerin düzenlenmesi ve kemikleşmiş çatışma durumlarının barışçı çözümü için bir mekanizma yaratılmasının zorunlu olmasıdır. Uygarlığın korunabilmesi için büyük tarihsel uzlaşmanın anlamı, budur.

Komünistlerin barış hareketlerindeki öteki toplumsal güçlerle olan yeni türden ilişkileri de buradan çıkar. Bu hareketlerde sınıf doğalarının bir başka ideoloji, bir başka değer sistemi kabul etmeye olanak tanımadığı ve bunu hiçbir zaman yapmayacak olan güçler de yer almaktadır. Fakat onlar, barışın korunmasının ne anlama geldiğini kavrayabilmektedirler. Ve bunlarla, ideolojik çelişkilere rağmen yapıcı bir diyalog sürdürülmeli, istikrarlı ve bilinçli olarak düzenlenmiş bir barış için işbirliği zemini bulunmalıdır.

Barış, insanlığın en temel yaşamsal çıkarıdır. Bugün bu işçi sınıfının öncü güçlerinin ana faaliyet alanıdır. Lenin’in “Ne Yapmalı?” yapıtında yer alan ana fikir, yeni, taze bir anlam kazanıyor. Komünistler, modern toplumun tüm sınıflarının ve sosyal katmanlarının içine gitmeli ve orada yeni politik düşüncüyü aşılmalıdır.

Elbette politik teorinin terminolojik donanımı belirli bir biçimde belirlenleştirilmelidir. Sınıfların ve sosyal katmanların politik bağlaşıklığı sistemi barış savaşımında o denli genişler ki, bizzat “bağlaşıklık” kavramı yetersiz kalır. Politik teori ve pratiğin terminolojisinde “birlikte davranmak” kavramının sağlam bir yer edinmiş olması, bir raslantı değildir. Bu kavram, genel insani görevlerin çözümündeki toplumsal güçler ilişkisini daha kesin ifade eder.

Barış savaşımında vurguyu genel insani değerlere yapmak, Marksizmin insancıl içeriğine uygundur. Lenin’in yazdığı gibi, “toplumsal gelişmenin

çıkarları proletaryanın çıkarlarından daha üstündür.”³ Sınıf konumlarını sekte yorumlamaya karşı olumsuz tutum bu düşünceden çıkmaktadır. Şu andaki koşullarda bu, devrimci politika için yaşamsal zorunluluk taşır. İşçi sınıfı, toplumsal sınıf amaçları uğruna mücadele stratejisini barışı korumak göreviyle uyumlulaştırmak durumundadır. Bu, nerede mücadele ederlerse etsinler, bütün devrimci güçlere yüksek bir sorumluluk yükler. Sınıf savaşımı kaçınılmazdır, bugün de kaçınılmazdır. Fakat o bir arka planın önünde ve nükleer-uzay çağının gerçekleri sisteminde gelişmektedir. Bu ise, sınıf savaşımının insan türünün korunması için daha geniş güçlerin birliğinde davranmasıyla, şimdiye kadar olanları aşan boyut ve biçimlerdeki dayanışmayla uyumlu kılınması gerektiği anlamına gelir.

Öte yandan kimi komünist partilerinin programatik belgelerinde formüle edilmiş olan antitekel demokrasi stratejik konsepti ve belgisi şu andaki koşullarda, bu dünya çapındaki birlikte davranma gerçeğine yeteri kadar dikkat gösterilmediği için yeterince etkili olmamaktadır. Hayat işçi sınıfından ve öncüsünden, tüm güçlerin en gerici emperyalist çevrelerin, askersel-sanayi kompleksinin izole edilmesine, emperyalizme saldırgan eğilimlerinin gemenmesine yoğunlaştırılmasını talep ediyor.

Antitekel demokrasiden önce gelen, onun için elverişli koşulları yaratan kapitalist gelişmenin militarist olmayan bir “model”i uğruna mücadele stratejik konseptinin ana doğrultuları burada belirginleşiyor.

Komünistlerin savaşa karşı faaliyetlerini, toplumsal sınıf amaçları uğruna mücadele ile pratikle nasıl bağlayacakları sorusu da önemlidir. Sorunun özü, devrimci bir parti olarak kalarak nasıl barışın partisi olunabileceğidir. Bu iki işlev, zamansal olarak birbirinden ayrılamaz. Komünistler, bugün barışın partisi, yarın devrimci bir parti olamazlar. Komünist partisi emekçilerin en ivedi çıkar ve haklarını savunduğu için aynı anda hem barışın partisi hem de devrimci bir parti olarak faaliyet yürütmek zorundadır.

Bunun için komünistlerin toplumsal tabanı barış uğruna mücadelenin toplumun devrimci yenilenmesi uğruna mücadeleden ayrılamayacağı bilincine ulaşmış olmalıdır. Bu bilince işçi sınıfının yığınları ve onun demokratik bağlaşıkları ancak kendi özdeneyimleriyle ulaşabilirler. Fakat bu deneyimler de çelişkilidir. Örneğin kimi Latin Amerika ülkelerinde emekçilerin bir bölümü öyle koşullarda yaşıyorlar ki, onlara açlıktan ölme tehlikesi hissedilir ve yakın bir tehlike olarak görünmekle birlikte, nükleer bir felaket tehlikesi çok uzak bir tehlike olarak gözükmektedir. Sıradan emekçi bir önem taşıdığını, yaşadığı koşullar onu açlıktan ölmeye itiyorsa, kendi deneyimiyle bilincine çıkartamaz. Bu, gerçeğin bir çelişkisidir. Gelişmiş kapitalist sanayi ülkelerinde de teknolojik işsizliğin artması, işçi sınıfının bir bölümünde, politik ilgisizliğe, kendi çıkarlarını aşarak genel insani

görüş ve değerlere yükselme isteksizliğine yol açan dar mesleki ruh halini yaratmaktadır.

Bu koşullarda ne yapmak gerekir? Savaş karşıtı stratejiyi emekçilerin dolaysız yaşam deneyimleriyle doğrudan ve somut olarak bağlamak çok büyük önem taşır. Herkese, silahlanma yarışının işçi sınıfına ek yükler bindirdiği kavratılmalıdır. Silah üretiminin dönüştürülmesinin işyerlerini tehdit etmediği, tersine daha fazla işyeri sağlanmasına yol açacağını ortaya koymak önemlidir. Silahlanma yarışı gelişmekte olan ülkelerin ekonomik kaynaklarını yutarken ve işçi sınıfı ile öteki emekçi katmanlara dayanılmaz koşullar yaratırken, silahsızlanmanın nasıl beslenme sorununun çözümüyle, “Üçüncü Dünya” ülkelerinin gelişme sorunlarıyla bağlı bulunduğunu ortaya koymak önemlidir.

Çalışan yığınların barış mücadelesinin tüm ağırlığının bilincine ulaşabilmesi önemli ölçüde komünist partilerinin işçi sınıfının yeni teknolojiyle çalışan katmanları içindeki aktif çalışmasına bağlıdır. Bu katmanlar daha iyi eğitim görmüştür, daha yüksek bir kültüre sahiptir, maddi bakımdan daha iyi durumdadır ve değer kavramları açısından maddi çıkarlarının doyumundan daha yüksek, kişiliklerinin gerçekleşmesi ve kendilerini gerçekleştirmenin sosyal çevresinin mükemmelleştirilmesi gibi yüksek türden değerlere göre davranırlar. Bu katmanlar, günümüzün global sorunlarının çözülmesi için, bunların en önemlisi olan barışın korunması için daha aktif tutum alırlar. Bu katmanlar, işçi hareketindeki savaş karşıtı ruh halini güçlendiren güçlü bir katalitazör olabilirler.

Barış uğruna mücadelenin amaçlarıyla toplumsal sınıf amaçlarının bir birine bağlanmasında elbette teori de büyük önem taşır. Bugün savaş ve barış sorunları son derece karmaşıktır. Bu alanda birçok dolaylı bağlantı vardır. Kim bu sorunları anlamak istiyorsa, bunlara enternasyonalist bir gözle bakmalıdır. Militarist eğilimler kapitalizmin ekonomik düzeniyle nasıl bağlıdır? Silahlanma yarışının sosyal sonuçları nelerdir? Silahlanma yarışı “Üçüncü Dünya” ülkelerinin iç gelişmelerini nasıl etkilemektedir? Barış mücadelesinde uluslararası dayanışma hangi karakteri ve biçimleri alır? Bunlar gibi birçok sorun çözülmek istendiği zaman, teoriye başvurmak gerekir. Dünyanın gelişmesinin diyalektiğini kavramak gerekir ve burada teori olmadan başlanamaz. Ve söz konusu olan yalnızca bu sorunların teorik bakımdan irdelenmesi değil, aynı zamanda işçi sınıfının içine sistematik olarak barış bilincini taşımaktır. İşçi sınıfına barış mücadelesinde daha aktif bir rol vermenin, işçi hareketiyle barış hareketini birbirine bağlamanın yolu budur.

Komünist öncü, burada, daha geniş bir faaliyet alanına sahiptir, komünistler daha büyük bir politik ve ideolojik etki kazanabilirler ve karşı karşı-

ya bulundukları zorlukları aşabilmeleri için daha geniş bir hareket alanı vardır. Sol güçlerin ve tüm öteki demokratik güçlerin işbirliği için de burada çok daha geniş olanaklar vardır.

1. V.I.Lenin, **Yapıtlar**, Ek Cilt 2, s. 415
2. Karl Marks, Friedrich Engels, **Yapıtlar**, Cilt 4, s. 462
3. V.I.Lenin, **agy.**, Cilt 4, s. 230

Günümüzde Lenin NE YAPMALI ?

Çağımızda bize yönelen sorunlar Yegor YAKOVLEV

İnsanların Lenin'e nasıl yaklaştığı çok şey anlatır. Sorunların özüne kadar varmak ve bize rahat vermeyen bir soruya yanıt bulmak mı istiyoruz, yoksa parlak bir alıntı mı çıkarıyoruz? Öğreniyor muyuz-yoksa başkalarına akıl vermek için bir alıntıdan mı yararlanıyoruz? Lenin'in 55 ciltlik toplu eserlerinde akla gelen her duruma uygun alıntılar var, hele bütünden koparılır ve önüne arkasına konan üç noktalarla budanırsa! Cümlelerin orta yerine konmuş üç nokta da pek hoş görünür. Yeniden düzenlenme döneminde bunun yararını anlatan alıntılarla dolup taşıyordu her yer, sonra yıllar geçti, ardından yeni bir alıntı; fazla güçlü bir yeniden örgütlenme eğiliminin ne kadar zararlı olduğu üzerine..

Başka türden, itiraf etmeliyim ki, benim de sık sık başvurmuş olduğum bir yol daha vardı: Açıkça dile getirilmeyen bir gerçeği gün ışığına çıkarmak için Lenin'in yazısına başvurulurdu. Örneğin "Lenin'in somut olma okulu" makalesini hatırlatırsınız ve O'nun 1918 Nisan'ında Arhangelk bölgesi Yürütme Komitesi başkan yardımcısına öfke içinde çektiği bir telgraftan alıntı yaparsınız: "Eğer işçilere ve köylülere gerçekten disiplin öğretmek istiyorsak, önce kendimizden başlamalıyız." Bu tür alıntılarda insanı meşgul eden 1918 yılındaki Arhangelk'teki memur değil, bambaşka biridir: İş arkadaşlarına baskı yapan ve bir hafta kadar önce gazeteci olarak karşılaştığınız, sözüm ona yönetici olacak kaba saba bir herif. Okusun da bunları,

(*) Bu yazı "Nove Vreme" dergisinin 4/1987 sayısından çevrilmiştir.

üzerinde düşünsün biraz. Oysa pek mümkündür ki, bunları gerçi okuyacak, ama üstüne alınmayacaktır.

Neden geçmiş zaman biçiminde yazıyorum bunları? Çünkü yürüne yürüne aşınmış bu yoldan ben de geçtim ve bir çıkmaz sokakta buldum kendimi. SBKP'nin 27. Kongresi yapıldı ve her zaman olduğu gibi Lenin'in bir cildini açtım önüme, bir gazeteci olarak görüşlerimi dile getirmek için. Günler birbiri ardından geldi geçti ama makale bir türlü çıkmıyordu ortaya, sayfa sayfa kağıt sepetine gidiyordu yazdıklarım. Ne oluyordu? On yıllardan beri bu işte çalışıyordum, deneyimim vardı. Sonunda çıkarttım nedenini, daha doğrusu hissettim: Göz kırpmaların, sezdirmelerin zamanı geçti. Bugün bir şey söylenecekse, sesinin tüm gücüyle söylemek gerek-ama elbet söyleyecek bir şeyi varsa insanın. Neye izin verildiğinin sınırını herkes kendine göre çiziyor, bir türlü tam karar veremeyenler ise fısıldaşıyorlar aralarında açıklığa kavuşturmak için, bunu yapmaya izin var mı, ve kim izin verdi buna diye. Ah, bir bilselerdi önceden, onlar da yaparlardı ve onlar da ilerici olurdu, ve ilgili yerlerden iyi not alırlardı, ve hepsi de garanti makbuzuyla.

O makaleyi yazamadım. Geçmişe mazi; ve şu anın hayranlık uyandırıcılığı da, nihayet olması gerektiği gibi olduğu için-hem bu mu sorun? Zaman gelip geçiyor. Rus yayıncılığının ana caddesi, az rastlanır bir tutarlılıkla yürüdüğü ana cadde, Aleksandır Hertzen'in "Kim suçlu?"sundan Çernişevski ve Lenin'in "Ne yapmalı?"sına açılıyor.

Gelişmemiz inançtan bilgiye doğru ilerliyor, aksiyomlardan teoremlere doğru. Pek çok şeyin-hem de her açıdan-yeniden kanıtlanması gerekiyor. Lenin karşısındaki tutumumuz da: Onun kişiliğinin değeri, bu kişiliğin gerçek leştirdikleri karşısındaki hayranlıktan, onun değerini anlamaya doğru. Besselli günümüzde eskiden olduğundan daha fazla soru var yanıt arayan. Lenin'in çağdaşları, kapalı perdelerin onu öfkeliendirdiğini ve çalışma odasının pencerelerinin tül perdelerle örtülmesine hiç tahammül edemediğini hatırlarlardı; bu ona dış dünyadan koparılma duygusu veriyordu ve katlanılmaz bir duyguysa bu onun için. "Perdeleri açmak" isteği bize geçti: Bugünden gerçek dünümüzü görme isteği. Ve başımıza buyruk karar verebilmek, bugün bunlardan neyi işimize yarayacağına.

Yanıt aradığımız pek çok sorumuz hiç de yapay sorular değil, her yerde karşılaşıyoruz onlarla: Dostlarımızla birlikte olduğumuz zaman, bir konferans verirken, tanıdıklarımız arasında.

Birazcık düşününce gün gibi açık sanılan pek çok şey bu tartışmasızlığını yitiriyor. Çok kez yineleriz örneğin: Lenin gibi yaşamak ve çalışmak. Ama hangimiz, eğer kişiliğimize karşı eleştirel bir tutumu tümüyle yitirmişsek; ben Lenin gibi yaşıyor ve çalışıyorum diye iddia edebiliriz?

Yaşayanın basitçe kopyesini çıkarmak mümkün değil. Lenin örneğin taklit edilecek bir şema değil. Önemli olan yaşamın anlamı, insan soyunun varol-

duğu sürece çalışıp ortaya çıkardığı en yüksek ilkeler. Lenin'in örneğini izlemek? Evet, bunun için bir şahsiyet olmak gerek, inançları ile eylemleri arasında fark bulunmayan bir insan.

Şunu soruyor, bunun karşında çalışıp kalıyoruz.. Ve sorularımızı yönelttiklerimizin yanıtlarını özlüyoruz, belleğimizde belki de susmuş olan seslerin yeniden canlanmasını arzuluyoruz.

MARKSIM GORKI: 1917-18 yıllarında Lenin'le ilişkilerim hiç de olmasını istediğim gibi değildi, başka türlü de olamazdı zaten. Rus devriminde aydınların rolünü değerlendirme de komünistlerden başka türlü düşünüyordum..

LENIN: Bilmece gibi bir insansınız. Edebiyatta, anlaşılan, iyi bir gerçekçisiniz, ama başkalarıyla ilişkilerinizde bir romantik. Sizin için herkes yalnızca tarihin bir kurbanı, öyle mi? İşçi sınıfının savaşta çelikleşmiş partisinin kendini her şeyden önce aydınların kafasına uydurması gerektiğine beni inandırmak istiyorsunuz.

GORKI: Rus aydınları Rusya tarihinin ağır arabasının önüne koşulmuş tek çekim beygiriydiler, ve uzun süre de böyle kalacaklar.

LENIN:...Bir devrim ancak halkın çoğunluğunun bağımsız tarihsel yaratıcılığıyla...başarıyla gerçekleştirilebilir.

Petrograd'taki silahlı ayaklanma zafere ulaştı, barış buyruktusu ve toprak ve arazi buyruktusu kabul edildi. Ama bolşeviklerin, merkezde olsun ülkenin uzak yerlerinde olsun, sıkı bir örgütü olmadıkça ülke nasıl yönetilebilirdi?

NE YAPMALI?

LENIN: Tüm sınıai, ticari, banka, tarımsal ve diğer işletmeler... üretim, depolama ve alım ve satım üzerinde işçi kontrolü.. kurulacaktır...

İşçi Ivanof, Petrof ya da Siderof, senin emrine veriliyor eskiden seni yönetenler. Ama toprak beylerinin toprakları ne olacak? Köylüler Smolni'ye, Lenin'e temsilciler gönderdiler.

LENIN: Halk Komiserleri Konseyi köylülere tüm yerel erki kendi ellerine almaya çağırıyor.

Köylü Ivanof, Petrof ya da Siderof, sen kendin sahip çıkacaksın toprağa ve araziye. Ordu hala siperlerde, Almanya'yla barış anlaşmasına daha çok var.

LENIN: Askerler! Cepheye konumlandırılmış olan tüm alaylar karşı cephedekilerle silah kes görüşmelerine resmen başlatmak üzere derhal tam yetkili kurullar seçmelidirler.

Halk Komiserleri Konseyi size bu hakkı tanımıştır...

Asker Ivanof, Petrof ya da Siderof, bu hak senindir.

İşçi Ivanof, köylü Petrof, asker Siderof sen...Devrim...Ne kadar zaman geçmiş! Kuralları kesinleşmiş bir dünyada yaşamaya başlamışız artık.

Devrimin sözünü daha çocuk bahçesinde, sonra da okulda işitiyoruz. İzlememiz için çok daha romantik bir örnek. Ama gündelik işler için?

Günlük sorunların kim böylesi dosdoğru, dolaysız yoldan -Şunun bunun direktifini bekleme, aşağıda kendin eyleme geç! çözmeye girişirdi? Soruyorum okura, kim: Bakan Ivanof, Başkan Petrof ya da bir General Siderof mu? Zamanlar değişti.

Haklı olarak belirtilmiş: Düşünce stereotipleri bilinçte kendiliğinden boyatar, Ve bir de bakıyorsunuz inanıveriyorsunuz siz de, büyük halk eylemlerinin ancak bir devrim sırasında olanaklı olduğuna. Oysa savaş komünizmi ve sınırlı seçim hakkı dönemleri de yaşandı. Lenin bunları yalnızca tarihin ön basamakları diye adlandırmıştı. Sovyet erkinin daha ilk yıllarında söylemişti bunu: Henüz emekçi yığınların yönetime katılabilmelerine erişemedik, çünkü yasalardan başka bir de kültür düzeyi var hiç bir yasayı dinlemeyen.

Bu da geçmişte kaldı. Şimdi tüm halkın devletinde yaşıyoruz, ve tümüyle bambaşka bir kültür düzeyimiz var.

Evet, zamanlar değişti, ama gerçek eski gerçek. Devrimci değişimleri özlüyoruz, ve onların kapsamı bizim her birimize ve tüm olarak hepimize bağlı.

Lenin'e öykünmek yetmiyor; onun yolundan yürümek gerek. Yürümek ise durmamak demek, örneğin bir adım ileri, iki adım geri gitmemek. Yürümek ilerlemek demek.

Lenin'i de mi geçmek? Elbette, başka nasıl olacak? Onu geçmek, Sovyetlerin çalışmasında, seçim sisteminde, devlet sorunlarına bizi yakınlaştıran, her birimizin sesini daha inandırıcı hale getiren her şeyde. Geçmek, bu günümüze uygun biçimler aramada.

LENIN: Erki ele geçirdikten sonra zafer defnesinin yaprakları üzerinde yan gelip yatmak için cebe sokulur türden devrimler tarihte hiç bir zaman olmamıştır. Bu tür devrimlerin olanaklılığına inanan varsa, o, devrimci değil, işçi sınıfının en büyük düşmanıdır.

İç savaş bittikten sonra "Savaş komünizmi" politikas güncelliğini yitirdi. Ama yine de "Vıdaları daha da sıkıştırmayı" isteyen sesler eksik değildi.

LENIN: Böylesi bir politika budalaca ve bunu denemeye kalkışacak bir parti için intihar demek olurdu. Açıkça söylemek gerekir ki böyle bir politikanın günahına "düşüncede, sözde ve eylemde" giren komünistler oldu. Böylesi yanlışlardan kendimizi kurtarmak istiyoruz biz. Mutlaka düzeltmeliyiz bu yanlışları, yoksa sonuç çok kötü olacak.

1920 Aralıkta, partisiz köylülerin bir toplantısında Lenin konuşulanları dinledi ve notlar aldı, olanağınca köylülerin kendi sözlerini not etti:

"Köylülerin ilgi duymasını sağlamak gerek. Yoksa hiç bir şey olmaz Testereyle odun kesmek - sopa disiplini altında ancak bu kadarı mümkündür. Ama tarım üretimi sopa altında olmaz.

Yaratıcıları yeğlemek lazım, mantar toplayıcıları değil"

Yeni ekonomi politikası (NEP) hazırlanıyordu. Temelini zorunlu ürün tes-

liminden doğal vergiye geçiş oluşturmaktır. Altan ne kadar bilgi istendi, ne çok görüşmeler ve buluşmalar yapıldı köylülerle, bugün saymak mümkün değil.

LENIN: Ufa Bölgesi Yürütme Komitesi Başkanına. Lütfen Beketovo köyü çiftçilerinden Aleksey Romanoviç Şapşonikof ve Taras Grigoryeviç Kundurof'a, köylüler ve çiftlik ekonomisiyle ilgili önemli sorunları görüşmek üzere Moskova'ya davetimi bildirin.

Köylüler Lenin'le görüştüler ve dönüşte Ufa bölgesi partisiz köylüler konferansında konuştular. Tutanakları okuyunca Vladimir İliç'in çalışma odasından nelerden sözedildiği anlaşılıyor.

BİR KÖYLÜ: Niçin buraya çağrıldığımızı bilmiyoruz. Ama köylerde durumun ne olduğunu anlamak için Rusya'nın her yanından insanların çağrıldığını duyduk.

LENIN: Sizin orada yaşadığınız yerlerde, örneğin köyünüzde yaşam nasıl, bunu öğrenmek istiyoruz.

KÖYLÜ: Çok zor, dayanılmaz hale geldi yaşam.

LENIN: Somut olarak sizin için, niçin dayanılmaz oldu yaşam?

KÖYLÜ: Ürün teslim etme ve çalışma zorluğu dayanılmaz ölçüde zor. Teslim görevini tam yerine getiriyorsun, yeniden geliyorlar, ve sonra üçüncü bir kez daha, elde ayuğa hiçbir şey kalmayana dek. Hayvanlarla da öyle: Bir tek inek bırakıyorlar insana, başka her şeyi alıp götürüyorlar.

LENIN: Bizi kendi hatalarımızdan başka hiç bir şey yıkamaz... Böyle bir direktifi kimse vermedi.

KÖYLÜ: Evet, biz de bilmiyoruz neden böyle yapılıyor.

LENIN: Peki tüm bu koşulların içinde nasıl yaşamalı?

KÖYLÜ: Emir sizin. Ama böyle devam ederseniz tüm çalışma isteğimizi yok edeceksiniz.

LENIN: Peki zorunlu teslim yerine bir vergi konsa? Vergi, elde edilen ürüne göre saptanıyor, köylü vergisini ödedikten sonra geri kalanla istediğini yapıyor.

KÖYLÜ: O zaman her köylü bir ölçü daha tahıl elde edebilmek için uğraşıp çabalayacaktır. Verginin gerektirdiğinin tümünü teslim ettikten sonra, yine de elde bir şey kalacak çünkü. O bizim için rahatlatıcı olurdu.

LENIN: Şimdi şunu söyleyin bana lütfen, toprak ve arazi toprak beyine aitken, çok ekmek vardı: Tahıl dışarıya ihraç ediliyor ve yine de Rusya'ya yetiyordu. Şimdi toprak beyinin toprakları sizin elinizde, ama yeterli ekmek yok.

KÖYLÜ: Toprak elden ele geçiyor. Oysa toprak bizim velinimetimiz. Biz toprağa bakmazsak, ekmek de olmaz.

LENIN: Bunun üzerinde düşünmek gerek... Partisiz köylülerin, teslim zorunluğunun yerine (fazla ürünlere el konması anlamında) bir tahıl vergisi konması isteğine uyulmalıdır...

GORKI: Biliyorum, o insanları severdi, düşünceleri değil. Siz de biliyorsunuz, düşünceleri keser, eğip bükerdi eğer halkın refahı öyle gerektiriyorsa.

Lenin'den alıntı yapıyor ve her seferinde seviniyoruz: Sanki daha bugün söylemiş gibi. Ama kimi zaman üzülmemiz için neden değil mi bu? Evim den çıkıyorum ve yakındaki bir inşaat alanında camların dikkatsizlikten kırılmış, damı örten saçların bozulmuş olduğunu görüyorum. Emekçilerin gelişmiş bilinci üstüne az mı güzel sözler söyledik? Ve Lenin'i hatırlıyorum: Boş laflardan kurtulmayı bilmek gerek.

Lenin söylemişti: "Yalnızca elimin altında ne varsa koparır alırım, başka hiç bir şey umrumda değil" düşüncesiyle yaşayan küçük mülk sahibinin ilkel gücü, tüm Kornilov, Dutov ve Kaledin'leri bir araya koysanız hepsinden daha fazladır.

Kaledin ve Dutov'u hatırlayan pek kimse kalmadı, ama "elinin altından ne varsa koparıp almak" isteği hâlâ canlı. Ülkenin efendisi olduğunu hissetmek ... Biz mizahçının sözleriyle, kimileri pek orijinal biçimde anlıyor bunu: İşletmenin kapısına kadar her şeyin efendisi benim, işletmenin kapısı ardında ise ne varsa zaten benim malım.

Yakınıp duruyoruz bu durumdan, ama şaşmayı bıraktık artık. Malının sahibi olarak düşünen gerçek bir efendi yapmazdı böyle şeyi. Biz başka davranıyoruz - demek ülkenin efendisi gibi hissetmiyoruz kendimizi.

GORKI: O zaman. 1920'de, boylu boyunca "günlük yaşama" dalmıştım. Güldürmeyen pek çok gülünçlük vardı. Günlük yaşamın oynadığı oyunlardan yakındım Vladimir İliç'e. Kimi zaman acımasızca öfkeli konuşurdum onunla. Başka hiç kimseye anlatamayacağım kadar içimi dökabiliyordum ona... İşçilerin kendi emeklerine karşı tutumları çok üzüyor beni. Emëge şaşılması ölçüde az değer veriyorlar.

LENIN: Söylemek istediğiniz, milyonlarca proletaryanın çoğunluğunun bilgisiz, gelişmemiş, kültürsüz olduğu. Ne yapılabilir ki, partilerini izleyen proletaryadan başka bir desteğimiz yok.

GORKI: Petrograd'da işçiler yakmak için ahşap evleri söküyorlar, bunu yaparken pencere çerçevelerini parçalıyor, camları kırıyor, durup dururken oluklu saçları bozuyorlar. Oysa evlerinin damları akıyor ve pencerlerinde cam yerine tahtalar çakılı... Ama sanırım siz büyük ölçütlerde düşünüyorsunuz herhalde. Böyle ufak tefek işler size kadar varmıyor.

LENIN: Benim ufak tefek işlere önem vermediğimi sanıyorsanız yanılıyorsunuz, üstelik bu saptadığınız emëge gerekli değeri vermeme ufak tefek bir iş de değil. Ama şimdi her şeyin efendisi olduğu gerçeğinin bilincine varmamış işçiyi nasıl suçlamalı? Bu bilinç birden bire oluşmaz, üstelik bu ancak bir sosyalistte oluşabilir. Hızlı bir gelişmeye yönelmiyor ve umut bağlamıyoruz biz de. Biliyoruz bu davanın gerçekleşmesi bütün bir tarihsel çağı gerektirecek. Kuşaklar gerekecek, ama bu yüzyıllar gerekecek demek değil.

Elbette bütün bir çağ gerekli sosyalistin bilincini pekiştirmeye ve her bireyde bunu tinsel bir değer olarak güçlendirmeye, Ama bu zamanın sınırları nerede?

Lenin'e başvuralım, o her zaman geciktirilmez ve en başta önemli diyardı. Ama bu en önemli olan şimdiye dek hâlâ tamamlanmadı, bugüne dek hâlâ baska türlü durum. Bazen öylesine başka ki, yüzü kızarıyor insanın utançtan. Neden? Herhalde istemeden Lenin'i bir insanüstü haline getirdiğimizden. Sanki O, tüm bunların sorumlusuymuş gibi, O ki, bakışları yılları delip geçiyor ama, bizimle birlikte çalışıp karar verme olanağı yok. Yarım yüzyıldan beri O yok artık. Öyleyse kendimize sormamız gerek: Dün, bugün her şey Lenin'in önerdiği, ısrarla üstünde durduğu gibi mi yapıldı, yapılıyor?

Lenin'i geçmek. Kimi yerde geri dönmek. Başaramadığımız, ertelediğimiz, atladığımız, aceleci davrandığımız yerlerde. Kuyudaki maden işçisi de işine devam etmez kuyu direklerini sağlamlamadan.

LENIN: Dolaysız coşku temelinde değil ... coşkunun yardımıyla kişisel ilgi ve ekonomik hesap tutma temelinde önce güçlü iskeleler kurmaya çalışın... yoksa komünizme varamazsınız, yoksa milyonlarca ve milyonlarca insanı komünizme götüremezsiniz.

Halk Komiserleri Konseyinin bir oturumunda kömür elde etmenin mali planı görüşülüyordu. Oturumun başkanı Lenin'di. "Glavtorf" (Kömür Çıkarma Başyönetimi) temsilcisi rapor verdi.

"GLAVTORF" TEMSILCISI: Şimdi kömür çıkarım bölgelerindeki koşullara gelelim. Konutlardan söz ediyorum. Yapılan ön hesaplara göre her bir baraka dörtbin rubleye malolacak.

MALI İŞLER HALK KOMISERLİĞİNİN BİR TEMSILCISI: Böyle bir lükse razı olunamaz! Baraka geçici bir yapıdır, masrafları sınırlandırmak, toplam masrafi ikibine indirmek gerek.

Bu sırada Lenin, Halk Komiserleri Konseyi oturumlarında sık sık yapıldığı gibi, küçük kağıtlarla notlar gönderiyordu. "Glavtorf" temsilcisine:

"Bundan önce hiç baraka yaptınız mı?.."

"GLAVTORF" TEMSILCISI: Elbette!

Lenin'den Mali İşler Halk Komiserliği Temsilcisine bir not:

"Hiç baraka yaptınız mı?"

HALK KOMISERLİĞİ TEMSILCISI: Hayır, yapmadım.

LENIN: Gerçeği söylemek, bakan olmaktan daha önemlidir... İki öneri var. Birincisi, daha önce barakalaryapmış olan yoldaştan: Dörtbin ruble verilmesi. İkincisi, hiç baraka yapmamış olan yoldaştan: Baraka başına ikibin ruble kabul edilmesi.

Her zaman ve her yerde sağduyunun sesine uymak - kimin itirazı olabilir ki buna? Oysa kavga devam ediyor. Karşıt görüşteki, Mali İşler

Halk Komiserliğinin o temsilcisi, her zaman kabul etmiyor yenilgiyi. Örneğin biri çıkıyor, üç kişilik iş yapmak istiyor ve elbette buna uygun para bekliyor. Aldığı yanıt, servet peşinde koştuğu yolunda.

Yönergeler, sınırlandırmalar, uyarılar, yönetmelikler... Sadece gözü kapalı bunları izlemek yeterli, hemen eylemsizlik düzen ve gerçek bir adım bir kuralı çiğnemek olarak görünmeye başlıyor. Herkes tartışıyor, herkes hoşnutsuz, yine de bürokrasinin batağından kurtulmak mümkün olmuyor. Ne yapmalı?

İyi ama yönetmek yalnızca bir yarış çerçevesinde yükümlülükler almak ve gerektiğinde bunu göstermek değil. Yönetmek demek aynı zamanda yaşamı ve etkinliği engelliyorsa koşulları değiştirmek de demek.

En güvenli olanı diyor kimileri, hiç bir şeyi değiştirmemek, her şeyden önce de kendini. Günümüzde böylesi bir tutum özellikle göze çarpıyor. Koşullar elbette değişti, ama herkesin hoşuna gitmiyor bu.

Eskiden, belki akıllı ve iyi bir şey yapabileceğini, ama buna başkalarının kuşkusuz engel olacağını söylemek pek iyi oluyordu. Bugün, haydi yap! deniyor. Ama hayır, çekiniyorlar.

Çelik üretimini, petrol üretimini artırmak için mücadele - Bu göz dolduruyor. Pek ya düşünceler için, otoritelerin değer yargılarını değiştirmek için mücadele, önümüze çıkıp bizi engelleyen şeylere karşı mücadele? Bu, seçme kişilerin işi sanılıyor - sanki aslında senin sorunun olan bu iş için başka birisi, üstün birisi gereklmiş gibi.

1921 yılında Bakuri ili Saratov bölgesi komünistleri Lenin'e yazmışlardı.

LENIN: Örgütünüzün sekreteri köylülerin isteği üzerine, yoksullarla alay eden, onların malını yağmalayan, kendi ceplerini dolduran, kaçak alkol üretenleri kollayan, sarhoş olan, kadınlara tecavüz eden, Sovyet erkini kıskırtan vb. kimi besin işleri sorumlularının karşıdevrimci eylemleri hakkında beni bilgilendirmeye karar verdiğiniz bana yazılı olarak bildirdi.

Lenin ne yaptı? Kendisine bu haydutlar hakkında bilgi verilince kuşkusuz suçlular cezalandırıldılar...Genellikle de böyle denmez mi: "Suçlular cezalandırıldılar" - sanki o cezalandırmamış da başka biri yapmış gibi.

LENIN: Buradan, Moskova'dan bu karşıdevrimci eylemleri durdurmanızı rica ediyorsunuz. Ama yerel parti örgütlerinin, demek sizin de, en önemli görevlerinizden biri, karşıdevrime karşı mücadeleyi yerinde, tüm gücüyle sürdürmektir... Böylesi karşıdevrimcilerin ve anlattığınız türden serserilerin tutuklanması ve devrim mahkemesi önüne çıkarılması için gerekeni yapmak sizin göreviniz boynunuzun borcudur.

Eleştirmek, görüşünde ısrar etmek ve - görüşünü kabul ettirmek. Pek güzel. Ama eleştirinin destekleneceğinin, getirilen önerinin kabul edileceğinin garantisi nerede? Hemen hemen ardından insanın tüm yaşamı-

nın bir acılı yola dönüşmeyeceğinin güvencesi var mı? Yeterince örnek biliniyor. Bertholt Brecht demişti ki: Mutsuzdur kahramanlara gereksinimi olan ülke.

Ama ya hiç kahramanları olmayan bir insanlık?.. Bir seferinde Vladimir İliç, "Bu kavgaya sonuncu kavgamızdır artık!" derken, ne yazık ki tam doğruyu söylemiyoruz, demişti, en sonuncu kavgamız değil ne yazık ki bu!

Gorki, Lenin'in kahramanlığının, Rusya'da hiç de az rastlanmayan, yüzünde sosyal adalete inanan dürüst Rus aydını ve devrimcisinin alçak gönüllü, özverili eylemi olduğunu yazar.

GORKI: Beni hep Lenin'in insanın mutsuzluğuna karşı duyduğu uzlaşmaz, tükenmez düşmanlığı, mutsuzluğun varlığını değişmez bir temeli değil, insanların düşünüp atabilecekleri ve atmak zorunda oldukları bir pislik olduğuna sağlam inancı etkilemiştir.

Gorki bunu Lenin'in ölümünden sonra, hepimizin bildiği o edebi Portrede yazmıştı. Ama 1920'de, "Komünist Enternasyonal" dergisinde Gorki'nin "Vladimir İliç Lenin" makalesi yer almıştı.

GORKI: Lenin görüşümce öyle bir enerji kaynağıdır ki, onun etkisi olmasaydı Rus devrimi bugün aldığı biçimi alamazdı... Şunu söylemeliyim ki, onun hakkında yazdığım şu an, ona duyduğum kişisel sempatiğin hiç bir önemi yok. Ona toplumsal bir romancı olarak ülkemde beni ilgilendirmesi gereken tüm diğer insanların ve görüntülerin arasında, gözlem yeteneğimin erişebildiği bir varlık olarak bakıyorum. Lenin bir idealisttir. Eğer bu kavramdan bir kişinin bir tek ideye -genel mutluluk idesine- kişinin tüm gücünü yoğunlaştırmasını anlıyorsak. Onun kişisel yaşamı öyledir ki, Lenin geçmiş çağlarda egemen dinsel anlayışlara göre bir evliya olarak değerlendirildi. Biliyorum, dar kafalılar öfkeden mosmor olacak şimdi, bir çok yoldaş gülmeyecek, Lenin ise neşeli bir kahkaha atacak...

LENIN: Politbüro karar tasarısı. Politbüro "Komünist Enternasyonal"ın 12. sayısında yayınladığı Gorki'nin makalesini son derece yersiz bulmaktadır, çünkü makale komünist ruhtan tümüyle uzaktır, hatta pek çok anti komünist unsur taşımaktadır. Gelecekte benzeri makaleler "Komünist Enternasyonal"de kesinlikle yayınlanmamalıdır.

Politbüro bu kararı hemen o zaman aldı. Görüldüğü gibi Lenin Gorki'nin sandığından bambaşka tepki göstermişti. Yaşam, tarih, bir tek insanın sahne önünde ışılandırıldığı bir sahneleme değildir. Böyle olursa, parti, yığınlar, gerçekten tarihi yapanlar, gölgede kalırlar.

GORKI: Hiç lükse alışmamış, şaraptan ve tütünden uzak, sabahdan akşama dek karmaşık güç işlerle uğraşırken, kendisine bakmayı hiç bilmez fakat yoldaşlarının sorunlarına her zaman sıcak bir ilgi gösterirdi.

Halk Komiserleri Konseyinin sorunları ile ilgili yönetimin Vladimir İliç Lenin için çıkarttığı hüviyet kartı:

"Halk Komiserleri Konseyi Başkanı Vladimir İliç Ulyanov (Lenin) saat

süresi sınırsız olarak düşünce işiyle uğraşır bundan ötürü birinci kategoriden besin ve ekmek markasına hak kazanmıştır.”

Lenin sosyal adalet için savaştı. Ama eşitlemecilik ona yabancıydı. Zaten ne zaman ayrıcalıklardan söz edilse bu konur ortaya.

Kendini gerçekten sosyal adaleti gerçekleştirme görevine adanmış bir insan en basit eşitlik düşüncesinden sıyrıp çıkaramaz kendini: Kendine karşı, kendi yaşam biçimine karşı eşitlik; nadir, lezzetli yemeklerle dolu bir paket getiriyorlar sana işyerine, yanındaki için ise bunu hak etmediğini söylüyorlar. Kızarabilirsin elbette. Ama daha kötüsü: Bu ayrıcalığın tanınmadığı insanın neler duyduğunu bilmiyorsun. Oysa yarın belki ona önerilerde bulunman gerekecek nasıl yaşaması gerektiği üstüne. Ve şaşacaksin anlaşılmıyorsun diye.

Ayrıcalıklar üzerine sonsuz konuşuluyor. Hak edilmemişler, korkunç, “Hak edilmişler” ise normal. Sorunun özü burada mı ama? Bir şeyi hak etmişsen, kendi kendine sormadan alacak mısın? Ya kişiliğin asıl başladığı yer olan kendi kendini sınırlama? Kendini sınırlamayı bilmeyen aklı başında bir insanı düşünmek olanaksız.

Kimler en fazla şaşar Lenin’in özel hayatına ve alçak gönüllülüğüne? Tinsel yaşamın mutluluklarını, yumuşatarak söyleyelim, pek iyi tanımayanlar.

Lenin’deki insanı anlatmanın en önemli görüldüğü yıllar oldu. İnsan ruhunun en yüksek dışa vuruları her zaman, bütün dönemlerde günceldir. Özellikle mutsuz dönemlerde. Geçmişe döndük yüzümüzü, oysa zaman - bizim zamanımız!- akmaya devam etti, günümüzü değiştirdi ve eskimiş olanı aştı. Zaman bizi Lenin’e geri götürüyor, yeni bir toplumu kuran ve temellendirene, Gorki’nin sözleriyle kendinden önce kimsenin yapamadığı ölçüde insanları alışageldikleri yaşamdan sarsıp uyandırmayı başarmış bir insana.

Lenin’in Yapıtlarını Okuyarak

Dmitriy KAZUTIN

NISAN 1987.
LENİN DEMEK LENİN’İN
FİKİRLERİ DEMEKTİR

Redaksiyondan Lenin’in 117. doğum yıldönümüyle ilgili olarak bir yazı yazma görevi aldım. Böyle bir görev iki yıl önce beni bu kadar gafil avlayamazdı. Çünkü bu türden yazılar için bir yığın klasikleşmiş örnek bulunmaktaydı.

Kuşkusuz onların arasında iyi yapıtlar da vardı. Tüm bu yapıtlar Lenin’in kişiliğinin insancıl özünün ne denli büyük ve tükenmez olduğu üzerineydi. Bu yaklaşım o yıllarda yüksek ahlaklı bir devrimci örneğe karşı -elbette tek tek her insanda olmasa da- genel olarak toplumda duyulan ihtiyaca bir yanıtı.

Paradoks gibi görünebilir ama Lenin’e karşı duyulan ilgi onun fikir-

lerine karşı duyulan ilgiyle, Lenin’in devrimci ahlakına karşı duyulan ilgi onun devrimci diyalektiğine karşı duyulan ilgiyle özdeş değildi. *Onun* sözüyle *bizim* işimiz arasındaki ayrılık çok belirgindi. Gelişimi yavaşlatıcı mekanizma açısından Lenin’in görüşleri tehlikeliydi. SBKP MK’nin Ocak Plenumunda da açıkça belirtildiği gibi Lenin’in sosyalizm üzerine yaklaşımları kabalaştırıldı, onların teorik derinlikleri ve önemleri küçümsendi.

Nadêjda Krupskaya tüm netliği ve kesinliğiyle şunu ortaya koyuyordu: “Lenin demek Lenin’in fikirleri demektir.” Bu sözler herşeyin yanı sıra bir de durgunluk dönemlerinin

(*) Bu yazı “Moskovskiy Novosti” (“Moskova Haberleri”) gazetesinin 19 Nisan 1987 tarihli sayısından çevrilmiştir.

kronik hastalığı olan “fikirlerden korkma hastalığı”nı iyileştirecek olan yenilenmeyle tam bir uyum içindedir. Şöyle diyordu Krupskaya: “Lenin’i incelemenizi, onun yapıtlarını (en başta da Sovyet dönemini kapsayanları) okumanızı tavsiye ederim.”

Bu tavsiyeye uyuyorum. Lenin’i okuyorum. Yazdığı pek çok şey bugün yazılmış gibi. Not alıyorum. Günce türünden birşey çıkıyor ortaya. İşte bu defterden birkaç sayfa.

EKİM 1905. KAYGI VERİCİ BİR FIKIR

“Devrimci sınıfların toplumsal-ekonomik koşullar tarafından olgunlaştırılan devrimin gerçekleştirilmesi için gerekli olan güce her zaman sahip olduklarını düşünmek yanlış olurdu. Hayır, insan toplumu o kadar mantıklı, ve ilerici görüşler için o kadar “elverişli” değildir. Devrim olgunlaşabilir, ama onun devrimci yaratıcılarının gücü devrimin gerçekleştirilmesi için yetersiz gelebilir. O zaman toplum çürümeye başlar ve bazen bu çürümeye onyıllarca uzar.” Böyle yazıyordu Lenin 1905 Rus Devriminin temelini oluşturan Moskova Aralık şilahlı ayaklanmasından kısa süre önce.

Lenin’in belirli bir tarihsel çağla bağlı olan bir fikrinin başka bir çağa uygulanıp uygulanamayacağı üzerine sık sık tartışıyoruz. Lenin, 1917’nin olay ve kişilerini Fransız devrimi döneminin olay ve kişileriyle kar-

şılaştırırken bu soruya yanıt vermiş oluyordu. Biz de onun tarafından tanımlanmış olan yüzyılımızın başındaki durumu günümüzdeki durumla karşılaştıralım.

Bu görüş öylesine ileriye açık, bununla birlikte öylesine endişe verici ki. Bu endişe kamuoyundaki yenilenmenin yazgısıyla ilgili kaygıyla akraba değil mi ki? Ya bu sefer gücümüz yetebilecek mi? 20 yıl önce radikal amaçlı reformların yaşama geçirilememesinin ardından yukarıda sözü edilen çürümenin başlamasına tanık olan biz değil miyiz? İşte yenilenmeye neden bütün gücümüzü vermemiz gerektiği buna dayanıyor. Durumun tekrarlanması trajedi anlamına gelirdi.

MART-NISAN 1918. ÇALIŞMAYI ÖĞRENMEK

“Rus insanı ileri uluslara oranla kötü bir işçidir” diye yazıyor Lenin. Ve iyi ki bunu o yazıyor. Eğer bunu başka birisi söyleseydi onu en korkunç günahları işlemekle ve elbette halka iftira etmekle suçlardı.

Bu arada şunu da belirtelim ki “halkın içini okumak” gibi bir eğilim ya da zamandan bağımsız ve toplumsallıktan yoksun diğer soyutlamalar Lenin’e her zaman yabancıydı. Daha sonraları Lenin, İtalyan sosyalisti Lazzari’nin “biz İtalyan halkının psikolojisini biliriz” türünden kendine aşırı derecede güvenen bir iddiası üzerine alaycı bir şekilde şöyle diyordu: “Ben şahsen Rus halkıyla ilgili olarak böyle bir şeyi iddia etme cesaretini gösteremezdim.”

Diyalektiğin büyük ustası ve her türlü dogmanın -ki bunların arasında farklı biçimlerdeki ulusal damgacılık da vardır- düşmanı olan Lenin dünyanın hareketli ve değişken olduğunu biliyordu. Rus insanından kötü bir işçi olarak söz ederken katı bir şekilde kestirip atmıyordu ve hemen şunu ekliyordu: “Çarlık rejimi ve toprak köleliği kalıntılarının canlılığı koşullarında başka türlü de olamazdı.” Ve çözüm yolunu şöyle gösteriyordu: “Çalışmayı öğrenmek: Sovyet iktidarı bu görevi tüm boyutlarıyla halkın önüne koymalıdır.”

NISAN 1921. SAVAŞIM SANATININ TÜM KURALLARINI KULLANARAK SAVAŞMAK

Lenin bürokratizmi en tehlikeli düşman sayardı. Bu konuya çok ciddi yaklaşırdı. Bürokratizmi her yönden incelemiş, hatta onun kısa bir tarihçesini yazmıştı. İşte o yazısı: “5 Mayıs 1918’de bürokratizm daha görüş alanımızda bulunmamaktadır. Ekim devriminden yarım yıl sonra, eski bürokratik aygıtı yukarıdan aşağıya dek parçalamamızdan sonra daha henüz bu belayı hissetmiyoruz.

Bir yıl daha geçiyor. 18-23 Mart 1919’da, RKP’nin 8. Kongresinde yeni parti programını kabul ediyor ve bu programda açıkça söylüyoruz. Belanın varlığını açıkça kabullenmekten korkmadan, onu ortaya çıkarmak, çürütmek, rezil etmek, bu belayla savaşım için düşünce, irade,

enerji ve eylem yaratmak isteğiyle “Sovyet düzeni içinde bürokratizmin kısmi olarak yeniden doğuşu”ndan söz ediyoruz.

iki yıl daha geçmiştir. Bürokratizm sorununu tartışan 8. Sovyetler Kongresinden (Aralık 1920) ve bürokratizmin analiziyle sıkı sıkıya bağlı tartışmaların sonuçlarını çıkaran RKP’nin 10. Kongresinden (Mart 1921) sonra, 1921 baharında bu belayı daha açık, daha belirgin, daha tehditkar olarak önümüzde görüyoruz.”

Bürokratların böylesine yedi canlı olmaları nereden gelmektedir? Hep aynı nedenden, yani bu belaya karşı şiddet kullanarak direnmemekten. Oysa Lenin’in acımasız tanımına göre Rus bürokratinin kendisi özünde alçak ve zordadır.

Lenin bürokratlar üzerine şöyle diyor: “Onlarla, savaşım sanatının tüm kurallarını kullanarak savaşmak gerekir. Filanca kurumda çıkan falanca bir rezalet üzerine orda burda gezip yakınan, ya da fıkralar anlatan, bütün Moskova’yı dolaşarak bürokratik olaylarla ilgili fıkralar anlatan partili yoldaşlardan hesap sormak gerekir. Ya siz, yoldaşlar, bilinçli komünistler, onunla savaşmak için ne yaptınız? “Şikayet ettim.” Bu şikayeti hangi organa kadar götürdünüz? Ortaya çıkan o ki hiçbir organa götürmediniz. Oysa şikayet hem Halk Komiserleri Sovyetine, hem de Tüm Rusya Merkezi Yürütme Komitesine yönelik olmalıdır, yani Anayasamızın tanıdığı tüm haklardan yararlanılmalıdır... Bir kuruma dört ya da

beş kez gitmek zorunda olan işçi ya da köylü, biçim olarak doğru, ama öz olarak hakaret anlamına gelen bir sonuç alıyor. Böylesi durumlarla ilgili olarak halk mahkemelerimizin kararları hani?"

Soru direk olarak bize yöneliktir. Çünkü bizde hırsızlık yapan memuru yargılarlar, ama ben daha bürokratism suçuyla yargılanma durumuna rastlamadım. Gerçi SSCB Anayasasının 58. maddesi temelinde yurttaşların çıkarlarını çiğneyen yönetici kişilerin faaliyetlerinin mahkemeye şikayet edilmesini öngören bir yasa hazırlandığı biliniyor. (Bu yasa SSCB Yüksek Sovyetinin Haziran 1987'deki oturumunda kesinleşmiş ve yayınlanmıştır-çev. notu.)

EKİM 1921.

KENDİMİZ İÇİN ÇALIŞMASINI BECEREBİLECEK MİYİZ?

Şimdi NEP üzerine çok konuşuluyor. Ama bana kalırsa onu çoğunlukla yüzeysel, hatta ilkel olarak anlıyorlar. Genel olarak herşey küçük özel ticaretin varlığına indirgeniyor. Oysa NEP her şeyden önce bir politikadır. Sovyet Rusya'nın iki temel sınıfının, işçi sınıfının ve köylülüğün ilişkileri gibi temel bir sorunu ilgilendiren bir politikadır. Sovyet iktidarının yazgısı, sosyalizmin yazgısı, herşey bu politikanın başarısına bağlıydı.

Bu politika hem ekonomik, hem hukuksal, hem de ideolojik olarak güvence altına alınmıştı. Lenin'in NEP konusundaki en parlak konuş-

malarından birisinin politik propagandacıların 2. genel kongresinde okuduğu raporu olması herhalde tesadüf değildir. İşte bu raporunda Lenin soruların sorusunu ortaya koymuştur: "Kendimiz için çalışmayı becerebilecek miyiz?"

"Devlet, sanayinin köylünün ihtiyaçlarına yanıt verebileceği, köylünün ticaret yoluyla kendi ihtiyaçlarını karşılayabileceği bir şekilde ticaret yapmalıdır. İşler, işçi-köylü devletinin güçlendirilmesi yolunda her emekçinin kendi gücünü ortaya koyabileceği bir biçimde düzenlenmelidir..."

Bu bilinç yığınlar arasında yayılmalıdır, ve yalnızca yığınlar arasında yayılmakla kalmamalıdır, pratik temelinde perçinlenmelidir... Her derin politik değişiklikten sonra bu değişikliğin kavranması için halka çok zaman gereklidir."

Her ciddi politikanın olduğu gibi NEP'in de önemli düşmanları vardı. "Üç temel düşman şunlardır" diyordu Lenin: "Birinci düşman: komünist kibir, ikincisi: cahillik ve üçüncüsü: rüşvet."

Bu andan başlayarak Lenin'in fikrinin gelişimi izlenirse onun hangi maskeler altında olursa olsun ve hangi kişilerde ortaya çıkarsa çıksın, bu üç düşmana karşı, sürekli olarak ve her yerde-hükümet kararname-lerinde, parti kararlarında, yaptığı konuşmalarda, son mektuplarında ve yazılarında, politik vasiyetinde-ileri sürüldüğü görülür.

NİSAN 1987.

DAHA İLERİYE GİTMEK

Son iki yıl içinde kitaplarda, raporlarda, yazılarda Lenin'den çok daha az alıntı yapılıyor. Bu insanların daha fazla düşünmeye, hem de tam anlamıyla Leninci bir şekilde düşünmeye başladıklarını mı gösteriyor? Büyük bir olasılıkla evet. Lenin'in

fikirlerini doğuran yaşamdır. Yaşam hareketlidir, akıcıdır, değişkendir. Eğer biz Lenin'in yazdığı metinleri ezberlemekle yetinseydik onun davasına kötü hizmet etmiş olurduk. O iyice düşünülüp taşınması gerektiğini ısrarla belirtiyordu. Sık sık "Marks'ın fikrini tüm derinliğiyle düşünün" diye tekrarlıyordu.

Demokrasiyi Öğrenmek

Fyodor BURLATSKIY

Ülkemizde bir hareketlenme başladı. Açıklık ve demokrasi her insana artık çekilmez bir hale gelen herşeyi açıklama olanağı verdi. Yaşamın canlılığı açısından son iki yıl nice onyıllardan daha yoğundur. Politik forumlarda, çalışma kolektiflerinde, basında, edebiyatta, tiyatrodan sinemaya ve televizyonda öyle çok sorun ortaya çıkarıldı ki. Toplumsal görüş giderek daha önemli bir hızlandırma faktörü olmaktadır.

Ancak sözün ardından iş gelmesi gerektiği eski zamanlardan beri bilinen bir gerçektir. Böyle olmazsa söz yalnızca insanın içini karartır. Yapıcı olmayan eleştirinin toplumsal bilincin ilk aşaması olduğundan söz etmeye gerek var mı? Sütten dereler, baldan kıyılar vaadleriyle halkı bu kadar uzun süre besleyen boş hayalciliği herkes haklı olarak reddediyor. Ama hiçbir hesaba ve kitaba dayanmayan, sabun köpüğü gibi boş anlamsız konuşmalar da ondan daha az zararlı değildir. Herşeyden önce çok gerekli olan ülkenin gelişmesinin hızlandırılması, ekonomik ve sosyal sorunlarımızın çözülmesi yolunda sonuç alıcı çalışmadır.

M.Gorbaçov'un yığın iletişim araçları ve sanatçı birlikleri yöneticileriyle yaptığı toplantıda dediği gibi şimdi bir anlamda biz demokrasi okulundan yeniden geçiyoruz. Yöneticiler de, yığınlar da, herkes toplumsal bilinçte hızlandırmaya hizmet edecek olan gerçek bir politik kültürün tohumlarını yetiştirip geliştirerek yeni koşullarda çalışmasını öğreniyor.

(*) Bu yazı 18 Temmuz 1987 tarihli Pravda gazetesinden çevrilmiştir.

Bizim politik kültürümüzün oldukça uzun ve açık konuşmak gerekirse, epeyce çelişkili gelenekleri vardır. Gelenekler ise, Puşkin'in dediği gibi, devletlerin ruhudur.

Arkamızda şimdi üzerinde çok az kişinin düşündüğü Kiyev Rus devleti de var, Novgorod Halk Meclisi de. Doğunun üçyüz yıllık zulmü de var, Gaddar Ivan dönemi de. Büyük Pyotr dönemi de var, asık yüzlü I. Nikolay'ın ve zavallı 2. Nikolay'ın dönemleri de... Puşkin'in şiirindeki halk suskun duruyor" sözleri otoriterizmin politik geleneğini yansıtıyordu. Ondan kısa bir süre önce ise Jean Jacques Rousseau korkunç bir yargıya varıyordu: Rusya'da hiçbir zaman demokrasi olmayacaktır, çünkü bu bir köle ülkesidir; halk hakettiği hükümete sahiptir. Çadayev, bu hüznü Rus dahisi hasta bilincinden çekip kopardığı bir haykırışla gelecek kuşaklara şöyle sesleniyordu: Rusya geleceği olmayan bir ülkedir.

Ne mutlu ki o da, Cenevrelî hayalci de yanıldı. 1917 Ekiminde yüzyıllardır ezgi altında tutulan, ama ezilmeyen halk bolşeviklerin yönetiminde demokrasiye doğru güçlü bir atılım yaptı. Biz kölelerden değiliz, köleler bizden değildir! Ama halk yönetimine giden yol dikenlerle doluydu ve çok kan aktı.

Lenin döneminde işçi, denizci, asker ve köylü, devleti yönetmesini öğrenmeye başladı. Ancak sonuçta ortaya emekçilerin yönetimi yerine emekçiler için yönetim çıktı. Bunda genel ve politik kültürün zayıflığı önemli bir faktör oldu.

Lenin'in kararlı biçimde savaştığı yönetimin bürokratikleştirilmesi eğilimi, o öldükten sonra güçlendi. o dönem üzerine tarih daha sözünü söylememiştir. Teknik ve toplumsal ilerleme yolunda partinin ve halkın özverili, coşkun savaşıyla topraklarımızda ilk kez neler yarattığı üzerine de (bundan her zaman gurur duyacağız), anayurt savaşında büyük ve yiğit halkımızın böyle korkunç bir sonuç pahasına nasıl ayakta kalıp zafer kazandığı üzerine de, hiçbir zaman affedip haklı gösteremeyeceğimiz, böyle bir şeye hak taşımadığımız bir konuda, yani partide, orduda ve aydınlar arasındaki kadrolara yönelik acımasız baskılar ve insan trajedileri üzerine de sözünü söyleyecektir daha tarih.

Burada şunu belirtiyim ki kişinin putlaştırılması yalnızca yukarıdan benimsetilmiş bir şey değildir. Yazık ki bu, yığınların politik kültür düzeylerini yansıtan bir olguydu.

SBKP'nin 20. Kongresinden sonraki dönemde de alaca karanlıkta ışık ve gölgeler yine birbirine karıştı. Kişiyi putlaştırma ve baskıların yeniden ortaya çıkmasına karşı güvenceler saptandı. Ancak toplumun radikal bir şekilde yeniden biçimlendirilmesi becerilemedi. 70'li yıllarda olumsuz süreçler, çözülmemiş sorunlar, durgunluk ve tutuculuk belirtileri çoğalmaya başladı.

Ve 1985 Nisanı geldi. Gerçekten de, ne kadar az bir sürede ne kadar çok şey yaşandı! Açıklık, demokratikleşme, ekonomik reformlar: Bütün bunlar her insanın ruhunu harekete geçirdi.

Hepimizin gözleri önünde önemli ölçüde yeni bir nitelik taşıyan Sovyet politik kültürü biçimlenmeye başladı. Onunla birlikte de toplumsal süreçlerin aktif elemanı, yani politik insan belirginleşti. Kendine özgü görüşleriyle, tavırlarıyla, tercihleri ve eylemleriyle. Ve bu noktada daha önceden de öngörülebilecek birşey ortaya çıktı. Her ne kadar biz hepimiz de sosyalizm, Sovyet iktidarı, ülkenin parti tarafından yönetilmesi temelinden hareket ediyorsak da görüşlerimiz birbirinden farklıdır.

Yenilenmeye karşı direniş nereden geliyor? Bunun kaynağında kim duruyor? Çoğunluğun inancı şöyle: Direnen yalnızca bürokrasidir.

Ancak bu yönetim aygıtının temsilcilerinin tekeli anlamına gelmiyor. Gerçi insanların çoğu değişmelere karşı sorumlu bir tavır takınıyor, ama yine de yığınların gelişmeler karşısında pasif kalan kısmı da yenilenmeyi frenleyen bir faktör olarak ele alınmalıdır.

Epeyce etkisi olduğundan ve kendisine çok şey bağlı olduğundan dolayı ilk olarak bürokrati ele alalım. En mütevazı bir görevde bile olsa her yönetici şöyle bir seçimle karşı karşıyadır: Neye hizmet etmeli? Çalışma koşullarını cesurca kökünden değiştirmeli, emeği teşvik etmeli, insanların inisiyatiflerini geliştirme yolunu mu seçmelidir, yoksa ihtiyatlı adımlarla ufak ufak örgütsel ve kadrosal değişikliklerle mi yetinmelidir? Dostlar alışverişte görsün mantığıyla yapılan yarım yamalak reformların hiçbir ciddi sonuç vermeyeceği ortadadır. Ama tecrübeli korkağımız eskisi gibi beklemekte ve hatta partinin ona ilettiği kararları -ekip halinde çalışma sisteminin yaygınlaştırılması, kooperatif hareketinin, ailece çalışma düzeninin, kişisel emek faaliyetinin güçlendirilmesi, rüşvetçilik ve haksız gelirlerle etkin biçimde savaşılmaması- yavaşça, çevreyi kollayarak ve bir ayağı frende uygulamaya çalışmaktadır. Alınan yeni kararlar yeni hukuksal normları, yani mali, idari ve hatta ağır cezaların tehdidi altında bir iş yapma yükümlülüklerini kendiliğinden yaratamıyor. Eski yasalar ve yönetmelikler belirli bir süre daha gündemde kalıyor. Ve yörelerdeki yönetimin "ihtiyatlı" temsilcileri bugüne dek hala bunların arkasına gizlenebiliyor.

SBKP MK'nın Haziran Plenumu toplumsal ilişkilerin hukuksal biçiminin ve sosyalist hukukun hümanist ve ahlaksal etkisinin tüm önemini değerlendirdi. Plenum bir dizi belgeyi tartıştı, bunlar daha sonra SSCB Yüksek Sovyetinin oturumunda kabul edildi. Bu yolla inşa edilen ekonomik reformlar binasına sağlam bir hukuksal temel atılmaktadır. Umarız tüm alınan kararların hukuksal güvenceleri, onların yaşama geçirilmesinde zorunlu bir araç olur.

İhtiyatlı, korkak, "eski tipten" bürokratların yanısıra, eski zamanlarda

rahatı yerinde olan ve şimdi yeni ortamda da durumunu pekiştirmeye çalışan elastik "yenilenme gevezeleri" toplumda ileri çıkmaya çalışıyorlar. Ancak şimdi gerekli olan açıkgozluluk ve yenilenmeye çabucak yamanebilme yetenekleri değildir, göreve bağlılık, profesyonellik, sıradan bir dürlük ve içtenliktir.

Bir taklitçi tipi daha var. Diyelim ki bir kişiyi fabrikada, bilimsel bir kurumda ya da sanatçı örgütünde yönetici seçtiler. Onun aktifliği nereye yönelecektir? Yeni yönetici eskiden alışık olduğu gibi ünvan, ödöl, madalya, mevkî ve Avrupa turlarına özenirse, bilin ki, bu "bencil bir yenilenmeci"dir.

Yenilenmenin, ona kendi deneyimleri temelinde çeşitli sıkıntılardan geçerek varan ateşli yandaşlarının yanısıra, daha önceleri hep suskun durmuş, şimdi ise bu açığını kapatabilmek için en uç noktalara giden görüşleri savunmaktan bile kaçınmayan insanlar da çıkıyor. Elbette yenilenme davasına hizmet etmeyi amaçlayan her görüş dikkate değerdir. Ancak Marks'ın dediği gibi, eleştiri hakkı eleştirinin eleştirilmesi hakkını da öngörmektedir.

Örneğin işsizliğin emek üretkenliğinin artmasını sağlayacak bir baskı aracı olarak yararlı ve kaçınılmaz olduğunu iddia eden üstün körü görüşler duyuyoruz.

Garanti altına alınmış emeğin ve sosyal güvencenin sosyalist sistemin temel kazanımları olduğunu hatırlatmaya gerek var mı? Ülkemizde hiç kimse bize çok şeye malolan bu kazanımların terkedilmesine razı olmaya-caktır. Ama biz bu soruna bir de pratik açıdan yaklaşıalım.

Pek çok işletme yöneticisinden işçilerin sayısını dörtte bir, hatta üçte bir oranında azaltıp, artan fonu kalan işçilerin ücretini ödeme yolunda kullanmaya hazır olduklarını defalarca duyduk. Dörtte bir ülke çapında on-milyonlarca insan eder. Ne yapacağız bu insanları?

Devlet onları emekliye ayırabilecek durumda değil. Sokağa atılacaklarını ise düşünmek bile olanaksız. Öyleyse başka yollar aramak, işgücünün yeniden dağılımını ve yeniden eğitimi sağlamak gerekiyor. O halde yeni teknik ve teknolojinin kullanılması, emeğin entansifleşmesi ölçüsünde giderek daha keskinleşecek olan bu sorunla ülke çapında hangi organın ilgileneceği üzerine ciddi olarak düşünmek gerekiyor. Hem, yeni ekonomik yönetim sistemine geçiş döneminin yükünü emekçilerin sırtına yüklemek adil bir davranış olur mu?

"Ya serbest pazar, ya da planlı ekonomi" ikilemi de öyle sıradan bir ikilem değildir. Kuşkusuz şimdi mal-para ilişkilerinin geliştirilmesi görevi gündemde duruyor. Ancak sözünü ettiğimiz ikilemin ileri sürülmesi, hep birlikte yapısal reformları gerçekleştirme yollarının aranması yerine yeni verimsiz tartışmaların başlamasını getirebilir.

Bizde süper-merkeziyetçilik sorununun aşılmasının ne kadar acil olduğu biliniyor. Yönetim aygıtında onsekiz milyon insan olması merkeziyetçilik

ilkesinin yapay olarak abartılmasının ağır bedelidir. İşletmelerin planlama ve yönetimde ana halka haline geldiği reform koşullarında, bakanlık ve müdürlük organlarının amaca uygun bir şekilde iki kat, hatta üç kat daraltılabileceği açıktır. Ancak acaba 60'lı yıllarda başarı kazanmayan solnarhoz (Sovyet halk ekonomi işletmeleri- çev.) görüşüne yeniden dönmekte bir anlam var mıdır?

Şimdi Sovyet organlarında ve çalışması kolektiflerinde çok adaylı seçim sisteminin deneyimleri ortaya çıkmaktadır. Bu ilk deneyler aday gösterme sürecinin geliştirilmesi, seçim kampanyasının daha iyi örgütlenmesi ve yığınların politik kültürünün güçlendirilmesiyle ilgili ciddi sorunlar ortaya koymuştur. Yönetici organlara herkesin ya da herhangi birinin değil, en yetenekli en üstün örgütçülerin, gerçek eylem adamlarının aday gösterilmesini sağlaması gereken yığınların özyönetiminden başkası değildir.

"Aşağıdakiler"de sosyal koşulların etkisinden bağımsız değiller. Yenilenmeye direnenler arasında az çalışıp çok kazanmak isteyenler, spekülasyon yoluyla zenginleşenler de oluyor.

SBKP MK Haziran Plenumu çağdaş deneyime dayanarak ve uzak geleceği hesaplayarak karar almak gerektiğini gösterdi. Bilimsel-teknik ilerlemeyi bir sünger misali içine çekeabilen, günümüz dünyasının ileri endüstriyel devletleriyle rekabet edebilecek yüksek verimli bir ekonomik sistemin yaratılmasına ancak derin devrimci reformlar yardımcı olabilir.

Diğer bir taklitçi tipi de şu: Yönetici seçimi hakkı da dahil tüm yeni hakları dürüst ve iyi niyetli bir şekilde kullanan halk yığınlarının arasında titiz ve ilkeli yöneticileri, yetenekli uzmanları küçük düşürmek, kendi kişisel çıkarlarının peşinde koşmak, mesleki düzeyleri açısından haketmedikleri yerleri kapmak amacıyla açıklık ilkesini kötüye kullananlar da çıkıyor.

Örneğin, bir toplantıda "sınırsız bir gösteri özgürlüğü" istemini ileri süren bir kişiyi hatırlıyorum. Bu tipik bir ohlokrattır. (Aristo'ya göre ohlokrasi sürünün iktidardır.) Böyle yalnızca bir tek görüşe fanatik olarak inanan insanlar karşısındakinin görüşünü dinlemeyi bile beceremezler. Bunlar çoğunlukla belirli bir temele dayanmayan protestolarını haykırmak ve karşı olduklarını bozguna uğratmak için sokaklara dökülme heveslisidirler.

Kimler "sınırsız gösteri hakkı"ndan yanadır? Yöresel milliyetçiler, "Bellek" grubundan maceracılar ve bunlara yakın doğrultudaki gruplar, kendi ben-cil çıkarlarının peşinde olan insanlar, sınırdışı çıkma isteğindeki sözümona "inkarcılar" vb. Bu gruplardan her biri diğerine karşıdır ve onlara bir izin vermeyegör, göğüs göğüse çarpıştıklarını görürsün.

Yöresel milliyetçiliğin ve büyük ulus şovenizminin, yahudi düşmanlığının ve siyonizmin birbirlerini beslediklerini ve aynı kaptan su içtiklerini,

anarşiden, düzensizliklerden, dengesizliklerden ve uygarlaşmamış bir politik kültürden yararlandıklarını anlayabilmek için yeterince deneyimimiz vardır.

Demokrasi ve ohlokrasi ne denli çabuk birbirinin içine geçebiliyor. Daha dün "Bellek" grubunun temsilcileri Rus ulusal kültürünün, eski anıtların, mimari yapıtların, şehir, sokak ve bölge isimlerinin korunması görüşünü haklı bir biçimde savunuyorlardı. Ulusal zenginliğimizin, geçmişin değerlerinin geniş olarak kullanılmasından yanaydılar. Bu iyi bir şeydi. Ancak daha sonra bu harekete milliyetçilik ve şovenizm konumlarındaki kişiler sızdılar.

Toplumumuz dünyanın en eğitilmiş toplumdur. Ama Lenin'in o kadar büyük önem verdiği politik kültürün ve gerçek uygarlığın aşılması için daha ne kadar çok şey yapmak gerektiğini kanıtlamaya çalışmanın gereği var mı? Dürüst ve iyi niyetli biçimde polemik yapabilmek, karşıımızdakini, hatta karşıt görüştekini dinleyebilmek, kendimizdeki, atalarımızdan kalma, bizimkiyle uyuşmayan görüşü her ne pahasına olursa olsun "ezmek" "yoketmek" isteğinin önüne geçebilme sanatını gerçek anlamda öğrenebilmemiz için daha çok zamanın geçmesi gerekecektir.

Demokratikleştirme, tinsel alandaki süreçlerin geliştirilmesi, sosyalist ve hümanist değerlerin yerleştirilmesi yenilenmeyi gerçekleştirebilmenin temel hatta tek yoludur. Ancak demokrasinin kendisi bir uçtan bir diğer uca savrulmayı reddeder. Bu eğilim geçmişte ülkemize çok pahalıya malolmuştur.

Bugün en temel sorunlardan başlayarak (düzenin sağlanması, rüşvetçiliğin, en kaba bürokratik yöntemlerin ve uygarca davranamamanın önüne geçilmesi) daha karmaşık olanlarına doğru gitmek (kooperatiflerin, ailece çalışma düzeninin, bireysel emek faaliyetinin sosyalist üretim sistemine yerleştirilmesi) ve sonunda en devrimci nitelikte olanları (plan, tam ekonomik bağımsızlık ve teknolojik devrimin kazanımlarının kullanılması temelinde ekonominin yönetimi sisteminin yeniden düzenlenmesi) çözerek adım adım ilerlemek gerekiyor. Her bir Sovyet insanının yenilenmenin yazgısında, sosyalizmin yazgısında, anayurdumuzun yazgısında taşıdığı sorumluluk bugün hiçbir zaman olmadığı kadar büyük önem kazanmıştır. SBKP MK'nin Haziran Plenumu partiye ve ülkeye böyle bir yön göstermektedir.

“Demokrasiyi Sonuna Kadar Geliştirmek...”

E.KUZMIN

“Gerçek bir demokraside korka-
cağımız hiçbir şey yoktur, çünkü
yaşam bizden yanadır...” LENİN.

Üzerinde ölüm tehlikesinin kol
gezdiği 1917 yılının endişe dolu
Temmuz günlerinde, Lenin. L.B.
Kamenev’e bir pusula gönderir:
“Entre nous (aramızda kalsın-Rd.):
Eğer hakkımdan gelirlerse, size ri-
cam “Marksizm devlet üzerine” baş-
lıklı defterimi yayınlamanızdır.
...Lacivert kaplı, ciltlenmiş defteri.”
(Top. Yap. C. 49, s. 444)

Rusya proleteriyasının lideri için
bukadar değerli olan “lacivert def-
terde” toplanmış olan Marks ve En-
gels’den birçok alıntı ve çok sayıdaki
kendi notlarına dayanarak Ağustos

ve Eylül zarfında Lenin “bir solukta”
Devlet ve Devrim kitabını yaratmış-
tır.

Bu kitapta devlet, burjuva devlet
aygıtının parçalanması ve komünist
toplumun en yüksek aşamasında
devletin sönmesi üzerine Marksist
öğretinin özü ve oluşum tarihi ol-
dukça ayrıntılı ve sistematik bir bi-
çimde anlatılır, Marks ve Engels’in
bu temel sorunlardaki görüşleri
oportünist tortudan ve anarşist saldırı-
rılardan temizlenir. Burada daha
ilerde Sovyet Rusya emekçilerinin
erkinin gerçekleşmesi deneyimi te-
melinde derinleşecek ve gelişecek
olan sosyalist devlet kuruculuğunun
teorik temelleri atılmıştır.

Basmakalıplılığı ve gösterişli nasi-

(*) Bu yazı 24 Ağustos 1987 tarihli Pravda gazetesinden çevrilmiştir.

hatçılığı içermeyen, yaşamın nabız
vuruşlarıyla dolu olan bu kitap gü-
nümüzde de güncelliğini ve politik
keskinliğini büyük ölçüde korumak-
tadır.

“Demokrasiyi sonuna kadar geliştirmek, bu gelişimin biçimlerini ara-
mak, bunları pratikte sınamak vb.,
tüm bunlar sosyal devrim için sava-
şım görevlerinin bileşimine giren
görevlerden biridir.” - İşte Leninci
bu öğüt SBKP 27. Kongresi ve MK
Nisan (1985) Plenumu tarafından
belirlenen, Ocak ve Haziran (1987)
Plenumlarında önemli ölçüde geliştiri-
len parti çizgimize yol gösteriyor.

İnsan faktörünün çok yönlü aktif-
leştirilmesi görevinin böylesine
önem kazandığı yenilenme koşulla-
rında Leninci kaynaklara yeniden
dönülerek sosyalist düzenin demok-
ratizminin maksimum düzeye çık-
arılması sorununun kararlılıkla orta-
ya konulmasında derin bir anlam
ve büyük bir iç mantık vardır. “Eko-
nominin yönetimi alanında radikal
bir reform programına sahip olmak-
la, diye belirtiyor M.S.Gorbaçov, biz
toplumun demokratikleştirilmesine
yönelik çokyönlü atılım için, hızlan-
dırma ve yenilenmenin derinleştiril-
mesi için geniş bir cephe yaratmış
olduk.”

Demokratikleşme güzel söylen-
miş bir söz, ya da yalnızca günün
bir sloganı değildir. O, geniş halk
yığınlarının tüm yaratıcı girişimlere
çekilmesi, toplumun manevi ve ahlaki
açıdan arınması, kişilik değerle-
rine ve onuruna saygının yükseltil-

mesi, bütün demokratik kurumların
mobilize edilmesi ve bunların her
türlü “patronajdan” kararlılıkla kur-
tarılması yoluyla mümkün olabile-
cek yenilenmenin özüdür. Ya de-
mokratikleşme ya da toplumsal faa-
liyetsizlik, durgunluk ve tutuculuk.
İşte parti bugün sorunu böyle orta-
ya koyuyor.

Ancak emekçilerin bir kısmına de-
mokrasiyi, açıklık koşullarında tar-
tışma kültürüne sahip olmayı öğret-
menin söz konusu olduğunu hesa-
ba katmak gereklidir. Üstelik bir çok
kişi enerjisini, gücünü ve boş za-
manlarını ayırmaya, sinirsel ve psi-
kolojik gerginlikler taşımaya, kendi
konumunun zedelenmesi riskine
rağmen bir vatandaşlık borcu olarak
eksikliklere göz yummamaya ve il-
keli olmaya henüz hazır değildir.
Buradan şu çıkıyor: Emekçilerin yö-
netime katılımının her insan için
bir iç gereksinim, “içten gelen bir
ses” olması için bu katılımın sağ-
lanması yolunda elverişli koşulların
yaratılması görevi büyük bir öneme
sahiptir.

SBKP’nin ileri sürdüğü halkın
sosyalist özyönetimi anlayışı kuşku-
suz gerekli kurumlarca “örülecek”
tir. Toplumsal işlerin ve devletin yö-
netimine herkesin tümüyle çekilme-
si, istisnasız herkesin devlet işlev-
lerini yerine getirebilmesi”ne olanak
veren koşulların yaratılması yolun-
daki Leninci öngörüye uygun olarak
ve emekçilerin inisiyatiflerinin geniş-
letilmesi doğrultusunda sosyalizmin
politik sisteminin daha enerjik “ça-
lışması” için somut biçimlerle ve ya-

sal kurallarla bu özyönetim anlayışı desteklenecektir.

İlke olarak demokrasinin düzeyi toplumun ekonomik ve kültürel gelişiminden “daha yüksek” olamaz. Ancak gerçek bir hızlandırmanın sağlanması için geniş yığınların maksimum aktifliğini gerektiren Sovyet devletinin tarihindeki bugünkü dönüm noktasında sanırız, halkın sosyalist özyönetimi biçimlerinin ve Sovyet demokrasisinin çok çeşitli kurumlarının yoğunlaştırılması ve hızla geliştirilmesi sorununu gündeme getirmek doğaldır.

Burada söz konusu olan, halk adına erkten halkın kendisinin gerçekleştirdiği erke, onaylama (konsensus) demokrasisinden eylem (karar-verici katılım) demokrasisine geçişin yapıldığı sosyalist halk erkinin prensip olarak yeni bir aşamasıdır. Buna bağlı olarak erk organlarına gerçekten en iyi adayların halkın bilgeliğine ve yığınların inisiyatifine dayanılarak kolektif bir biçimde aranmasının (gerçekçi bir seçim temelinde), fikirlerin, görüş açılarının ve sonuç olarak şu ya da bu sorunun çözüm alternatiflerinin karşılaştırılmasının büyük önemi ve zorunluluğu ortaya çıkıyor.

Burjuva parlamenterizminin acizliği ve tarihsel mahkumluğu Lenin’in kitabının temel görüşlerinden biridir. “Komün, burjuva toplumunun çürümüş ve satılmış parlamenterizmini, yargı ve tartışma özgürlüğünün hileye dönüşmediği kurumlara değiştiriyor. Çünkü parlamenterler

kendileri çalışmak, kendi yasalarını kendileri yürütmek, yaşamda ne olduğunu kendileri kontrol etmek, doğrudan doğruya seçmenlerin önünde kendileri cevap vermek zorundadırlar.” (Top. Yap. C.33, s. 47-48)

Lenin, Ekim sonrasındaki yapıtlarında somut olgu ve örneklerle dayanarak yeni doğmuş olan sosyalist devlet kuruculuğunun ilk adımlarının deneyimini analize etmiştir. Ancak daha “Devlet ve Devrim”de sosyalist devrimin büyük öneme sahip ilkesel hedefi belirlenmiştir: “Bütün yurttaşların büyük bir “tekeli”in, yani tüm devletin memur ve çalışanlarına dönüştürülmesi ve bu tekelin tüm çalışmalarının gerçekten demokratik devlete, İşçi ve Asker Vekilleri Sovyetinin devletine tümüyle bağımlı kılınması.”

Kuşkusuz, Lenin bir realist olarak görece uzun bir dönem boyunca sosyalizme bir devlet aygıtının gerekli olduğunu tümüyle göz önünde bulundurmıştır. O, Engels’in şu düşüncesine hak vererek kullanır: İşçi sınıfı erke gelirken eskiden kendisine karşı kullanılan tüm eski zulüm makinasını yalnızca ortadan kaldırmak değil, aynı zamanda “kendini vekil ve bürokratlarına karşı kendini güvence altına almak” zorundadır. Daha ilerde Lenin formalizmi, kırtasiyeciliği, “komünist kibirlenme”yi şiddetle eleştirecek, sosyalizm davasına yönelik en tehlikeli tehdidi haklı olarak özellikle bürokratizmde görecektir.

“Bürokratizmin parçalanması” tek güvenilir yolu, sürekli demokratikleştirme, sorumlu kişilerin seçilebilir ve her an değiştirilebilir olması, “HIÇKIMSEnin ‘bürokrat’ olamaması amacıyla HERKEsin geçici bir süre ‘bürokrat’ olması için HERKEsin denetim ve gözetim işlevini yürütmesi uygulamasına bir an önce geçmek”tir.

Parti, Halk Vekilleri Sovyeti’nin demokratik temellerinin geliştirilmesine, onların tüm güçle çalışmasını, halkın sosyalist özyönetiminde gerçekten karar verici bir halka olmalarını engelleyen herşeyin ortadan kaldırılmasına birincil derecede dikkat vermektedir.

Yaşamın gösterdiği gibi, erk organlarının örgütlü faaliyet biçimleri sisteminde Sovyetlerin toplantıları önemli bir konum alamamıştır. Bu toplantılar hâlâ çoğunlukla, vekillerin oturumlarda aslında hiç bir değişiklik yapmadıkları daha önceden hazırlanmış bir projenin oybirliği ile onaylanması gibi değişmez bir özellik taşıyan, bir kere kurulmuş ama her zaman geçerli olan törenlerdeki gösterişli etkinlikleri andırıyor. Gerçekten de toplantıların mevcut işlevi ve devam etme süresi düzeninde pek çok halk vekilinin bir dönem içinde en azından bir kere olsun konuşmasının pratik olarak olanağı bile yoktur.

Bu arada, toplantılarda temel sorun üzerine raporun dinlenmesinden sonra yapılan araların kaldırılmasını, bu raporun daimi komisyon oturumlarında tartışılmasını ve daha

sonra bu tartışmaların sonuçlarının Sovyet’e bildirilmesini içeren, bence makul öneriler dile getiriliyor. Yeri gelmişken söyleyelim, böylesi bir düzenleme yirmili yıllarda bizde uygulanmıştır. Benzeri bir yaklaşım, tartışmalı sorunlara gerektiğinde geri dönebilme, şu ya da bu vekilin önerisinin önemsenmemesi yolundaki en ufak olasılığı bile ortadan kaldıracak yasa tasarısının “çifte okunması” uygulanmasını yapabilmeye olanağı sağlamış, hazırlanan belgelerin niteliğinin yükselmesine yol açmış olurdu. Bilindiği gibi Lenin Tüm Rusya Merkezi Yürütme Komitesi konusunda şu istemde bulunmuştur: “Toplantılar daha aralıklı. Tartışmalar daha özenli. Denetleme daha ayrıntılı.” Lenin toplantıların devam süresinin artırılmasını yasanın temel sorunlarının hazırlanmasıyla ve halk komiserliklerinin ve halk komiserlikleri Sovyet’inin çalışmalarının denetlenmesi ile bağlıyordu.

“Sovyetlerin canlandırılması, partizizlerin çekilmesi, partililerin çalışmasının partizizlerce denetlenmesi” yolundaki Leninci istem bugün büyük bir önem kazanıyor. (C. 44, s. 81). Bu amaçla hem vekillerin hem de yetkili kişilerin emekçi kolektifleri ve doğrudan halk önünde düzenli aralıklarla hesap vermesi sağlanmalı, yöneticilerin faaliyetlerinin değerlendirilmesinden, kendi sorumluluklarının üstesinden gelemeyen ve kendini gösteremeyen kişilerin görevden alınması sorununu gündeme getirmeye kadar haklar

emekçilere verilmelidir. Kadroların merkezden ülkenin diğer bölgelerine doğru planlı yer değiştirimi ve özellikle yetkili mevkilerde bulunmanın belirli bir süre ile katı bir biçimde sınırlandırılması uygulaması sanırız, yenilik duygusunun yitirilmesine ve diğer pek çok olumsuz sonuçlara yolaçan belirli bir mevki- de “köksalma” ile savaşım ve yönetim faaliyetlerinin verimliliğinin artırılmasında yardımcı olacaktır.

Lenin, devlet aygıtının halk ile yakınlaşması önlemlerini “saf ve ilkel bir demokratizm” istemi olarak gören oportünistlerin alaylarını şiddetle red ederek “Devlet ve Devrim” kitabında şunları belirtmiştir: “Sosyalizmde ‘ilkel’ demokrasinin bir çok yanı kaçınılmaz olarak canlanacaktır. Çünkü uygar toplumlar tarihinde ilk kez halk yığınları yalnız oylama ve seçimlere değil, aynı zamanda günlük yönetime de bağımsız olarak katılma düzeyine yükselecekler.” (C.33, s.116)

Lenin, bu “ilkel” demokrasiden söz ederken şunu öngörüyordu: “Devlet işlerini ne özel bir organ, ne de özel organlar değil, devletin tüm üyeleri yapacaklar. Nasıl? Kendine özgü, yeni bir “doğrudan halk yaşaması...” (C.33, s. 271-272). Devrim liderinin Sovyet erkinin şafağında belirlediği bu tarihsel önemdeki görev, özyönetim koşullarında giderek pratik alana dönüştürülmelidir.

Bugün ise yaşamın gösterdiği gibi, halk meclisi ve köylü toplantıları,

örneğin, her yerde düzenli aralıklarla yapılmıyor, her zaman özenle hazırlanmıyor, bunlara katılanların aktifliği çoğunlukla düşük düzeyde oluyor. Üretimde gerçek bir özyönetimi durgunluk, seçkin-teknokrat yaklaşım ve emekçi kolektifinin büyük gücüne duyulan güvensizlik engelliyor. Bir sosyolojik araştırma anketinin sonuçlarına göre, bir Sovyetin derecesi ne kadar düşükse, halkın o Sovyetin işleri hakkındaki bilgisi de o kadar az oluyor. Bu durum kaygı vericidir. Örneğin SSCB Yüksek Sovyetinin hangi sorunu tartıştığını halkın % 37,6’sı bilirken, aynı oran Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Yüksek Sovyeti konusunda % 17,4, yöre Sovyeti konusunda % 9,3, il Sovyeti konusunda % 13,7, bölge (ilde) Sovyeti konusunda % 3,4’dür. Önemli sorunlar üzerine projelerin kamuoyunca tartışılmasının mükemmelleştirilmesi yolunda SSCB Yüksek Sovyeti oturumlarında kabul edilen yeni yasa maddelerinin kesin bir biçimde yaşama geçirilmesi belirleyici bir öneme sahip olacaktır.

Dolaysız demokrasi biçimlerinin yaşama daha başarıyla geçirilmesi için telefon, radyo ve diğer görsel-işitsel teknik araçların daha cesaretle kullanılması önümüzde durmaktadır. İlerde sanırız, SSCB Yüksek Sovyeti ve ona bağlı organların, yerel Sovyetlerin toplantılarına, bakanlık ve genel müdürlük kurullarına televizyonun daha etkin olarak “so-kulması” mümkün olacaktır. Böylelikle yönetim ile halk arasında kendine özgü “teleköprüler” (“soru-

cevap” biçiminde çalışanlar da dahil) kurulabilecektir. Halka yönelik belirli bir amaç taşıyan soruların, anketlerin örgütlenmesi gibi kamuoyu görüşünü açığa çıkaracak bizim için görece yeni olan bir yöntem daha büyük bir dikkat vermek gerekiyor.

Kamuoyu görüşünün tespiti ve genellemesi yolundaki çalışmaların iyileştirilmesi amacıyla ülkede kamuoyu görüşünü inceleyen tek bir sistem kurulması gereklidir.

Kamuoyunun bir dizi ekolojik, kültürel ve diğer sorunların çözümüne aktif katılımı, “halk sesi”nin ne denli gerçek bir güç olduğunu ve ona karşı saygısız, küçümseyici bir tutum almanın, iradeci, otoriter konumlardan hareket etme girişimlerinin ülke için ne kadar ağır sonuçlara yol açtığını göstermiştir. Bu nedenle ülkede kendine özgü bir toplumu dinleme mekanizmasının kurulması ve güvenilir işlemesi büyük öneme sahiptir. Bu mekanizma, toplumsal yığın örgütlerinden, sanatçı birliklerinden, büyük emekçi kolektiflerinden, emekçilerin özgün bağımsız organlarından v.b. temsilciler temelinde, halk erki organlarına (en azından bunların yüksek kademelerine) bağlı olarak oluşturulacak danışma birlikleri sistemi olabilir. Bu danışma birliklerine bir yandan yaşama inisiyatif hakkı, diğer yandan önemli devlet ve toplum sorunları üzerine “özürlü” çözüm biçimlerini veto etme olanağı tanınmalıdır.

Sosyalist ülkelerdeki politik yaşam gösteriyor ki, tartışmalı sorun-

lar en iyi biçimde toplumsal tartışma sürecinde açıklığa kavuşuyor ve doğru kararlar ortaya çıkıyor. Bu nedenle yapıcı eleştiri, toplumun ve devlet aygıtının doğal çalışma halinin bir ögesi, çelişkilerin çözülmesinde temel bir itici araç olarak görülmelidir. Bu konuda önemli olan devletin ve kolektifin farklı, hatta kimi zaman yanlış görüşler karşısında sabırlı olabilmesi, şu ya da bu sorunun tartışılmasında azınlıkta kalanları savunma güvencesi sağlamasıdır.

Başka bir deyişle söz konusu olan, çoğunluğa uyma gibi bir demokrasi ilkesinin uygarcı ve etik açıdan kusursuz araçlarla gerçekleştirilmesi politik namus, sosyal adalet ve en temel insanlık dürüstlüğü ilkeleriyle çelişmemesidir.

Herkesin yönetme becerisi ve toplumsal üretimin gerçekten bağımsız yönetimi, “asalakların, ağa oğullarının, düzenbazların ve bunun benzeri kapitalist geleneklerin koruyucularının” tespiti ve kontrolünün gerçekleştirilmesi konularını Lenin komünist toplumun birinci aşamasından onun en yüksek aşamasına geçişin perspektifi ile bağlamıştır. Lenin “Devlet ve Devrim”de, gerçek bir kontrolün temel ilkelerini de göstermiştir. Bu kontrol “evrensel, genelgeçer ve tüm halkın olmalı, o zaman ondan yan çizmek mümkün olamaz, hiç bir yere kaçılmaz.”

Ülkede geniş yetkilere sahip, maksimum bir açıklığa dayanan, kapsamlı, genel halk konumları açısından ve geniş bir sosyo-ekonomik planda kendi işlevlerini yerine geti-

ren bütünsel bir kontrol sisteminin kurulmasını öngören SBKP MK Haziran (1987) Plenumu kararlarının yaşama geçirilmesi için partinin ısrarlı bir çalışma yürüttüğü koşullarda Leninci bu sözlerin ne kadar güncel olduğunu söylemeye gerek var mı?

Lenin kapitalizmden komünizme geçiş döneminin analizinde Marks'ın yöntemini parlak bir biçimde uygularken şu tür anlayışları kararlı bir biçimde eleştirmiştir: "Güya sosyalizm ölü, donmuş, değişmez bir şeydir. Oysa aslında, toplumsal ve kişisel yaşamın tüm alanlarında nüfusun çoğunluğunun, daha sonra da tüm nüfusun katılımıyla hızlı, gerçek, gerçekten yığınsal ileriye yönelik bir hareket ancak sosyalizmden

başlayacaktır." (C.33, s.99-100). Belki de "Devlet ve Devrim" kitabının temel düşüncesi, partililik ve yurttaşlık heyecanı bu sözlerde bulunuyor.

Gelişmenin Marksist teorisinin uygulanması deneyiminden organik olarak ortaya çıkan, devrimci diyalektik ve geniş halk yığınlarının akıl ve yaratıcılık gücüne sonsuz bir inanç ruhu ile dolu olan bu yapıt bugün de kendine özgü bir ideolojik-teorik nirengi noktası olarak kalmaya devam ediyor. Parti, demokratikleşmeye, manevi alandaki durgunlukla, bürokratik tutuculukla ve emekçilerin istem ve gereksinimlerine bürokratik-ilgisizce yaklaşımla savaşılmaya yönelik çizgisini buna göre ayarlıyor.

Antonio GRAMSCI'nin Görüşlerinin Güncelliği

B.L.POPOV
G.P.SMIRNOV

Antonio Gramsci'nin yapıtlarının bütün dünyada giderek daha çok yayılanması, bu seçkin İtalyan devrimcisinin ardında bıraktığı mirasın eskimez değerine ve önemine tanıklık ediyor. Antonio Gramsci artık okuyucuyla yalnız İtalyanca değil, Almanca ve İngilizce de, Japonca ve Portekizce de konuşuyor. Onun politika, estetik, pedagoji, tarih gibi çok çeşitli alanları kapsayan yapıtları son beş yıl içinde Rusça olarak bir kaç kez basıldı. İtalyan Komünist Partisi'nin kurucusunun yapıtlarının ülkemizdeki popülerliğini okuyucu anketlerindeki sayısal veriler de gösteriyor: Yalnız Lenin Kütüphanesi'nde 1986 yılında okunan Marksist kitaplar arasında Marks, Engels ve Lenin'inkilerden sonra Gramsci'nin yapıtları birinci sıralarda geliyor. Politik edebiyat yayınevi önümüzdeki yıllarda Gramsci'nin temel yapıtı olan "Cezaevi Defterleri"ni yayınlamaya hazırlanıyor.

Gramsci'nin yapıtlarına gösterilen ilgi bir raslantı değildir. Bu durum, çağımızdaki devrimci süreçlerin derinleşmesi sorunlarına gösterilen doğal ve artan ilginin yanı sıra, Gramsci'nin kapitalizmin kalelerinden biri olan ve devrimci dönüşümler karşısında görece istikrar gösteren bir ülkede faaliyet göstermiş olmasıyla da açıklanabilir. Söz konusu olan, tarihsel olarak gelişmiş bir kapitalist temele, güçlü bir işçi sınıfına ve oldukça deneyimli burjuvaziye sahip olan Batı Avrupa'dır.

(*) Bu yazı "Komünist" dergisinin 6/87 sayısından çevrilmiştir.

Sosyalist devrim ve onun ileri kapitalist ülkelerdeki yolu ve olanakları, Batı'daki komünist ve işçi hareketinin 20'li-30'lu yıllardaki geçici geri çekilmesinin nedenleri, sosyalist dönüşümler için nesnel olarak olgunlaşan bir toplumda işçi sınıfı hegemonyasının kurulması yolunda yeni savaşım biçimlerinin aranması gibi konular Gramsci'nin teorik çalışmalarının merkezinde bulunmaktadır.

İtalyan Komünist Partisi'nin bu seçkin önderinin ölümünden bu yana 50 yıl geçti. Bugün "Gramsci'den alıntılar" günümüz olgularına uydurmaya çabalamak nasıl bilim dışı olacaksa, aynı şekilde şu ya da bu parti-nin politik platformundaki kimi özellikleri, örneğin "politik plüralizm" veya sosyalizme "parlamentar geçiş" gibi istemleri "Gramscilik" gibi göstermeye çabalamak daha da bilim dışı olacaktır. Tüm büyük Marksistler de olduğu gibi Gramsci'de de yöntem, genelleme, analiz, diyalektik-mark-sisti skolastik ve dogmatikten ayıran parlak ve derin düşünce, cevher, düşünce önemlidir.

A.Gramsci'nin K.Marks'a ve onun yüce öğretisine, Lenin'in büyük teorik ve politik deneyimine gösterdiği ilgi ve saygı raslantı değildir. "Marks yoktan birşeyler yarattığı ya da kendi hayalinden tarihin özgün görünümünü çıkardığı için değil, bölük pörçük, tamamlanmamış ve olgunlaşmamış olanın onda olgunlaştığı, bir sisteme girdiği ve kavranabilir olduğu için yüceydi, etkinlikleri verimliydi... Eylem alanında olduğu gibi düşünce alanında da Marks yücedir ve emeği verimlidir. Onun kitapları düşüncüyü değiştirdiği gibi dünyayı da değiştirmiştir," diye yazıyordu Gramsci. (A.Gramsci. Seçme Yapıtlar. Moskova. Politizdat, 1980, s. 40) Bunlar ne anlama geliyor? Bir hayranlık mı, Öğretmen'in önünde eğilme mi, yoksa Marks'ın görüşlerinin doğruluğuna, gelecek devrimin zaferine duyulan sarsılmza inanç mı? Bu, kuşkusuz Marks'ın tarihteki ve devrimci hareketteki rolünün, Marks'ın öğretisinin yaratıcılıkla uygulanması zorunluluğunun kavranması demektir. "Bizim için Karl Marks" diye devam ediyor Gramsci, "manevi ve ahlaki yaşam öğretmenidir, elinde bastonlu der-viş değil. O, düşünce tembelliğinden silkinip kurtulmaya zorluyor, uyuk-layan, ancak esenlik getiren kavgalar için kalkması gereken yaratıcı ener-jiyi uyandırıyor." (Agy. s. 42) Geçmişe değil, günümüze ve geleceğe yö-nelik ve bu sözler ne kadar keskin ve günceldir.

Gramsci, Lenin tipini de aynı şekilde güzel ve net çiziyor: "Lenin yoldaş tarihin gelişimindeki yeni bir sürecin başlatıcısıdır. Ancak O, yalnız Rusya'nın değil dünya tarihinin tüm gelişmesi sürecini de yansıtmıştır ve tamamlamıştır". (Agy. s. 144)

Kuşkusuz tüm bu güzel değerlendirmeler yine de Gramsci'nin öğretisi ile Marksizm-Leninizm arasındaki canlı ve direkt bağı göstermeye ve kanıt-

lamaya yetmez. Bu bağın kanıtını, Gramsci'nin Marks ve Lenin'in görüş-lerine olan sadıqlığını biz, İtalyan proletaryasının Avrupa'daki devrimci sü-reçle kopmaz bağı olan savaşım stratejisi, sınıf bağlaşıklığı, yeni tarih-sel blok, hegemonya, "manevra" ve "pozisyon" mevzi savaşı gibi Gramsci tarafından hazırlanmış ve geliştirilmiş bir dizi konseptte bulabiliriz. 20'li-30'lu yıllardaki Batı Avrupa ve İtalya'da oluşan durumu gözönüne alan bu konseptler Marksist-Leninist görüşlerin doğrudan zenginleştirilmesidir.

Ancak zaman zaman Gramsci'yi, onun görüşlerini Marksist düşüncenin genel çizgisinden koparma çabaları deniyor. Lenin'i "Rus" Marksizmi gibi gösteren antitez vb. gibi, Gramsci de Marksizmin İtalyan ya da Batı Avrupa kolu olarak gösterilmek isteniyor. Çoğu zaman kimilerinde Gramsci ile Gramsci'yi karşı karşıya getirme isteği doğuyor. Onun "Cezaevi Def-terleri"nde tam ifadesini bulan düşünce evriminin son dönemi gerçek "Gramscilik" olarak gösterilerek bu dönem, "Leninci" olarak adlandırılan "Ordina Nuovo" gazetesinde Gramsci'nin çalıştığı dönem ile karşı karşıya konmak isteniyor. Gerçi bunda biraz da olsa gerçekçilik payı vardır. Çünkü "Ordine" döneminde Gramsci "İtalya'nın tarihsel koşullarının Rus-ya'dan az farklılık gösterdiğini ve göstermekte olduğunu" ileri sürmüştür. (Agy. s. 71) Ama, şunu unutmamak gerekir ki, Gramsci'nin tek ve parça-lanmaz bir bütün olan öğretisinin Leninci temelleri özellikle bu dönemde atılmıştır. Lenin ve Gramsci farklı ülkelerde, farklı politik koşullarda sava-şım verdiler. Ancak bu demek değildir ki, onlardan biri Marksizmi "Rus toprağına" "ortodoks bir biçimde" soktu, diğeri ise Marksizmin "özerk" bir kolunu yaratmayı amaçladı.

Tersine Gramsci de Lenin gibi toplumu, devleti ve ileri kapitalist top-lumdaki işçi sınıfının politik erki kazanma yollarını analiz etmede temel olarak Marksizmi her zaman kendi bütünlüğü içinde ele almıştır. Devrim teorisinin temel sorunlarında Gramsci, Marks, Engels ve Lenin'in görüş-lerini şaşmadan izlemiş, aynı zamanda bu görüşlerin İtalya koşullarında yaratıcılıkla geliştirilmesi ve Batı Avrupa kapitalist sistemindeki bu özgün halkanın kendine özgü koşullarının gözönünde tutulması zorunluluğunu anlamıştır. Bugün büyük bir ulusal güç durumundaki İtalyan Komünist Partisi Gramsci'nin teorik çalışmaları ve politik deneyimi olmadan böylesi bir güce dönüşemeyebilir ya da dönüşse bile daha geç ve daha değişik biçimlerde başka bir yol izleyebilirdi. Gramsci'nin öğretisi olmasaydı, Batı Avrupa Marksist düşüncesinin kazanımları bugün daha sönük kalabilir, kimi politik sorunlar daha farklı görülür ve yorumlanabilirdi.

Gramsci'nin ideolojik mirasının güncelliği sadece onun konseptlerinde ve doğru politik formüllerinde değil, aynı zamanda onun ender rastlanan sezme ve ileriye görme yeteneğindedir. Zaten böylesi bir yeteneğe sahip ol-madan gerçek anlamda bir politik önder de olunamaz.

Gramsci'nin proletaryanın burjuvaziye karşı "pozisyon" ve "manevra" savaşımı üzerine tezleri; sosyalist toplumu kurma savaşımının farklı aşamaları veya ögeleri olarak diktatörlük ve hegemonya arasındaki ilişki üzerine düşünceleri, yığın bilinci sorunlarına ilişkin incelemeleri vb. bugün de güncelliğinden hiç bir şey yitirmemiştir. Bu konular komünist ve işçi hareketinde, kapitalist ilişkilerin yüksek düzeyde geliştiği, burjuvazinin ideolojik egemenliğinin derin krizlerde bulunduğu, demokratik hareketin ve komünist partilerin önemli etkiye sahip olduğu ülkelerde yoğun olarak tartışılmakla kalmıyor, aynı zamanda bunlar ileri gelişmiş kapitalist ülkelerde çetin politik savaşım koşullarında faaliyet yürüten komünist partilerinin çalışmalarında güvenilir bir destek vazifesi görüyorlar.

A. Gramsci herşeyden önce kapitalist toplumun sosyalist topluma devrimci dönüşümünün teorisyenidir. Onun için temel olan, işçi ve kır proletaryasının, işçi sınıfının bu süreçteki merkezi rolüdür. "Fabrika işçileri ve yoksul köylüler" diyor Gramsci, "proleter devriminin iki gücüdür... Bunlar devrimin belkemiğidirler." (Agy. s. 72) Bu sınıfın ezgi ve sömürüye uğradığı koşullardan Gramsci tek bir çıkış yolu görüyor: "İtalya'nın çalışan nüfusunun ezici çoğunluğunu oluşturan bu yüz binlerce emekçiye önderlik etmek ve onları toplumu kemiren çelişkilerin üstesinden gelebilme yoluna kanallize etmek gereklidir. Bunların üstesinden gelebilmek ise ancak ve ancak varolan politik ve ekonomik düzeni yıkararak ve onu yeni bir düzenle, çalışan ve maddi değerleri üretenlerin çıkar ve özlemlerinin dile getirileceği ve tatmin edileceği bir toplum ile değiştirerek mümkündür." (Agy. s. 157)

Emekçileri zafere götürmeyi ve işçi devletini kurmaya yetenekli devrimci güçlerin örgütü sorununu Gramsci derinlemesine ve Leninci bir tarzda ortaya koymuştur. Şöyle diyor Gramsci: "Parti yığınların bu engellenemez hareketinin en yüksek basamağı olmaya devam ediyor. Parti en etkili diktatörlüğü, prestije, yani öngörülen davanın tam başarısı için gerekli sayılan otoritenin bilinçli ve gönüllü olarak kabul edilmesi temeline dayanan diktatörlüğü gerçekleştiriyor." (Agy. s. 79) Bununla birlikte Gramsci için parti, yönetici grubun basit bir sivrilmesi değil, devrimin başarısını belirleyen "örgütlenme ve disiplin sorunudur herşeyden önce". (Agy. s. 73)

Yüzyıllardır katmanlaşan ve iyi işleyen burjuva üst yapısının varlığı koşullarında büyük önem kazanan bir dizi diğer noktanın da olduğunu Gramsci anlamıştır. Bunların içinde hegemonya kavramını, kapitalizmden sosyalizme geçiş ve yeni toplumun inşası anında proletaryanın toplumdaki hegemonyasını sayabiliriz.

Antonio Gramsci, işçi sınıfının toplum yönetimini üstlenebilmesi için tarihsel olarak olgunlaştığı inancından hareket etmiştir. Bu inanç onda burjuva toplumunun içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal ve politik krizin

Markсист analizi temeline dayanıyor. Rusya'daki Büyük Ekim deneyimini derinlemesine inceleyen Gramsci, Batı'da bu arada İtalya'da da proletaryaya devriminin tarihsel olarak kaçınılmaz olduğu sonucuna varıyor.

Ne ki, Gramsci'nin etkinliğinin en verimli çağı Batı'da işçi sınıfının geçici yenilgi dönemine denk düşmüştür. Ve İtalyan Komünist Partisi'nin bu seçkin önderinin doğal olarak kafasına şu soru takılmıştır: Eski Rusya'ya kıyasla Batılı kapitalist düzendeki görece bu büyük istikrarın nedeni nedir? Temel nedenlerden birini Gramsci, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki "sivil toplum"un büyük istikrarlılığında görmektedir. Gramsci, Marks ve Engels'in görüşlerini hatırlatarak şöyle yazıyor: "Bilindiği gibi proletaryanın kapitalizme karşı savaşımı ekonomik, politik ve ideolojik olmak üzere üç cephede yürütülür." (Agy. s. 176) Tüm bu savaşım biçimleri kendi aralarında sıkıca bağlıdır. "Bu çok yönlü savaşımın temelinde yatan tüm istemler faaliyetlerinde yansıdığı ve cisimleştiği için işçi sınıfının partisi olan bir partinin bu üç savaşım cephesi aslında" diyor Gramsci, "bir tek cephede toplanmaktadır." (Agy. s. 177) Gramsci proletaryanın erk için uzayıp giden savaşımı koşullarında ideolojik savaşıma özel bir önem vermektedir. "...Sosyal grubun üstünlüğü" diye belirtiyor Gramsci "iki biçimde biri 'egemenlik' diğeri ise 'manevi ve ahlaki yönetim' biçiminde ortaya çıkıyor." (Agy. s. 330)

Kapitalist toplumdaki burjuvazinin egemenlik mekanizmasını proletaryanın görevleri açısından analize eden Gramsci, onun üç temel bileşenini, üç "toplumu" kendi terminolojisini kullanarak şöyle belirliyor: Birincisi, ekonomik toplum veya altyapı (burjuva egemenliğinin ekonomik temeli üretim ve dağılım araçlarını elinde bulundurmasıdır), ikincisi politik toplum ve üçüncüsü ise sivil toplum veya üst yapıdır. İki büyük üstyapı planını belirlemek mümkündür diye yazıyor Gramsci. Birincisi "sivil toplum" olarak yani genellikle "özel" olarak adlandırılan organizmaların toplamı olarak nitelenebilir. İkincisi ise "politik toplum" veya devlettir. (Bkz. "Cezaevi Defterleri" Roma, 1975, s. 1518)

Gramsci'ye göre devlet, bünyesinde politik egemenlik sistemini ("politik toplum") ve ideolojik-ahlaki egemenlik sistemini ("sivil toplum") birleştirmektedir. Baskı aygıtına dayanan politik egemenliği Gramsci diktatörlük, ideolojik-ahlaki egemenliği ise hegemonya olarak adlandırılmaktadır. Sonuncusunun, toplumun ahlaki, entellektüel ve politik bir yönetimi olarak özelliği şundadır: Egemen sınıfın iradesi, dünya görüşü ve amaçları biricik makul ve tartışılmaz gerçek bir genel doğru anlayış olarak kabullenilmektedir. Egemen sınıfın toplumu yönetme yeteneğini, topluma kendi kurallarını en yüksek yaşam bilgeliği olarak aşılama becerisini de Gramsci hegemonya olarak adlandırmaktadır.

Gramsci'ye göre, gelişmiş kapitalist ülkelerde varolan koşullarda kapitalin kalelerine aşağıdan yapılacak tek bir saldırı ile, hatta bu saldırı çok

iyi hazırlanmış olsa bile, proletaryanın erki ele geçirmesi çok zordur. Ve Gramsci, “sivil toplumun” işçi sınıfı safına kazanılması için uzun süreli proletarya savaşımının (“pozisyon savaşı” olarak adlandırılıyor) zorunluluğu sorununu ileri sürmektedir. Bu savaşımın amacı işçi sınıfının hegemonyayı kazanmasıdır. Hegemonya ise yalnızca geniş ve topluma derinlemesine işleyen bir ideolojik etkinliği gerekli kılmakla kalmıyor, aynı zamanda kapitalin zulmü altındaki diğer sınıf ve katmanlarla bağlaşıklık sisteminin kurulmasını gerektiriyor.

Bununla bağlı olarak Gramsci “tarihsel blok” gibi yeni bir kavram kullanıyor. Ona göre, işçi sınıfı aynı zamanda hem ekonomide güçlü ve ege-men konumlar elde etmek için, hem de toplumda ideolojik-ahlaki üstünlük kazanmak için savaşım yürütmelidir. Gramsci, bu amaca varılması için ilerici sınıfın aydın kesimini (“organik aydın kesimi”), “geleneksel” aydın kesimini kendi safına çekmek zorunda olduğunu belirtiyor. Sonuçta “sivil toplum”da işçi sınıfı hegemonyasını sağlamaya yetenekli “ideolojik blok” oluşacaktır.

Gramsci, İtalya’nın özgüllüğünü gözönünde bulundurarak, burjuvazinin devlet erkenden uzaklaştırılması için Kuzey’in işçileriyle Güney’in köylülere arasında politik bağlaşıklık görüşünü ileri sürüyor. Bu bağlaşıklığın ekonomik özünü toprağın köylülere devredilmesi, sosyal özünü ise proletarya hegemonyası oluşturmaktadır.

Daha sonraki tarihsel gelişmeler Gramsci’nin bir çok görüşünü ve öngörüsünü haklı çıkarmıştır. İşçi sınıfının ve onun öncü komünist partisinin kendi etkisini artırmayı başardığı, diğer sınıf ve katmanlarla, diğer politik güçlerle geniş bağlaşıklar kurabildiği ülkelerde proletarya ülkeyi köklü demokratik dönüşümler yoluna sokmayı ve ülke yönetimine katılma sorununu gerçekleştirmeyi başaracak duruma gelmiştir. Böylesi bağlaşıklıkların kurulduğu ülkelerde ise işçi sınıfı ve onun öncü gücünün politik etkisi en azından sınırlı kalmış, artmamıştır.

Proletaryanın kendi “sivil toplum” yapısını oluşturması, yeni “tarihsel blok” oluşturmaya zorunluluğu vb. gibi Gramsci’nin işaret ettiği noktalar, yığınların devrim safına kazanılması zorunluluğuna ilişkin Lenin’in kuramı açık bir biçimde çağrıştırmaktadır. Savaşımın karakterinin değişmesi ile birlikte yığın kavramının da değiştiğini Lenin’in nasıl belirttiğini hatırlayalım. Devrime hazırlanmak için birkaç bin işçi aktivistinin eylemi yeterlidir. Ancak “ne zaman ki devrim artık hazırdır, ‘yığın’ kavramı değişmektedir. Artık bir kaç bin işçi yığın değildir. Bu kavram başka bir anlam taşımaya başlamaktadır. Bu sözle kastedilen çoğunluktur, üstelik sadece işçilerin çoğunluğu değil, tüm sömürülenlerin çoğunluğu.” (V.I.Lenin, Toplu Yapılar, c. 44, s. 31-32)

Bu türden bir bağlaşıklık ancak, işçi sınıfının, onun öncü gücü ve “kollektif aydını” olan komünist partisinin titiz, güncel ve “kıl damar gibi ince” faaliyetleri sonucu (“pozisyon savaşı”) kurulabilir. Kapitalizmden sosyalizme devrimci dönüşümü sağlamak amacıyla kapitalist sistem çerçevesi içinde erk aygıtlarını kullanma için hegemonya için savaş Gramsci’nin temel konseptlerinden biridir.

İlerici hedeflere varılması için geniş toplumsal güçlerin birleşmesi yollarına ilişkin Gramsci’nin görüşleri günümüzde özel bir önem kazanıyor. Bunlar günümüz dünya ve insanlık pratiğine uygulandığında tek bir anlama geliyor: İnsanlığın ezici çoğunluğunun köklü ortak çıkarlarını yansıtabilecek geniş ve tarihsel bir gerçek birliğin oluşturulması zorunludur. Bu ortak çıkarlar şimdi, dünyada nükleer silahlardan anınmış bir barışı sağlamak, son olarak, trajik felaketi önlemek noktasında toplanıyor.

Nükleer çağda sınıf savaşımının karakteri değişiyor. Global planda bunun ne anlama geldiği, SBKP’nin 27. Kongre’sinde okunan MK politik raporunda şöyle belirtiliyor: “...kapitalizm ile sosyalizm arasındaki cepheleşmenin sadece ve sadece barışçıl yarışma ve barışçı rekabet biçimlerinde olanaklı olacağı...objektif koşullar oluşmuştur.”

Açıktır ki, kimi ülkelerde de antagonist sınıflar arasındaki cepheleşme “pozisyon” savaşı” koşullarında sürecektir, en azından ileri kapitalist ülkelerde sosyalizme barışçıl yolla geçiş emekçiler için yalnızca elverişli bir olanak değil, aynı zamanda nesnel bir zorunluluktur da. Ancak, sınıf savaşımının güncel görevlerinin, biçim ve koşullarının karakterindeki değişim bu savaşımın ne özünü, ne de onun sonul amaçlarını elbetteki değiştirmiyor. “...Sınıflar arasındaki savaş, -diyor Engels - gerçek askeri eylemlerin yürütülüp yürütülmediğine bağlı olmaksızın sürmektedir. Ve onun sürmesi için barikat ve süngülerin olması her zaman gerekli değildir. Sınıflar arası savaş, çıkarları ve farklı sosyal konumları karşılıklı çatışan ve çelişen sınıflar varoldukça bitmeyecektir.” (K.Marks, F.Engels. Yapıtlar. c 8. s 238)

Toplumun sosyalist dönüşümünün yol ve sorunlarının incelenmesinde Gramsci bu dönüşüme çekilen güçlerin karşılıklı ilişkisi konusunda büyük ilgi göstermiştir. Bu konuda ortaya çıkan durumun analizi, güçler oranının belirlenmesi Gramsci’ye göre, propaganda, ajitasyon ve örgütün, stratejik planın, strateji ve taktiğin kavranmasını sağlayan politik bilimin ve politik sanatın temel ilkelerinden birini oluşturmaktadır. (Bkz. A.Gramsci. Seçme yapıtlar. 3. cilt. Moskova. “Inostrannaya literatura”. 1959. c.3, s.161)

Gramsci’ye göre durum analizine uluslararası güçler dengesinden başlanmalı, sonra “nesnel sosyal ilişkilere, yani üretici güçlerin gelişmişlik düzeyine gelinmeli, daha sonra ise politik ilişkiler, partiler arası ilişkiler” analize edilmelidir. (Agy. s.162)

Kuşkusuz, -diye belirtiyor Gramsci- uluslararası ilişkilerin gelişmesi, temel sosyal ilişkilerin gelişme mantığını izlemektedir. Ancak diğer yandan "uluslararası ilişkiler, politik ilişkilere ve partilerin hegemonyasıyla bağlı ilişkilere aktif ya da pasif bir etkiye bulunmaktadır." (Aynı yerde)

Bir başka deyişle, şu yada bu ülkenin iç yaşamındaki olaylar, iç politik durum, hatta "partilerin hegemonyası", yani politik güçlerin aktif eylemleri uluslararası durumla ve dünyadaki güçler oranıyla sıkıca ilişkilidir, ve karşılıklı bağımlıdır. Bu verilerden yola çıkan Gramsci, bir süre sonra, uluslararası durum yalnızca ulusal açıdan değerlendirilmemelidir sonucuna varıyor. Çıkış noktası "ulusal" olsa da "gelişme enternasyonlizme gidiyor." (Agy. s. 235) Ulusal güçler oranının isabeti olarak incelenmesi ve analiz edilmesinin zorunlu olduğunu belirten Gramsci dikkatleri şu noktaya çekiyor: Yönetici sınıf ulusal güçlerin karşılıklı ilişkisini yönetmeli ve bunu uluslararası perspektifleri, uluslararası gelişmenin gereklerini gözönünde bulundurarak geliştirmelidir. (Bkz. Agy. s. 236)

Tüm bunlar Marks ve Lenin'in peşi sıra kendi çağındaki ilerlemenin enternasyonalleşmeye, karşılıklı bağımlılığın artmasına doğru, geniş emekçi yığınlarının tarih sürecine katılımının giderek daha aktifleşmesine doğru yöneldiğini anlayan Gramsci'nin üstün zekasına tanıklık ediyor. "Oktobr'un itimiyle başlayan büyük tarihsel sürecin gidiş yönünü yakalamak, kavramak, bu, Gramsci'nin güçlü sezgisinin bir diğer örneğidir." -diye belirtiyor İtalyan Komünist Partisi Genel Sekreteri A.Natta. ("L'Unita". 18 Ocak 1987)

Tarihin ve toplumsal ilerlemenin gidişi, günümüz dünyasının giderek enternasyonalleşmesi, komünist hareketin önüne, ulusaldan genele, halklararası ve enternasyonalizme yönelen günümüz dünya gelişiminin genel ve global bir konseptini formüle etme gerekliliğini ısrarla dikmektedir. Gramsci'nin bu görüşü SBKP'nin 27. Kongre'sinde formüle edilen günümüz dünyasının bütünselliği ve karşılıklı bağımlılığı konseptiyle uyum içindedir. M.S. Gorbacov'un kongrede okuduğu MK Politik Raporunda şöyle belirtiliyor: "Günümüzdeki gelişmenin gerçek diyalektiği, iki sistem arasındaki yarışma ve karşılıklı savaşımın, dünya topluluğunu oluşturan devletlerin karşılıklı bağımlılığı yönündeki güçlenen eğilimle birleşmesinde ifadesini buluyor. İşte böyle, karşıtların savaşımı içinde, güçlüklerle, kimi zaman neredeyse el yordamıyla, çelişkili, ama bir çok konuda karşılıklı bağımlı, önemli ölçüde bütünsel bir dünya oluşmaktadır."

Günümüz dünyasının karşılıklı bağımlılığı ve bütünselliği konsepti, dünya gelişiminin global plandaki gerçek diyalektiği, komünist partilerin ve genel olarak tüm sol güçlerin gündemine ulusal ve uluslararası görevlerin karşılıklı ilişkisi ve uluslararası birlik sorunlarını yeni bir biçimde koymuştur.

Gramsci'nin de mükemmel bir biçimde doğruladığı gibi, Marksist-Leninist öğretide temel, olan yeni göre ve sorunlara yeni bir tarzda yaklaş-

mayı becerebilmektir. Komünist partilerinin önünde duran global uluslararası sorun ve görevler arasında herhangi bir kopukluk söz konusu olabilir mi? Herhangi bir parti ya da toplumsal güç çağdaş gelişmenin global sorunlarını ele almadan, onları analiz etmeden ulusal görevlerin üstesinden gelebilir mi? Sanırsanız ki hayır.

Marks şöyle yazıyor: "Kendisinden önceki egemen sınıfın yerine geçecek her yeni sınıf bu amacına varabilmek için kendi çıkarlarını, tüm toplum üyelerinin ortak çıkarı gibi göstermek, yani soyut konuşarak, kendi görüşlerine genelgeçer bir biçim vermek, onları biricik makul ve genel önemli görüşler gibi yansıtmak zorundadır." (K.Marks, F.Engels, Yapıtlar. c.3, s.47)

Çağımızda insanlığın genel ortak çıkarları termonükleer felaketin önlenmesinde, sağlam bir barışın sağlanmasındadır. Bu en acil, global ve ertelenmez bir görevdir. Ve bu, işçi sınıfının, çağımızın en ilerici sınıfının temel görevi ve öncül amacıdır da. SBKP'nin nükleer silahsız bir dünya kurulmasına, uluslararası genel güvenliğin sağlanmasına yönelik girişim ve önerilerinin yalnız işçi sınıfı, komünistler ve sol güçler tarafından değil, uluslararası ilerici kamuoyunun geniş kesimlerince de desteklenmesi ve paylaşılması bir rastlantı sayılabilir mi? Bugün pratik olarak tüm komünist partileri ilk ve genel ortak istem olarak barış savaşımı belgisini ileri sürüyorlar. Bunun yanı sıra onlar diğer politik toplumsal güçlerle birlikte çalışmaya yöneliyor ve birlikte çalışmayı öğreniyorlar: Çalışmak, insanlığın uluslararası ortak çıkarının gelişmesi için, bu çıkarın herkesin ya da en azından ezici çoğunluğun çıkarı olarak kavranması için çalışmak.

Gramsci'nin politik ve teorik mirası düşünce için zengin materyaller veriyor. Bu İtalyan devrimcisinin öğretisi, özellikle Batı'nın kapitalist ülkelerinde faaliyet gösteren komünist partileri üzerinde bugün de olumlu bir etkiye bulunuyor. Örneğin Fransa'daki yaygın krizin kurbanı olan farklı sosyal güçleri geniş olarak kapsayacak halk çoğunluğunun yeni birliği için Fransız komünistlerinin yürüttüğü savaşında Gramsci'nin görüşlerinin direkt ve mekanik olmasa da bir yansıması görülmektedir. Yine aynı görüş, Belçikalı komünistlerin ilerici güçlerin geniş birliği için savaşımına temel olmaktadır.

Bu durum özellikle İtalyan Komünist Partisi örneğinde açık olarak görülmektedir. Marks, Lenin ve Gramsci'nin ideolojik mirasının etkisiyle, Togliatti, L.Longo, E.Berlinguer gibi seçkin önderlerin yönetimi altında IKP uzun ve çetin bir yol almış, emekçilerin yığınsal partisine, genel ulusal bir güce dönüşmüştür. Gramsci'nin yöntemini, realist analiz yöntemini uygulayarak parti, antifaşist direnişi zafere ulaştırabilmiş, 1956'daki 8. Kongre'sinde sosyalizme geçişin İtalya yolu konseptini geliştirmiş, kendi politik strateji ve taktiklerini geliştirmenin yeni biçimlerini aramaya girişmiştir. Bunlar arasında özgün ve henüz sonuna kadar analiz edilmemiş olan "tarihsel uzlaşma" kon-

septi, çağdaş “demokratik alternatif” politikası ve diğer kimi özellikler vardır. Açık ki, bir yerlerde hata ve eksiklikler yapılmıştır. Ancak yeni yollar aramada, kendi hatalarından ders çıkarmadan ileriye gidilemez. İşte bu konuda da Gramsci’nin öğretisi günceldir.

Günümüz dünyası değişiyor. Hergün ve her saat değişiyor. Ve bugün, Nisan 1987’de, Batı Avrupa komünistlerinin önünde bir yıl öncesine ve elbetteki 20 yıl öncesine kıyasla çok daha yeni görevler duruyor.

70’li yıllar sonu ile 80’li yıllar başında ABD’de ve Batı Avrupa’da yaygınlık kazanan, “Reganomik” postulatına dayanan ve daha iki üç yıl öncesine kadar oldukça istikrarlı görünen yeni gericilik eğilimleri kriz içindedir. Bilimsel-teknik devrim, sosyal çelişkilerin büyümesi Batı Avrupa ülkelerinin egemen çevrelerini nesnel olarak yeni yönetim biçimleri aramaya itiyor. Bu eğilimlere yeni koşullarda Batı Avrupa komünistlerinin nasıl bir yanıt bulacağı, süngüsüz ve barikatsız yürütülen “pozisyon savaşı” biçimlerini de, tüm dünyayı ilgilendiren temel sorunların çözüme yaklaşmasını da büyük ölçüde belirleyecektir. Böylesi bir yanıtın bulunmasında en iyi yöntem teoride ve pratikte Gramsci’nin de böylesine geniş ve başarıyla kullandığı gerçek durumun nesnel analizine dayanan Marksist-Leninist yöntemidir.

Gramsci’nin öğretisi, onun sosyalist devrim perspektiflerini ve yollarını, Batının önde gelen kapitalist ülkelerinin özgün koşullarındaki “sosyalist tercihi” marksist konumlardan analize etmek çabası, toplumsal ilerlemenin yeni sorunlarının incelenmesine diyalektik yaklaşımın iyi bir örneğidir. Gramsci’nin yapıtlarının özümсенmesi, değişen uluslararası ve iç durumun ve proleter demokratik öncünün bu değişimlerin getirdiği yeni görevlerinin analizinde son dönemde ortaya çıkan geri kalmanın ortadan kaldırılmasına yönelik komünistlerin yürüttüğü çalışmaların önemli bir ögesidir.

Antonio Gramsci’de, Marks, Engels, Lenin gibi, çağdaştır ve dogmatiklikten uzaktır. Gramsci’nin teorik ve pratik mirası Marksist-Leninist öğretinin ayrılmaz bir parçasıdır.